3

DE EPIDIMIA TRACTATVS, AVTORE PHILIPPO VLSTADIO NORICO.

BASILEAE, MENSE SEPTEMBRI, AN. M. D. XXVI.

PHILIPPVS VLSTADIVS Noricus æquiſſimo lectori felicitatem.

VEtus eſt adagiũ, lector candidiſſime, πομφόλυξ ὁ ἄνθρωπος. Unde & Apuleius ille Maudarenſis hominem graphice depicturus, diuo Aurelio Auguſtino teſte, ſic in eo libro, quem de deo Socratis reliquit conſcriptum, prodidiſſe traditur. Homines, inquit, ratione plaudentes, oratione pollentes, immortalibus animis, moribundis membris, leuibus & anxijs mẽtibus, brutis & obnoxijs corporibus, diſſimilibus moribus, ſimillimis erroribus, peruicaci audacia, pertinaci ſpe, caſſo labore, fortuna caduca, ſingulatim mortales, cũcti tamen in uniuerſo genere perpetui, uiciſſim ſufficienda prole mutabiles, uolucri tempore, tarda ſapiẽtia, cita morte, querula uita, terras incolunt. Quibus è uerbis (me Hercules) omnes animi affectus atque corporis labores haud illepide effi

giasse uidetur. Vndiq; enim periculorũ atq; discriminum turmis exposita est calamitosa & miserrima hominum uita, ut non abs re Panætium philosophũ dixisse memoriæ sit proditum, decere animũ sapientis uiri inter tumultus & pericula rerum humanarum positi circumspicere omnia, & undiq; ingruẽtia mala præcauere. Itaque semper promptum expeditumq; ad omnes insultus uitandos, tolerandosq; consistere: sicut Athletæ solent exertis ad certamen brachijs, & toto corpore præparari, atq; sese accingere; nec minus animo, ne quid repẽtinum omnino, aut improuisum accidat. Magnificũ prorsus & salutare consilium. Quis enim labores, atque humanæ uitæ discrimina, quisue uarios casus enumeret? hinc fortuna sæuit, hinc blanditur, hinc iuuentus effundit, hinc senectus trahit, hinc morbi obsident, hinc minatur mors, hinc alienis & externis cruciatibus concutimur, hinc intrinsecus & nostris, superbia attollit, metus deijcit, spes suspendit, cupiditas

ditas inflammat, gaudium dilatat, dolor angustat, liuor inficit, gula solicitat, accendit ira præceps, et quotidianũ ac blandum malum adamantinos animos flectit luxuries. Quis autẽ inter hæc tutus? quis intrepidus, nisi demẽs, & planè mente captus? Quis unquã Athleta tam periculoso sese credidit duello? Illi quidem singulis hominibus occurrunt, nos cum mille quotidie confligimus. Itaq; non tantum Athletarũ more (ut uult Panætius) extẽsi, uelut iam dimicãdum sit, instructa uirtutum acie, semper ad pugnam parati simus: si in terra hostili inter tot insidias salui esse cupimus (Nam &

Omnia sunt hominũ tenui pendẽtia filo,
Et subito casu quæ ualuere ruunt.
Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certã præsens uix habet hora fidẽ)

Sed pro uiribus quoq; de transitorijs ad æterna pergamus. Nihil enim manet eorum quæ ualidissima esse reputantur: nec opera tantum hominum, sed & naturæ quoq; alterantur & intereunt, corruunt

rupes, tumescunt ualles, alta iuga montium campis aliquando adæquantur, aliquando & flumina auertuntur, & nouos alueos quærunt, alia arescunt, alia ex terræ uisceribus erumpunt: hic se coartat, illic se relaxat pelagus, nec diu littorum species eædem manēt. omnia secum tempus trahit, omnia absorbet, omnia circumuoluit ac miscet: nihil diu stare permittit, & magna mutantur & minima. Quid ergo admirandum, si naturæ hominum quoque alterentur diuersis ægritudinum qualitatibus obnoxiæ? certe si diuo Augustino credimus, fragiliores sumus quàm si uitrei essemus. Vitrū enim etsi fragile sit, tamen seruatū, diu durat. & inueniūt uitrei calices ab auis & proauis facti, ex quibus sæpe bibunt nepotes & pronepotes. Vita autem humana, quantumuis etiā cōseruetur, durare non potest. Hinc M. Portius Cato in oratione de ædilibus uitio creatis, haud illepide scriptum reliquit. Nunc (inquit) ita agūt in segetibus atq; herbis bona esse frumenta

menta, nolite ibi nimiam ſpem ponere, πολλὰ γὰρ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Quo quid ſignificet optime perſpectum habes, lector æquiſſime. contra enim eos uidetur quoque dixiſſe, qui plus uolunt præſcire ac prænoſſe quàm oportet. quod quàm ridiculum & explodendum ſit, optimi quiq; norunt. Maior certe pars eorum quæ ſcimus, eſt minor pars eorum quæ neſcimus: ut ex ſentētia Mercurij Triſmegiſti Lactantius ille Firmianus refert. Quæ quum ita ſint, non ſemper proprijs eſt innitendum uiribus, quū in rebus animarum ſalutem concernentibus, tum & in eis quæ ad corporis ſanitatem attinere uidentur. Quemadmodum enim anima per bonum propoſitū & mentem incorruptam à uitijs cuſtodienda eſt, ſic etiam corpus per bonum regimen & iuſtam diætā à pleriſq; aduerſis ualetudinibus præſeruari debet. Quūq; peccatorum æque ac morborum diuerſa ſint genera, ad utrunq; ſolerti indagine reſpiciendum autumo. Sicut enim ſa-

lutis animæ initium est peccati cognitio: sic sanitatis corporis, morbi. In utroꝗ autem præmature adhibenda est opera, ne radices aliquæ amaræ consurgentes totum stipitem arboris infœcũdent. Veluti enim per unum peccatum mortale uilifactum, & pro nihilo habitũ, quasi per alueum in omnium uitiorum gurgitem delabimur: sic etiam unico & paruulo neglecto sanitatis regimine in uarios morborum casus atꝗ pericula agimur, præcipitamurꝗ. Non ergo immerito principijs est obstandum: nam

Sero medicina paratur,
Cũ mala per lõgas cõualuere moras.

Nec floccipendẽda sunt minima quæꝗ, quæ sæpissime omnigena ingerunt detrimenta atꝗ offendicula. Quæ omnia ad unguem (ut dicere solent) ego considerans, & quasi introspiciẽs, quum iam plurimis in locis cõtagiosum pestis morbũ increbescere haud inscius sim, haud abs re fore arbitratus sum succinctim, & perquàm breuiter obseruationes, atꝗ regimina

mina contra Epidimiam in lucem dare, quibus ad amuſſim(ut decet)obſeruatis, cum dei optimi maximi opitulatione magnum plurimis afferetur adminiculum. Quanquam enim tractatus ſit minimus, non erit tamen explodendus. Ciceroniana certe eſt parabola, primas non ualenti attingere, pulchrũ in ſecundis, tertijsq́ʒ conſiſtere. Nolo cenſuram ferre, limam relinquam quibuſuis doctioribus, & in ſecretiſſimis naturæ arcanis me expertioribus. Non ſum enim qui uelim χρυσᾶ ὄρη ὑπισχνεῖσθαι, ne quid inepti de me iactitaſſe uidear. Itaqʒ nihil inuenio, uel ſtudio, uel officio meo dignius, lector iucũdiſſime, quàm ut operæ meæ tibi monimentũ aliquod relinquam. Quamuis autem paruũ admodum ſit, ſpero tamen plurimis ad ſtomachum facturum. Videbatur porrò ſatius, longeq́ʒ optimum ab exiguis ad altiora tranſcẽdere, quàm de ſuperioribus ad minima præcipitanter ruere atqʒ delabi. Quod ſi forte non omnibus placuero, (præſertim ijs qui ſunt, ἀμουσότεροι λειβη-

θρίων καὶ κολοιοὶ ἐν ταῖς μούσαις, καὶ οὔτ' οὐκ ἄ-ξαιτ' ἂν οὐδ' ἑκατὸν αἰγίπτιοι) minimi refert: nam multum farris eget, qui cunctis obstruit ora, præterea omnia non possunt ita in Laconismon detrudi, ut plerisque uidetur. Videor tamen mihi, non quod eô glorier, pro qualitate materiæ nihil aberrasse, quũ superfluis quibusque neglectis, necessariora, utiliora & faciliora quæque depromã. Non me latet etiam & priscos & neotericos plurimos maximopere in hoc laborasse, sed aliquando tamen Tiresia etiam magis cæci fuerunt, & sese rem egregie expediisse autumarunt, si magnis uoluminibus lectorem studiosum, & ad indagandũ auidum plus quàm acrimonia ingenii ferre posset, detinerent: ut de eis uetus & tritum hoc canatur prouerbium πολλοὶ τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι. Solet certe plerunque omnis materia longis uerborum periodis cõglutinata, tædium & nauseam lectori perspicaci ingerere. Quocirca optime atque doctissime lector, ne longis ambagibus aures tuas

res tuas tenerrimas uidear impleſſe, paulò breuius tecum agam. Rogo autem & oro, atque obſecro ſuſcipe uigilias has, atq; noctes lucubratiũculæ meæ, qualeſcunq; benigno animo, & fronte exporrecta: nec te deterreat maleuolorũ lingua uenenoſa, τί τυφλῷ καὶ κατόπτρῳ. Nullus enim ſolet inuidere ijs in rebus, niſi cui gratia uel docendi, uel ſcribendi minus eſt conceſſa. Neſciunt certe ineptiſſimi impoſtores ſeſe nimirũ inaniter fruſtráq; excruciari, quum quibuſuis doctioribus ſe imponunt, quod & ad unguem noſti, & quotidiana uides experientia. Vale lector amãtiſſime, & hoc, quicquid id eſt, boni cõſule: quod ſi feceris, dabimus aliquando maiora, quæ plus quum delectationis, tum emolumenti afferent. Iterum uale, καὶ ἀγρυπνίσμασι καὶ κουραῖς, μὴ ἐπιστρέψῃ, μὴ ἀπερείσασθε. Baſileæ, ad decimumquintum Kalendas Septembris, Anni

M. D. XXVI.

Non iniuria factũ quis dubitet, mare tam latum in angustã concham (si modo praefari sic liceat) nos coẽgisse: si enim Venusino credimus olori, omnia dogmata uerborũ anfractibus adumbrata, lectorem implicant. eius nanque est praeceptum,

Quicquid praecipies esto breuis, ut cito dicta
Percipiãt animi dociles, teneãtq; fideles.

Eam ob rem nõ inconsulto fecisse uidebimur, si breuiter et dilucide, quae ad rem faciũt, explicauerimus. Aristotelica certe est sententia, oportere definientem, & demonstrãtem planissima interpretatione uti, & nõ obscura. Nihil enim prodest clauis aurea, si aperire quod uolumus nõ potest. Quocirca diligentius cuiq; scriptori limitandum puto, ne traditione nimis longa lectorem fastidiat, néue nimis curta legentis mẽtem inuoluat, quum o-

mnis exceſſus et defectus, uel noceat, uel certe non proficiat. Certe omnis ſermo ſi ſit breuior quàm oportet, obſcurat intellectũ: ſi longior, difficilis erit retentionis, & obliuionem inducet. In omnibus ergo medium laudabile eſt: extrema autem, ut in plurimum, ſunt uituperabilia. Potuiſſemus utiq; magnis uerborũ ampullis auidum lectorem irretire, atq; diſtrahere, quũ apud innumeros medicos copioſiſſimã ſyluã hac de re habeamus. Sed mediusfidius multo ſatius, meliusq; uidebatur pauca ſcribere, & hæc quidẽ cõmoda atq; utilia, quæ etiam magis iuuabũt, atq; proderũt, quàm immenſa uolumina. Sæpe utiq; alimenta quæ minus ſufficiunt, auidius ſumuntur, diuo Gregorio ſuper Ezechielem teſte. Si autem ei qui multa ferre non poteſt, uerbum trahimus longius, citiſſime ad nauſeam faſtidiumq; eũ deducimus. Quocirca quantũ ad rem attinet, ſuccinctim & breuiter omnia enucleabimus. Accidit aliquando propter enormia noſtra peccata, ut deus

omnipotens cogatur arcum ſuum uibra re, ſpicula tendere, & aperire uaſa furoris atq; indignationis ſuæ, quorum metu à flagitijs deterreamur, & ad ipſum ſummum creatorem, pœnitentiam de ſceleribus perpetratis agentes, humili, pia, atq; deuota mẽte cõuertamur. Patiẽtia nanq; & lõganimitas dei optimi maximi (teſte etiam Paulo) ad pœnitentiã nos inuitat. Eam ob rem omni uitiorum mole exuti, & circunſtans nos deponentes peccatũ, aſpiciamus in autorẽ fidei & conſummatorem Ieſum, & ad ipſum tanquam ad tutiſſimũ aſylum, omnem noſtrã in eũ ponentes fiduciam, confugiamus. Alijs eñ remedijs, antidotis, obſtaculis, diuinam non poſſumus placare iram. Contingit autem ſæpiuſcule propter Pharaonicam lapidei pectoris noſtri indurationem, & propter Babel cunctarum gentiũ ferino degentiũ ritu, aërem corrumpi, uel ex uaporibus terræ, & exhalationibus ueneno ſis, uel ex impreſſione & cõfiguratione planetarũ. Inter planetas uero nullus

eſt, qui

est, qui humanæ naturæ sit ita contrarius sicuti Saturnus atq; Mars, præcipue si unus aut alter eorũ dominat', aut est princeps anni, & quãdo est in proprio domicilio. Habet etiã eclipsis tam solis quàm lunæ incredibilem potentiam intoxicandi aërem, quando omnibus terræ nascentibus uis atq; uirtus cœlitus indita adimitur: talis nanq; per solis & lunæ splendorem à diuina prouidẽtia largissime infunditur. Terræmotus quoq;, & aliquando (si Plinio, Aristoteli, Alberto Magno, et cæteris sagacibus naturæ indagatoribus fidem adhibemus) latebras humi aperit, ex quibus multa cadauera putrida aërẽ inficientia exurgunt, & morbi pestiferi inde exhalãt, herbæ & pabula intoxicantur, armẽta & pecora ueneno inflantur: homines deniq; qui talibus herbis atque animalibus uescuntur, febre pestilẽti, ut in plurimũ, corripiũt'. Quæ quũ ita sint, non potui nõ scribere regimen, atq; obseruationes, quibus & nobismetipsis, & proximis nostris prodesse possimus. Vi-

deo enim sapientissimum Solomonē dixisse, ex occulta scientia, & thesauro abscondito nihil utilitatis emergere. Hinc etiam diuinus ille Plato & philosophorū deus, atq; eum sequutus M. Cicero, non solum nobis natos nos esse asserit, sed & patriam sibi uēdicare partem, & partem amicos. Quocirca rogo, oro, atque obsecro pium lectorem, ut hūc qualemcunq; libellū, absq; ulla Aristarchi censura pie & leuiter corrigat: si quid forte breuitatis causa omiserimus, uel inepte in mediū attulerimus. Nam (ut ait lex) omniū habere memoriam, & in nullo peccare, potius est diuinitatis, quàm humanitatis. Certe facile crediderim omnium piorū atq; eruditiorum esse animum, ut malint corripi, quàm alios emendare. Ne ergo longis uerborū ambagibus pij aures lectoris obtundam, rem ipsam diuino prius implorato auxilio (sine quo nullum rite fundatur exordium) aggrediemur.

DE CORRVPTIONE AERIS CAPVT PRIMVM.

AErem corrumpi multoties uidemus, mutarícꝫ in ſubſtantiã calidam atcꝫ humidam corruptioni & putredini obnoxiã, quod quàm naturæ ſit non modo alienũ, ſed & abhorrens & cõtrarium à pleriſcꝫ ſecretiorum naturæ indagatoribus hinc inde libris proditum eſt. Præcedẽtia uero ſigna quæ aëris infectio cõcomitatur, ad unguem, ut æquũ eſſet, neſcio ex qua ſegnitie, ſeu potius floccipenſione nequaquam perpendimus. Hinc fit ut neglectis indiciorũ conſiderationibus, nec ulla præſeruatiõe habita, corpus putrefactiõibus uarijs ſubijciamus, & morbos aggregemus peſtiferos, certe ſi ad amuſſim perluſtrauerimus, quæ tradit Hali abas quinto theorices, Epidimia nihil aliud eſt, quàm mutatio aëris in putredinẽ uel qualitatem peſſimã, uniuerſaliter & multis peſtiferã. Intereſt ergo quamplurimum qualem ſpiremus aërem, & quales hauriamus odores; talis enim in no=

Epidimia quid.

Qualis aër, talis ſpiritus.

bis ſpiritus euadit. Eatenus uero nos ani ma per uitam uegetat, quatenus ſpiritus harmoniam ſeruat cũ anima concinnentem. cæterũ quãdo ingruere uel immine re debeat Epidimia, nulli ferè eſt perſpicuum niſi ſoli deo, in cuius poteſtate ſita ſunt omnia. Poteſt tamen aliquando cõtingere, ex naturalibus ipſam gigni cauſis, maxime cœleſtiũ corporum & aëris: unde eam per præſagia & indicia quædam præuidemus atque prænoſcimus: quæ quidem exactiſſime & diligentiſſime debemus ſemper perpendere, animisque infigere. Hippocrate enim teſte in primo prognoſticorũ, ex melioribus rebus eſt, medicũ uti præuiſione: nã maxima eſt cõmoditas ſignorum demonſtrantiũ res futuras, ut Galenus ait primo Tegni. Per ſigna enĩ indicatiua, ut Hali ibidem refert, ſcitur id quod futurum eſt, & præparatur ei quod operæ eſt pretiũ. Eſt igitur magna utilitas præſcire futura ma la ratiõe præparationis. Teſte enim Gregorio, minus iacula feriũt quæ præuidentur: &

Vtilitas ſignorum.

tur: & nos tolerabilius mundi mala susci pimus, si contra ea per prouidẽtiæ clipeum munimur.

DE PRAESAGIIS INDICANtibus aërem corruptum, CAPVT II.

PRæsagia quibus aërem corruptum esse coniicimus uaria sunt, quæ pulcherrime, & si admodũ diffuse, explicat Auicen. Fen prima, doctrina quarta, tractatu quarto, capite de febre pestilẽtiæ: nos autem (ne lector diligens quid desideret) quàm succincte maxime potuimus (etsi alio ordine quàm ab Auicenna locata sint) hic annectere uoluimus. Est igitur primũ omniũ indicium, quũ qualitates & dispositiones temporũ non seruant naturam suam. Omnibus enim tam indoctis quàm peritis non est obscurum naturalem dispositionẽ autumni esse frigidam & siccam, hyemis frigidã & humidam, ueris calidam & humidam, æstatis calidam & siccam: sic enim est opinio omnium doctorum, quam & ponit Aui-

Indicium primum aëris corrupti.

Dispositiones quatuor temporum anni quales.

cenna Fen ſecunda, tractatu primo, doctrina ſecunda, cap. de naturis temporũ. Quando ergo diſpoſitiones quatuor anni temporũ non ſunt, ut iam dictum eſt, indiciũ eſt certiſſimũ aërem eſſe infectũ, intoxicatum, uirulentũ, putridũ, & mortiferum: & in hanc ſententiam conueniunt omnes tam philoſophi quàm medici, inter quos & Ariſtoteles in problematibus ſectione prima, & Hippocrates primo aphoriſmorũ particula tertia. Secundum ſignum naturale ac magis particulare, per quod prænoſcimus aërẽ eſſe putridum, eſt, quãdo tempore autumni, maxime in principio mẽſis Octobris apparẽt ſtellæ cadẽtes, id eſt uapores groſſi ignei ad modũ ſtellarũ, quæ uidentur cadere, & ignes ſtantes in aëre. Ex ijs enim cognoſcere poſſumus tempus autumni mutatum à ſua naturali complexione, ſcilicet à frigore & ſiccitate, ad calidũ & humidum, groſſum & unctuoſum, aptum inflãmari. Eleuantur enim uapores & fumi groſſi in aëre ab aqua atq; à terra uir-

Secundum ſignum.

tute

tute solis, & à caliditate quæ tunc est in aëre (ut Arist. in meteororis, & Albertus magnus ex opinione Auerrois tradunt) contra naturam temporis inflammãtur: ex quo possumus liquido cognoscere & præscire Epidimiam fores pulsare, propter talem corruptionem temporis autumnalis. Tertium signũ est, quando multiplicantur uenti meridionales & occidẽtales tẽpore autumni diebus aliquibus. Hi em̃ uẽti (ut testat̃ Auicẽna secũda primi, doctrina secunda, cap. de naturis uentorum, & Aristo. lib. primo problematũ sectione 23. Hippocrates & Galenus libro tertio aphor. partic. 6.) laxant uirtutem naturalem, & turbãt humores, & faciunt morborũ recidiuationem, atq; generant febres putridas. Quartũ signum est, quãdo in autumno apparuerit aër tenebrosus & turbidus, ita quod illa die uideatur uelle pluere, & nõ pluit: & sic cõtinuat tempus multis diebus; per hoc enim cognoscitur quod complexio aëris est corrupta, & maxime corrũpetur ad-

Tertium.

Incõmoda ex uẽtis occidentalibus & meridionalibus.

Quartũ.

huc hyeme ſubſequēti. Eſt enim aēr plenus uaporibus calidis & humidis à uentis auſtralibus deportatis, qui (ut refert Ariſt. proxime allegato loco) exiſtentes cauſa putredinis, magis inficiunt aērem quàm ſi eſſet pluuia. *Quintū indicium.* Quintū prognoſticon eſt, paucitas pluuiæ in Vere cum frigore, poſtquàm multiplicatur Auſter, & conturbatur aēr diebus multis, deinde clarificatur per hebdomadam unam uel circa, tunc eſt enim periculū Epidimiæ. Nam, ut ait Ariſt. lib. 1. Problematum, ſectione nona, & Hippoc. lib. 3. Aphor. particu. 4. hoc eô euenit, quia humores retenti in corpore & multiplicati in hyeme, qui ad poroſitates extrinſecas deberent in Vere à natura expelli, & à calido naturali illius temporis conſumi, exiſtente illo aēre contra naturam frigido, repelluntur à frigido aēris ad interiora, & ibidem retenti putrefiunt: & ſuperueniente Auſtro permiſcentur cum ſanguine per totum corpus uniuerſaliter, & ex conſequenti homines pernecant. *Sextum.* Sextum indicium

dicium eſt, quum in aëre accidit, quod in nocte ſit frigus, & in die calor uehemẽs, & præfocatio ac conturbatio: tunc enim citò accidit peſtilẽtia, & infirmitates pleræq;. Omnis enim ſubitanea mutatio deijcit actum ꝓpriæ uirtutis, ut teſtatur Galenus ſecundo Tegni. Septimũ præſagium eſt, quando apparuerit æſtas nõ uehementis caloris, ſed magnæ conturbationis, habens matutina alterata, & iam præceſſerunt in autumno ſtellæ cadẽtes, & ignes ſtantes in aëre. Tunc enim iudicandum eſt, quod uapores exiſtentes materia ignium huiuſmodi & ſtellarum cadentium in autumno præcedente, toto tempore hyemis & ueris in aëre remanſerunt, & ad æſtatem peruenientes ſuffocant calorem æſtatis, & eum obtundunt: de mane etiam infrigidati alterant matutina æſtatis ſcilicet ad frigidum, uel (ut apertius de re diſſeramus) ad calorẽ remiſſum ſuffocatũ, quapropter aërẽ æſtatis inficiunt & corrumpunt. De natura enim humidi eſt, ut explicat Galenus cõ

Septimum

Natura humidi.

mento 15. ſuper primũ aphoriſmorũ, & Ariſt. tertio meteor.) obtundere calorẽ, ſicci uero acuere. Siccitas enim luna caloris eſt, ut pulcherrime ibi docet Galenus. Octauum ſignũ eſt, quando uidebis tempus unius diei uariari multis modis: & hoc intellige de quacunq; alteratione, ſcilicet ad calidũ & frigidũ, humidum & ſiccum, ſerenitatem & obſcuritatem, ac huiuſmodi. Ex his enim cognoſcitur eius mala diſpoſitio, & quod in aëre ſunt multæ eleuationes malorũ uaporum, & multiplicationes diuerſorũ uentorum. Huiuſmodi enim aëris mutationes corpa noſtra alterant ad prauas ægritudines, & febres peſtilentiales, ut docet Auicenna ſecũda primi, doctrina ſecunda, cap. de impreſſionibus malarũ mutationum aëris. Ex aëre cũ mutatur, proueniunt in corporibus accidentia: quũ em̃ putreſcit, putrefacit humores. Nonum prognoſticon eſt, quando uno die apparet ſol clarus, & in alio die conturbatur, non tamen quod fiat propter eclipſim: hocq;

Proprietas ſicci. *Octauum.* *Nonum.*

hoc'q; accidit multis diebus: Signũ em̃ est aëris qualitatem male esse dispositã, maxime sole exurgente, quando apparet quod habeat ante se nebulam ad modum pulueris, & aër puluerulentus existit, ita quod sol non possit reddere lucẽ clarã; & hoc accidit multis diebus. Tunc enim iudicandum est secundum opinionẽ Auicẽnæ prima quarti, doctrina quarta, cap. de febre pestilẽtiæ, aërem esse plenum malis uaporibus & diuersis morbositatibus, ex quibus corrumpitur, & est causa pestilentiæ. Decimum signum est, quum tempore æstatis & magni caloris subito post pluuiã apparet magna quantitas ranarum, quæ sunt in tergo coloris cineritij, in uentre autem coloris diuersi, maxime citrini & aurei. Arguunt enim eo quod sunt humidæ & aquaticæ, magnã humiditatẽ & aquositatem esse in aëre contra naturam temporis. Vnde quum propter caliditatem præcedẽtem, porositates corporis sint apertæ, implentur multa humiditate putrescibili, & per Decimũ.

conſequens corrumpuntur, ut affirmat Ariſtoteles libro primo problematum, ſectione uigeſimaſecunda, & uigeſimatertia, & latius explicat ibidẽ Petrus Paduanus cõmentator eius. Vndecimum indiciũ eſt, quando multiplicantur reptilia ex putredine generata, ſicut muſcæ alatæ, formicæ, uermes diuerſi, & uiperæ imperfectæ, & alia huiuſmodi animalia, & apparent mures & alia ſubterranea fugere ſub terra, & aquatica ſub aqua, & uidentur manifeſte exire, & loca habitationum ſuarum deſerere, & fugere tanq̃ ſi perſequerentur ab aliquo. Signum enĩ eſt, ut pulcherrime declarat Petrus de Ebano ſuper primo problematum Ariſtotelis ſectione uigeſimaſecunda, terrã & aquam eſſe corruptam, à quibus fugiunt. Nam in terræ concauitatibus generantur quãdoq; fumi uenenoſi, à quibus mures & ſerpẽtes, & omnia alia animalia ſubterranea fugiunt ad ſuperficiẽ terræ, tãquam à ueneno mortifero. Et ſimiliter in aquis aliquando gignuntur morboſi-

Vndecimũ

tates,

tates, quibus animalia aquatica ſeſe ſubducunt. Et ideo periculum eſt, ne etiam aër corrumpatur his morboſitatibus ad ipſum peruenientibus. Similiter quando animalia fugiũt ab habitatiõibus ſuis cõſuetis, & aues à nidis ſuis nullo perſequẽte, & aliquando relinquunt oua ſua ut fugiãt, ſignum eſt aërem eſſe putridũ, corruptum atq; intoxicatum, & ideo periculum eſt peſtilentiæ. Duodecimum præſagiũ eſt, quando magna fames & paupertas eſt in terra, maxime ubi eſt copioſa hominũ multitudo, ita quod non habeãt neceſſaria ad uitam, tunc enim homines neceſſitate coacti, comedũt multa nociua, corrupta, & naturæ cõtraria atq; abominabilia, quia ex talibus generantur febres putridæ & uenenoſæ, de quarum genere eſt & Epidimia, ita enim affirmat Auicenna prima quarti, doctrina ſecunda, capite de febribus putridis. Corrumpuntur enim corpora quæ corruptis ueſcũtur, ut Auicenna ſecũda primi, doctrina ſecunda, capite de iudicijs & diſpoſi-

Duodecimum.

Corrupta alimenta corrũpunt corpora.

tionibus anni. Corruptis uero corporibus, ex flatu corrũpitur aër. Possent adhuc plura adferri signa & indicia, quibus possimus prognosticari aërẽ corruptũ, sed quũ sint minus naturalia & incerta, consultius omittenda uidentur. Quũ ergo prædicta signa omnia, uel quædã ex eis apparuerint, quæ tẽpore pacato atq; sano rarissima sunt, certissimo indicio habe, breui admodum temporis curriculo homines pestilentiali febre occupatũ iri.

DE GENERALIBVS PRAECAVtionibus, quibus possumus corpora nostra à putrefactione præseruare, CAPVT III.

QVum itaq; uaria pestis imminẽtis sint ĩdicia, uariæ caloris febrilis incensiones, uariæ deniq; hominum complexiones, nõ inepte fecisse uidebimur, si secundum uarietatem accensionis febrilis caloris (quam esse interdum in spiritibus, interdum in humoribus, interdũ uero in partibus animalis solidioribus tradit

ebrilis ca or ubi in enditur lcrunq;.

tradit Hippocratem ſequutus Galenus de differentijs febrium libro primo, cap. ſecũdo) diuerſimoda ſubijciamus remedia, quumq́ febres naſcantur plerũq; ex labore, iracũdia, mœrore, calore, frigore, inſomnia, cruditate, temulẽtia atq; repletione, ut Galenus aſſerit prædicto libro, capite tertio, quin etiam ut peſtilẽs aëris conditio afferens febrem commode abigatur atq; propellatur: nulli ſit ambiguum poſſe reperiri, deo adminiculatore, quæ commodiſſime obſiſtant. Varia ergo ſunt remedia quibus contra peſtem eſt utendum, quorum potiſſimum eſt diſpoſitio corporis, quia ſi in tali non erit diſpoſitio apta putrefactioni & corruptioni, corruptio non poterit operari, ut oſtẽdit Galenus tertio tegni, & de differen. febri. lib. primo cap. 5. Facta ergo ægritudine facillime ipſam curabimus, ſi diſpoſitionem auferamus, à qua principaliter, quæ ſecundum naturam eſt, operatio læditur. Nã inter duos motus contrarios, neceſſario intercedit quies me-

Diſpoſitio corporis.

dia, teste Aristotele septimo phisicorum. Quum igitur plerunq; ex diuina iustitia propter peccata atq; flagitia enormia disponatur unusquisq; ad pestem, saluberrimum & omnium principalissimũ antidotum erit, submouere à nobis peccatũ animæ corporisq;, quo sublato auferetur & pestis. Remota enim causa, remouetur effectus, secũdo de generatiõe, & secũdo phisicorum, & 8. Ethicorũ. Secundum remedium est exiccatio superfluæ humiditatis in corpore humano existentis. Ait enim Auicenna prima quarti, doctrina quarta, in capite de febre pestilentiæ. Summa curationis est exiccatio humorum. Etenim ijs qui malis humoribus pleni sunt, quiq; male difflãtur, aut inopportune laborant, aut lauantur propẽsius, promptum est febricitare, ut affirmat Galenus de differen. febrium libro primo cap. 4. Verùm ijs qui bonis pleni sunt humoribus, ac probe difflantur, & quiescũt, ac fouent iecoris ac uentris sedes, impossibile est febricitare: quoniam

Exiccatio superfluæ humiditatis.

niam in iecore ac uẽtre manet quicquid corruptum eſt,ac temporis ſpacio paulatim concoquitur atq; efficitur benignũ. Oportet ergo quod cibi maxime ſint deſiccatiui,qbus corpus ſuperfluis humoribus repletum conuenit exiccare,atq; ſicũ cõſeruare,ut eſt mẽs Galeni primo de differ.feb.c.3. Duo ſunt aũt quæ uirtuoſe & meritorie corpus humanũ exiccant & in ſanitate conſeruant,quorum primũ eſt ſobrietas & abſtinentia in cibo. Qui enim eſt abſtinens adijciet ſibi uitam, Eccle.37.Et ieiunio ſanãtur peſtes corporis,ut ait diuus Hieronymus ad Demetriadem.Secundũ quod exiccat corpus & in ſanitate conſeruat, eſt caſtitas, quæ ſummopere à peſte præſeruat.Diſſimilitudo eñ cauſarũ,ut ait Ariſt. 7.metaphiſices, diſſimiles ꝑducit effectus in cauſatis. Quum ergo actus uenereus diſponat corpus ad peſtem, ſecundũ Auicennã prima quarti, doctrina quarta, capite de febre peſtilentiæ,& Galenum de differen.febrium lib.primo cap. 3.remo

Duo exiccãt corpus humanũ.
Abſtinẽt.
Caſtitas.

uebit ergo castitas hanc malam disposi-
tionem,& præseruabit ab Epidimia. Cæ
terum quum pestis sæpenumero immit-
tatur à diabolo, qui iudicio & permissio-
ne dei permittitur inficere aëra, & mor-
bos immittere, ut inquit Aurelius Augu
stinus de diuinatione dæmonum, coniun
gamur ergo deo per amorem, & non po
terit nobis nocere talis pestilentia ab ini-
mico procurata. Tertium obstaculũ uel
antidotum est apertio opilationis: ex pu
tredine enim accẽditur febris, cuius cau-
sa est opilatio. Propterea ait Galenus lo-
co præmemorato: Conuenit opilationes
pororum aperire. Caue autem ne ulla ra
tione meatus corporis, quos Græci po
ros uocant, uel supra modum pateãt, uel
nimium obstruantur. Ibi enim in resolu
tione & iniuria extrinsecus inferenda, di
scrimen: hic aũt in putrefactione & suffo
catione, periculum summũ est. Quartũ
dicitur euacuatio superfluitatis, inquit
enim Galenus de differen. febri. lib. pri-
mo cap. 3. Conuenit corpus superfluita-
tibus

Apertio opilatiõis.

Euacuatio superfluitatum.

tibus plenum euacuare. Ad quod facien dum, teste etiam Auicẽna prima quarti, doctrina quarta, capite de febri. pestilen. utilissima est phlebotomia, seu sanguinis minutio, & solutio ac euacuatio uentris. Tamen summopere est considerandum omnem uehementem repentináq; deiectionẽ, purgationemq; ab omnibus plane detestari medicis. Stomachũ nãq; atq; cor debilitat, spiritus multos exhaurit, cõfundit humores, spiritus deniq; fumis humorum fuscis obtenebrat. Quum itaque corpora plena malis humoribus sint maxime idonea, & disposita ad hauriendam pestem, non inepte scripsisse uidetur Aristoteles eo in libro qui de secretis secretorum inscribitur, abstinere à nimia comessatione, & superfluitates purgare, summæ esse sanitatis. hinc est quod memoriæ proditur, Pythagoram Samiũ treis ante omnia celebrasse temperãtias, quæ etiam nõ inconsulto à nobis tempore pestifero celebrabuntur: quarum primam temperantiam affectuum, alteram

Repẽtinæ purgatiõis incõmoda.

Tres temperãtiæ secundũ Pythagoram.

temperantiam uictus, ultimum uero tem perãtiam aëris accipimus; quod si omni prouidentia eas identidem obseruauerimus, humorum intemperiẽ, quæ sæpissime intempestiuæ mortis est causa, procul admodum, deo auxiliante, propulsabimus. Itaq; non aberrasse uidebimur, si in Epidimiæ tempore omnia corpora humida exiccemus, in siccis uero pristinã naturã custodiamus, in eis uero quæ excrementis plena sunt purgationibus utamur, & omnes meatuum opilatiões debite & rite, ut iã diximus, soluamus atq; aperiamus. Omnia certe suã exigũt temperiem, nihil igitur in mundo temperatius est quàm cœlũ, nihil sub cœlo fermè temperatius est quàm corpus humanũ, nihil in corpore humano tẽperatius est spiritu. Per res igitur tẽperatas uita permanẽs in spiritu recreabitur, spiritus per temperata cœlestibus conformabitur, ut uenustissime atque doctissime declarat Marsilius Ficinus de triplici uita, libro se

Quæstio. cũdo cap. 14. Circa hoc potest fieri quæstio,

ſtio, cur aliquando ſaltem uiri, aliquādo ſaltem mulieres tempore Epidimiæ mo riātur? ad quam reſpondeo, Cauſa eſt ſo la ipſa diſpoſitio complexionis: ſic enim aliquando accidit, nō ſolum de hominibus, uerumetiam de armentis atq; pecoribus. aliquando eñ moriuntur ſues, aliquando uero tantum boues. Sic etiam diſpoſitiones corporũ ſunt diſſimiles, atq; multiformes, idcirco quidam facile uincũtur, ac promptiſſime patiuntur ab ipſa cauſa efficiẽte, alij inuicti, impatibilesq; ſunt, aut certe difficulter patiũtur. Quintum remedium eſt deteſtatio ocioſitatis. inquit certe Galenus de differen. febriũ libro primo, cap. 3. Si quis moderatis laboribus utitur omnino impaſſibilis præſeruat. Ocio eñ mœret ſtomachus, exercitatione uero ſemper gaudet, niſi quando eſt plenus cibo. Sextum antidotum eſt morigeratio maturitatis. Si quis utitur uita decora & moderata, ut Galenus ſæpe dicto loco teſtatur, omnino eſt impatibilis. Non enim eſt conueniens, eſſe

Deteſtatio ocioſitatis.

Morigeratio maturitatis.

dissolutum in comessationibus, potionibus, gaudijs, tristitijs, & alijs animi affectibus, sed semper medium est obseruandū. Nulla enim causa sine corporis aptitudine febrē pestilentialem inducere potest, maxima quippe pars generationis morborum est afficiendi corporis præparatio. Septimum remedium quo uti debemus contra Epidimiam est euitatio cōtagionis. Dicūt enim medici quod pestis sit morbus contagiosus, ut nō immerito quoque noster inquiat Galenus de differentijs febrium libro primo cap. 3. Conuersari cum his qui peste laborant, fallax est, affici enim periculum est, quasi scabie quadam aut lippitudine: & ideo homines debēt summopere cauere à cōuersatione morbosorū, & nō tangere res eorū. Octauū est, elongatio corruptionis, id est euitatio loci ubi est īfectus aër: unde medici dicere solent, Fuge fuge, et longe. Vltimū remedium est, tarda regressio, siue reuersio ad locū pestiferum, donec cessauerit pestilentia, de quibus omnibus

Euitatio cōtagionis

Elongatio corruptionis.

Tarda reuersio.

omnibus latius prosequemur paulò infra; modo sat sit paululũ attigisse remedia generalia. subsequens em̃ sermo noster per totũ erit de remedijs specialibus.

DE INFECTI AERIS CORrectione, CAPVT IIII.

TRadit Plinius, Lucanus, atq; Vergilius Maro pleraq; loca ex sui natura esse infecta atq; uenenosa. Sic Auernũ Campaniæ lacum aiunt uenenoso halitu inde prodiente adeò esse pestiferũ, ut super eum aues etiam ipsæ uolantes intereant. Sed hoc in loco nil de ipso in mediũ afferre uisum est: naturã enim talium lacuum corrigere nõ nobis datũ est. Verũ aër etiam plerũq; inficit̃ ab accidentibus causis, sicut circa stagna & paludes, circa aquas limosas & glutinosas fit, ubi aër inclusus est, præcipue dũ loca ipsa sunt inter montes altos sita, & quæ uersus meridiem uergũt; in talibus enim locis citius generatur pestis, q̃ in locis frigidis montosis; & hoc fit propter subtilitatem aë- *Auernus pestifer.*

ris, nam in mõtosis locis aër rudis durus ac grossus existit. Quũ ergo supra dixerimus, tutissimũ esse remediũ à tali aëre noxio atq; putrido discedere: & minus certe cuilibet liceat, uel propter negociatiões suas, uel propter opificiũ, quo uitã sustẽtat, aër cuiusdã habitationis secrete & amœne erit alterãdus, infrigidãdusq; hoc modo: Recipe rosarũ rubearũ librã unã, foliorũ mirtillorũ librã unã & semis, sandali utriusq; librã semis, conquassẽt & bulliãtur in aceto odorifero, & de hac decoctiõe aspergantur parietes & pauimẽta domus, & cameræ, quia nimirũ per hoc aër rectificatur, et spiritus recreatur. Hinc Galenus ipse sequutus Hippocratem tradit in lib. de elementis, spiritũ nõ solum odore nutriri, sed & aëre: aëre inquam nõ simplici, sed potius opportune permixto, quibus quidem si fidem habebimus, nec alimentorũ, nec ullius rei delectum magis ad uitam necessariũ quàm aëris nobis accõmodati esse cẽsebimus. Aër enim & inferiorũ & cœlestiũ qualitatibus

Rectificatio aëris.

Spũs quibus nutriatur.

tatibus

tatibus facillime semperq́; affectus, & immensa (sic modo fari liceat) amplitudine circumfusus, perpetuoq́; motu nos undique penetrans, ad suam nos mirabiliter redigit qualitatem, præsertim spiritũ uitalem in corde uigentem, in cuius penetralia tum assidue influit, tum repēte: sic protinus afficiens spiritũ ut est affectus, perq́; spiritũ uitalē pariter afficiēs animalem: ideoq́; & puro luminosoq́; aëre, & odorũ delectu semp recreandus est: sunt enim præcipua spũs uitalis fomenta. Sed dicet forsan quis, quomodo nutrit̃ spũs uitalis atq; animalis, tũ odore tum aëre? ad quod respondeo: Nutritur quidem uterq; tum odore tum aëre, tanquam mixtus atq; conformis alterutrũ, ut uterq; haustus ĩ præcordia penetret, ubi coquatur tempereturq́; ad uitã, perq́; arterias diffundatur, ubi uterq; itidē coctus iterũ spiritum nutriat. Potest etiam fieri omni die tam æstate quàm hyeme ingēs ignis de lignis quercinis siccis, & huiusmodi ignis quanto magis est intēsus, tanto me

Fomenta spiritus uitalis.

Quomodo nutriatur spũs odore & aëre.

lius aër purgatur. Præuidendũ tamen eſt ſemper de diſcrimine, ne incẽdio nimio domus ipſa uel habitatio flagretur. Hippocrates traditur multas in Græcia ciuitates à peſte liberaſſe per igniũ incenſiones, quas per ſingulos uicos ciuitatũ fieri mandarat. Hyeme aliqui faciũt ignem de lignis odoriferis, ſicut de iunipero, cypreſſo, abiete, pinu, thamariſco, ſauina, roſmarino, ſalicibus, ſarmentis, uel ſimilibus: ſint tamen oĩa prius bene ſicca, qa quãto minus fumi apparet, tanto magis aër defecatur. Quũqꝫ talis ignis iã declinauerit, et ligna exuſta fuerint, ſuperijciatur ſup carbones una die de puluere camphoræ, uel trociſcus unus de ligno aloës, aut trociſcus de ciperis, ſecundum deſcriptionẽ Io. Meſue. alia die ſuperaſpergatꝰ puluis galliæ muſcatæ, alia die alipta muſcata, alia die ambra, maſtix, aloës, roſmarinus, cypreſſus, crocus, gariofili, thimus, myrrha, baccæ lauri, grana iunipi, thus, & cætera eius generis, ſemper unũ p ſe, aut duo uel tria ſimul miſcendo. Poſ

Hippocratis ſolertia circa ignes

Fumigatio

ſunt

ſunt etiã fieri trociſci in hũc modũ, Reci pe thuris unciã unam, corticis citri, meliſſæ ana dragmas ſex, ligni aloës, ſtoracis calamitæ, galliæ muſcatæ ana unciam ſemis, laudani puriſſimi uncias treis, fiãt trociſci cũ piſtello aliqualiter calido, addendo de optima ambra dragmã ſemis, muſci Alexandrini recẽtis ſcrupulũ unũ. Et hæc duo ultima debent addi, quando ſcilicet mollificata iam fuerit paſta, ita ut abſq; piſtelli ulteriore calefactiõe poſſit fieri mixtura. Et his trociſcis utere ĩ tuis fumigijs ſuper prunas iniectis. Alij troci ſcos faciunt hoc modo, Recipe laudani puriſſimi, uernicis ana dragmam unam, therebẽtinæ, maſticis, ſtoracis calamitæ, ana unciã ſemis, gariofilorũ, macis, croci, ligni aloës, granorũ tinctoris ana dragmam unam, galliæ muſcatæ, aliptæ muſcatæ, nucis muſcatæ, ciperi, aſari, behen utriuſq;, calami aromatici, folij Indi, corticis citri, cinamomi, ana dragmas duas, fiãt trociſci ſicut de ſupioribus eſt dictũ. Vel fac trociſcos in hunc modũ, Recipe

Trociſc[i] ad corri[gen]dũ aëra.

Aliud genus trociſcorum.

Aliud genus trociscorum. thuris, gariofilorum, buglossæ, ana dragmam semis, masticis, myrrhæ ana dragmam unam & semis, laudani purissimi unciam unã & semis, thimi dragmas duas, foliorũ lauri dragmã unã & semis, corticũ citri dragmam unam, cinamomi electi dragmas duas, gentianæ dragmã unam, ligni aloës scrupulos duos, sandali citrini dragmã unam, misceantur insimul, & fiat puluis, de quo super prunas ponatur: uel fiant formulæ cum storace liquida in modũ trociscorum. Qui ergo est locuples fumigia sæpius debet alterare. Potest etiã quis facere usiletos, hoc *Vsileti odoriferi.* est candelas quasdam paruas nigri coloris, quæ incensæ miram fragrantiam spirant, & fiunt in hunc modum: Recipe laudani purissimi, storacis calamitæ, myrrhæ, masticis, thuris ana unciam semis, samsuci, id est rosmarini, ciperi, rosarum rubearum ana unciam unã, cinamomi, gariofilorum, sandali citrini, spicæ nardi, macis ana dragmam semis, carbonum ligni salicis libram semis, addendo de camphora

phora musco,& ambra ad placitũ secundum quod tempus frigidum uel calidum exiget: formentur formulæ ad instar candelarũ,& incendãtur quãdo opus fuerit.

DE MEMBRORVM CALEFActione debita, CAPVT V.

CAeterum quũ post cibum sumptũ uolueris calefieri, summopere caueto, ne ignem accedas, donec cibus in stomacho uideatur iam esse repositus & quietus, nec calefias absq; necessitate urgente: quod si forte frigore læsus, te parum calefeceris ad focũ, quamprimum membra senseris tepefacta, ab igne recedito: & quando calefis, faciem obumbraculo aliquo obnubito, uel panno lineo, uel parte tunicæ, uel similibus. Sin cõtingeret frigus esse adeò intensum, ut absq; æstuario, siue stuba (quales ubique in Germania superiori habẽtur) nõ possis degere: & quia in talibus nõ potest fieri ignis ab intrinsecus, operæpretium est ergo facere fumigia de rebus odoriferis

Quomodo calefiendũ

præſcriptis, ſed ſtatim quũ perfumigaueris, prunæ ſunt efferendæ, ne fumus inde exoriens caput infeſtet. Potes etiam ponere aliquẽ trociſcũ in forulis fornacis, uel ibidem aſſare poma, & pira fragrantia, quia ex odore mirũ in modũ aër rectificatur, & hoc debet fieri tempore hyemis. Aeſtate uero aër depuretͬ ex rebus frigidis, ſicut ex roſis, uiolis, ramis citri, & citranguli, ramis lauri, ramis quercuũ uel ſalicis, uitis, cimbalariæ, uermicularis, & ſimilibus. Et debẽt tales frõdes, ſiue etiã herbæ colligi in bono aſpectu Iouis & Veneris, tempore ſereno & rore iã conſumpto, quia (ut ait Bulcraſis) hoc eſt accõmodatiſſimum tempus colligẽdi herbas. & addes eis aquam roſaceam, & acetum odoriferum, & per habitaculum aſperges. Haud inconſulto etiam foret, facere ductus aquarum in camera ad modum riuuli, uel quod aqua tanquã diſtillетur per domum, & aër cum flabello uentiletur: tali enim ex agitatiõe aëris intoxicatio adimitur, & purificatio eiuſdem

Tẽpus accõmodatũ colligendi herbas.

abinde

abinde oritur. Scindantur etiam poma & pira odorifera frustillatim, aceto & aqua rosarum irrorentur, atq; in canistra ponantur, & in plures domus partes collocentur. Linteamina cādida, & mappæ puræ parietibus habitationum affigantur, quæ madefiant in aceto & aqua rosacea. & quanto habitaculum tuum uolueris habere frigidius, tanto sæpius lintea ipsa, postquàm siccata semel fuerint, iterum in acetum intingantur. Facies & manus sæpius debent lauari cū aqua salsa, uel cum aqua rosacea admixto aceto.

DE SOMNO ET VIGILIA, CAPVT VI.

IN æstate nunquam dormies super lectisternijs factis ex plumis, eo qđ sunt calidissima, uaporosa, & insana: sed lectus tuus debet esse subductus de aliquo corio, uel debet esse materacea. Linteamina uero super quibus cubare uolueris ponantur tribus uel quatuor diebus ante quàm tibi substernātur, cum rebus odo-

Qualis esse debeat lectus.

Linteamina

riferis frigidis, ſicut cum uiolis, roſis, pomis, piris odorãtibus, & cæteris eiuſmodi. Hyeme autem potes iacere ſecurius ſuper lectis plumeis non nimiũ repletis, propter uaporoſitatem euitandam. Tegmẽtum etiam ſiue opertorium lecti nõ ſit de plumis, eo quod eſſet inſaniſſimũ: et linteamina quæuis ſubſterni tribus uel quatuor diebus collocentur cum rebus odoriferis calidis, ſicut ſunt, Ambra, muſcus, crocus, lauendula, & cætera id genus quæ calida ſunt. Primumq́ꝫ ſomnum faciat uir ſuper ſiniſtro latere tribus uel quatuor horis continuis, mulier uero ſuper dextro: In ſecundo autem ſomno uir iaceat in dextro, & mulier in ſiniſtro latere: nec ſit ſomnus longior ſeptẽ aut octo horis. Anteq̃ aũt mane ſurgis, perfricabis parumper ſuauiterq́ꝫ totum corpus, deinde caput unguibus, ſed id paulò lenius. Hac in re admoneat te Hippocrates, qui in eo libro qui inſcribitur κατ᾽ ἰητρεῖον. ſic reliquit ſcriptum, Dura uidelicet frictione ligari corpus, molliori ſolui, mul-

Frictio qualis eſſe debeat.

ta ex-

ta extenuari, mediocri crassescere, cuius opinionem etiam sequitur Galenus de sanitate tuenda libro secundo. Et caput cum panno mundissimo abstergatur & fricetur: totum itidem corpus, præcipue & ipsa loca emunctoria. Si quoque contin geret te sudare noctu, talis sudor semper cum tersissimo linteo abstergendus est. Caue tamen ne in die unquam dormias. dies em̃ uigiliæ, & nox somno, à deo opti mo maximo, & ab ipsa etiam natura tri buta est. Quoniam cum sol uel ad hemi sphærium nostrum accedit, uel super ipsum incedit, radijs suis meatus corpo ris aperit, atque à centro (ut ita loquar) ad circumferentiam humores, spiritusque di latat: quod quidẽ ad uigilias, actionesque incitat atque conducit: contrà uero quãdo sol recedit, omnia coartantur, quod natu rali quodam ordine inuitat ad somnum. Accedit & hoc quod stomachus diutur na diurni aëris actione apertis poris ad modum dilatatur, euolantibusque spiriti bus tandẽ ualde debilitatur. Igitur sub

Somnus di urnus uitã dus.

Somni di urni incõ moda.

eunte nocte nouam ſpirituum copiã exi git, qua foueatur. Quiſquis igitur uigilat dum tẽpus eſt ſomnum capeſcere: & quiſquis ſopitus eſt, quando uigilãdum eſt, is peruerſo ordine motibusq́ꝫ naturæ cõtrarijs tum corpus totum, tum ſpiritũ ingeniumq́ꝫ labefactat. Cauendũ eſt etiã ne nimium inuigiles: ex nimia enim uigilia exiccatur cerebrũ, & uaria atræ bilis nocumenta oriuntur. Qui uero conſuetudine longinqua ad diurnum ſomnum eſt procliuis, is poteſt dormire ſedendo in aliquo loco frigido, non aũt iacendo.

Nimia uigilia fugienda.

DE REGIMINE POST EXPERRECTIONEM, CAP. VII.

QVamprimum de lecto tuo ſurrexeris, extẽdes leniter omnia membra quantũ poteris, & fiat crebra excreatio, uide ut poſſis ſubducere aluũ. Si etiã ſuperfluos humores & materias phlegmaticas de ore & naribus elicere poſſes cõſultiſſimum foret: cuilibet autem purgationi dimidiam ferè horã concedito. Lingua

gua cum cultello obtuſo optime polliat̃, nam & hoc eſt excellentiſſimum præſeruatiuũ contra febres peſtilentiales. Quo facto, manus, os, & nares optime lauẽtur hyeme aqua tepida, æſtate uero frigida, uel melius parũper tepefacta, quia aqua frigida nimis terret ſanguinem, & eſt inſaniſſima. Poſt hoc exiccabis dẽtes, os & nares, & totum caput cum linteo mundiſſimo, & crines pectine à fronte ceruicem uerſus complicabis quadragies, uel paulò plus, tum ceruicẽ panno aſperiori perfrica, & crines aëri exponito, quia ex hoc omnes humiditates & materiæ phlegmaticæ cerebrum & caput offendentes à capite euacuantur & expelluntur, & ex hoc ipſa natura refrigeriũ capit, omnes ſpiritus uitales reſtaurantur, atq; refocillantur, totum deniq; corpus exhilaratur.

Præſeruatiuum bonũ.

Aqua frigida eſt nociua.

DE REGIMINE HABENDO QVANdo domum uis egredi, CAP. VIII.

ANtequàm domum uel habitaculũ tuum egrederis, accipe in pugnũ de aceto fragrantiſſimo ad libitũ, de quo

treis aut quatuor guttas degluties, de cætero uero faciem, nares, manus & os lauabis, quo facto, potes sumere aliquã medicinam præseruatiuam, sicut in sequentibus docebit. Exinde, ut uisum fuerit, deambulabis causa refrigerij & solatij ad aërem pacatum, tranquillum, amœnũ, & sanum, ubi tempus transiges, uel operando, uel legendo, uel scribendo, uel eo potissimum negocio quod tibi incũbit, donec tempus prandij appropinquet, uidelicet usq; ad horã octauã uel nonã, uel etiam ad id tempus quo edendi appetitus te prouocauerit, & quum famescere incipis, prandiũ nullo modo differatur, quia magis nocumẽti quàm emolumẽti ex tali dilatione oriretur. Nam ut Auicenna plerisq; in locis ait: tolerare famã, est cum malis humoribus impleri, quos stomachus attrahit ad se loco cibi.

Nocumẽta quæ ex fame oriuntur.

DE REGIMINE IN ESV SERuando, CAPVT IX.

TEmpore Epidimiæ utẽdum est euchimis, hoc est alimẽtis salubribus, quæ

quæ leuis sunt digestionis, & quæ bonũ afferunt nutrimẽtum, id est, quæ bonum sanguinem generant. Habeamus igitur curam stomachi diligentissimam, ne nau seam cruditatémue adducat unquam ni- mia comessatio, & caput offendat. Con- sultissimum itaq; est septima quaq; hora refici alimentis modicis. Nam sæpe etiã postquàm stomachus ipse recoxerit, nisi & iecur quasi digesserit sumere nutrimẽ- tum, naturam distrahit atque fatigat: qua quidẽ lassitudine sæpius præter innume- ros morbos, & ipsa senectus, intempesti uaq; mors sequitur. Alimenta quæ humi diora sunt, uel pinguia aromaticis acri- bus condito, alioquin & humorem alie- num membris plurimum inferent, atque putridum: nam & si quem necessarium naturæ humorem suggerant, hunc tamẽ præstãt citæ admodum corruptioni ob- noxium. Tradit autem Arnaldus de uilla noua, animantes, herbas, fruges, poma, uina, ex altis odoriferisq; regiõibus eli- gere oportere, quas uẽti temperati fere-

Cura stomachi circa nauseam cruditatẽq. habenda.

Pericula ex crebra comessatione.

Alimenta humida & uiscosa quo modo sint corrigẽda.

Electio alimẽtorum.

nant, & ſuaues ſolis radij fouēt, ubi aquæ nullæ ſtagnant, ubi culta ſterquilinio nō pingueſcunt, ſed proprio & natiuo humore, ubi etiam quæcunqꝫ naſcũtur, diu permanēt incorrupta. Ad frigida nimiũ uel calida nimium alimenta cautiſſimus eſto, ſi feruet aër epularũ humor calorē ſuperet. Tempore autem peſtilenti non probantur carnes humidiores, non duræ ſimul atqꝫ ſiccæ, ſed mediæ quædã, ut gallinaceorũ, pullorum, phaſianorum, perdicum, capreolorum, uitulorũ iuuenũ. Ne incipiat à potu menſa, neqꝫ potus ſit ſemel uberior. Famē ſi cōmode fieri poteſt, cibus, ſitim, potus expectet: auiditas utriuſqꝫ hoc præcipue tempore menſe ſuperſit, faſtidium & ſaturitas procul abſint. Abſtinendũ eſt autem ab his quæ ob nimiam humiditatem, & uirulētiam, & unctam, uiſcoſamqꝫ materiam, ſtomachum relaxando debilitāt, aut quæ propter duritiã ægre concoquuntur, de quibus ſunt ea quæ poſt menſam palato ſaporem reddunt moleſtiorem, ſiue inflēt, ſiue

Quæ carnes ſint ſalubres.

A quibus cibis ſit abſtinēdum.

ſiue caput multis uaporibus impleāt, ab omnibus in primis quæ facile, uel extra aluum, uel in aluo putrefiunt. Liquidiores autem epulæ prius ſumēdæ quàm duriores, mandere uero oportet antequàm deglutiantur ſingula: exactiſſime fouendus ſtomachus. Omnes cibi mali deuitandi. Cibos autē malos intelligo unà cū Galeno de differen. febriū lib. primo capite 4. qui aut ex natura mali ſunt, atq; etiam qui boni ſunt ex natura, ſed ob putredinem quandā, prædictis æquale, aut maius ſæpenumero uitium acceperunt, partim ob temporis longitudinem ad putridam diſpoſitionē deducta, partim ſitu ac carie quadam repleta, quia praue repoſita ſunt: partim ex prima generatiōe ab ipſa rubigine uitiata: qui enim talibus utuntur, plerūq; febribus putridis, ac peſtilentibus occupantur, uel puſtulis ſcabioſis, aut leproſis corripiuntur. Qui ergo uitam in corpore uult producere, ſpiritum in primis exultum augeat nutrimentis ſanguinem generātibus tempe-

Cibi mali qui dicantur.

ratum atq; clarum. Magorum certe, Platonis'q; sentẽtia fuit, corpus totum ab ijs pendere. Aestate itaq; cauebis à cibis calidis & condimentis calidis, omnia esculẽta tua sint cocta cũ aceto, uel cum aqua acetosæ & agrestæ. Acetũ quippe, teste Galeno octauo pharmacorũ, uarias habet operatiões. Et ut tradit Cassius Felix, illud quod acetũ rosarũ dicimus conducit caliditati membrorum, & calorem stomachi supernaturalem tollit. Acetosa uero, Serapione teste, appetitum prouocat, & secundũ Pliniũ in naturalibus, singularem uirtutem habet contra Epidimiã, præcipue si addatur tiriaca. Hyeme uero ab omnibus esculentis frigidis caueto, calidis utere secundum fortitudinem & robustatẽ complexionis tuæ, & talia sint condita cũ zinzibere, cinamomo, gariofilis, croco, & similibus, excepto pipere, quod nulli prodest nisi pinguissimis, humidis, phlegmaticis, & superfluis humoribus repletis, qui eo possunt uti, quia facit macrum, & consumit.

Qui cibi ...sint æsta... — *...ceti uir...us.* — *...cetosæ ...is.* — *Qui cibi ...oceãt hye...me.* — *Melano...piperis ef...icacia.*

atq;

atq; exiccat humores superfluos in homine, quum sit calidum & siccum in quarto gradu. Homines sani nullo prorsus egent condimento cibariorum, quàm solo sale, quod prohibeat putrefactionem corporũ eorũ, quæ sunt parata putrefieri propter humiditatem superfluam quæ est in eis. Secundum enim Dioscoridem abstergit, mundificat & resoluit, & facit cibum citò ad stomachum descẽdere, ut testatur Aristoteles in libro de sensu & sensato. Hyeme carnes & pisces, quibus uesci uolueris, meliores & saniores sunt assæ quàm coctæ uel bullitæ. Aestate parũ tosti manducabis unà cũ salsa facta ex aceto, uel ex herbis acetosis frigidis: melius tamen foret omnino abstinere à tostis eo tempore. Cibi leuissimæ digestionis, ut sunt ius carniũ, pulli cocti, pultes, aues non palustres, & similia debent edi in principio comestionis. Alios uero qui durioris & difficilioris sunt concoctionis: sicut sunt assata, frixaq;, ultimo mãducabis, & omnia perquàm optime masti-

Salis uirtus.

Assatis hyeme utẽdũ.

Bullitis æstate uescẽdum.

centur antequàm deglutiantur, ut supra etiam admonuimus. Vinum sit odorife rum, clarũ, suaueq́;, quod aqua indiget: tale eñ, ut Isaac in particularibus diætis ait: magnis Tiriacis est persimile, eo q̃d habitudinem corporis frigidã calefacit, refrigerat calefactam, humefacit siccam, humidiorem uero desiccat, atq́;, ut Galenus ait, naturalem humorem recreat, calorem fouet, utrũq́; contẽperat: sed operæprecium est miscere uinum tale.

Quale debeat esse uinum.

VARIETATEM EPVLARVM summe uitandam, CAP. X.

Diuersarũ epularũ pericula.

ANimia epularũ diuersitate tempore pestifero maxime est abstinendum, quia irritãt hominem ad excessum, & impediunt stomachum, faciuntq́; multas in corpore humano oriri ægritudines, ut non illepide Cordubensis ille Seneca dixisse uideatur: Multos morbos multa fercula fecerunt. & alibi idem inquit: innumeros esse morbos non miraberis, cocos mirare. Nihil autẽ est sic iocũdum, sicut cibus bene digestus aut decoctus:

coctus: nihil salutem, nihil sic sensuũ acumen operatur, nihil sic ægritudines abigit atque depellit, quàm moderata refectio. Sufficientia quippe cum nutrimento & sospitatem simul procreat & uoluptatem, abundantia uero morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat: quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo cibariorum, magis aũt & multa peiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominẽ, & liberat eum de hac uita pœnali: excessus uero ciborum consumit, & putrescere facit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna, & tunc eum morte crudeli consumit. Vnde & Galen. in eo libello, cui titulus est exhortatio ad bonas artes & medicinam, Athletas, quarũ uita & ars sagina est, dicit nec uiuere posse diu nec sanos esse, animasq́ nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnibus eructare, et uẽtris ingluuiem cogitare. Ciborũ itaq; temperantia salutem, abundantia uero

Modera refectio commoda.

Repleti peior fa me, lice utrũq; malum.

Repleti nis inco moda.

cõtrarium facit. Noli ergo esse auidus in omni epulatione, & ne te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas. Nihil enim est deterius, quàm diuersa nutrientia simul ingerere atq; intrudere, & post in edendo tempus prolongare. Nempe immarcescũt epulæ si ne fine petitæ, Horatio teste. Hinc etiam Auicenna quodam in loco ait: Non gaudeant abundanter sese reficientes, si non continuo infirmantur, quoniam postmodum pernicioſius succumbẽt. Homines enim quibus dominatur sensus, edunt ut uiuant: contrà homines beluino ritu degentes, uiuunt ut edant & deuorent. O quàm grande igitur periculum imminet ijs qui cibis continuis sese saginant atq; ingurgitant, qui plus ingluuiei & uoracitati inseruiunt, quàm sanitati corporis. Vnde præclarum me Hercule & lepidũ est illud dictũ Rasis. Summopere est obseruandum, ut cibos sibi cõsuetos quisq; accipiat, & toties edat, quoties cõsueuit. Si autem cõsuetudo deprauata fuerit, ab

ultæ e- e, multæ irmita- .

nsuetu- uiciata lati de- corrigi

ea omni-

ea omnino gradatim permutari debet, & illam non repente, sed successiue, paulatim, & ordinate deserere, & ad meliorē transire. Natura enim subitas & repentinas alterationes non patitur, Galeno & Auicenna testibus. Quicūq; ergo tempore pestilentiæ, dum aër est infectus, cibo uel potu nimium se obruit, citissime inficitur. Si enim uinum uel nimium, uel nimis calidum fuerit, caput ipsum humoribus, pessimisq; fumis implebit, adde qđ insaniam plerunq; facit ebrietas. Cibus uero nimius primum quidem ad stomachum in ipso coquendo omnem naturæ uim reuocat, & inepte coctus multis & crassis uaporibus humoribusq; spiritus & aciem mentis hebetat, obfuscat, & obtundit. Plerunq; etiam inducit apoplexiam, id est opilationem omniū uentriculorum cerebri ab humiditate superflua, & sic ait Arnaldus de uilla noua, se uidisse Neapoli militem qui cū surgeret de lecto, & uoluit calceos induere, statim à maiori apoplexia inuasus, mortuus est.

Ebrietatis nocumēta

Voracitatis incommoda.

Apoplexia ex uoracitate.

&sic pleriq; nostra etiam ætate epulones atq; bibones corripiuntur, ita ut priuentur omni sensu & motu, ut etiã eos mortuos sæpe iudicemus. Multa quidem genera ægritudinum possem in mediũ adferre, quas crapula atq; ebrietas tanquã parentes nutriunt, sed sufficiat repletionem omni uitio detestari magis. Ideoq; gradus naturæ (quæ paucissimis, ut Cicero ait, est cõtenta) ad amussim sunt obseruandi. Nõ enim immerito Lucanus exclamat: O prodiga rerum luxuries, paruo nunquam gaudere paratu, & quæsitorum terra pelagoq; ciborũ ambitiosa fames & lautæ gloria mẽsæ discite, quàm paruo liceat producere uitã. Melius certe est, ut Auicenna refert, ægrum refici pauco, & aliquantulum prauo cibo cum appetitu & delectatione, quàm plurimo & optimo præter appetitũ, quia, ut iam sæpius diximus, ex repletione mortalia oriũtur incommoda, præcipue dum aër est intoxicatus, & per consequens difficillima est talium cura. Natura certe debilis

Natura paucis contenta.

bilis nutrimentorum pondere nõ est one randa, uel etiam diuersitate epularum di strahenda. Qui ergo moderate, & cũ discrimine, moderamine, & postulatione naturæ cibum sumit, & superflua corpus offendentia per laxatiua educit, atq; soluit raro, uel si aliquãdo, leuissime tamen affligitur, & talis facillime cũ medicinis sequẽtibus, deo adiutore, poterit sanari. Itaq; pie consulo unicuiq;, ut à nimia uoracitate se abstineat: plures em̃ moriunt̃ crapula, quàm gladio, Apostolo teste, meoq; consilio in uno pastu ultra tria fercula non edes, semper cessando dum adhuc habes appetitum comedendi. Cæterum quod de repletione diximus, itidem de inanitiõe intelligi uolumus: fames em̃ æque est nociua tempore Epidimiæ, sicuti gula: naturam enim spoliat uiribus suis, & spiritus uitales hebetat, extraneos & extranaturales calores sæpius inducit, quapropter æque uitanda est atq; repletio.

Natura d[...] bilis nõ e[...] aggrauan[...] da pond[...] re nutrim[...] torum.

Famis [...] commod[...]

PHILIPPI VLSTADII NORICI DE CIBIS PROFICVIS, CAPVT XI.

[C]iceris ru[bei] uirtus.

CIcer rubeum ex lixiuio lotum, pelle abstracta, sæpe manduces: habet enim uirtutem humectandi uentrem, secundum Auicennam, & est plurimi nutrimenti, & ualet ad opilationẽ splenis, secundũ Galenũ, & hepatis & fellis: & nutrit pulmonẽ melius quàm ulla alia res. Addes autem saluiam, maioranam, petroselinũ, hyssopũ unà cũ modico oleo oliuarum, si modo habere potes. Quod si desit, addes de butyro recẽti optimo ad libitum. Coques etiã sæpe boraginẽ, buglossam, bletam, endiuiã, lactucam, portulacam, acetosam, & alias herbas frigidas, quæ optimæ sunt & sanissimæ tali tẽpore. Ius de gallinis & bobus iuuenibus unà cũ petroselino, uel prædictis herbis maxime opportunũ est. Oua recẽtia tempore æstatis testa ablata, & in aquã præcipitata sunt saluberrima: tẽpore autem hyemis albumẽ debet abijci. Quæ si uis bullire, impones in aquam ipsam, in qua perbul-

[O]ua quo[m]odo pa[ra]nda & [hy]eme & [æst]ate.

perbulliri debent agrestam, acetosam, & similes herbas: tempore æstatis addendo sal, hyeme uero addes nucem muscatã: & semper debẽt edi in principio pastus. Pultes ex ouis, piris, pomis sunt sanissimæ: & pira uel poma tosta supsperso saccaro. Caro ceruina iuuenis optima, hœdina itẽ, caprina ac uitulina, gallinæ, aues, castrati galli pingues, & similia sunt eo tempore sanissima. Rarissime autem bouina carne uescere. Nã ut Isaac in diætis particularibus tradit, siccissima est: ideo generat sanguinẽ grossum, et turbidum, & melancholicũ, & est inobediens digestioni, tardeq́ de stomacho eijcit, & uentrem constipat. Hoc idem facit caro bubula: quod si quando uel bouina uel bubula uis uesci, id fiat potissimum tempore prandij propter digestionem. Verum si aliqua præpeditus es ĩfirmitate lethaliter ab huiusmodi caue carnibus, potes tamen ius earũ sorbere. Caseos etiã uaccæ uel ouis medios inter recentes nimis, & nimis antiquos, parumq́ sallos, pote-

Caro b... na qua...

Caro bu... la quali...

Casei co... moda a... nocumẽ...

ris in fine paſtus edere ſuper pane aſſato, ſecus minime. Nam & ſecundum Conſtantinum faciunt calculum tam in renibus & ueſica, generant ſtranguriam & diſſuriã, & malos humores in capite atq; in cerebro gignũt, quod & Galenus teſtatur, tertio de alimẽtis, capite proprio.

Arietinæ ...rnes qua ...s.

Arietes non admodum probantur, habent eñ carnes calidiores, ac minus humidas, quàm ſunt carnes ouiũ, ac duriores ad digerendum. Cæterum arietes in iuuẽtute manentes, minoris ſunt humiditatis & uiſcoſitatis, propter ætatis ſiccitatem, eorum complexioni dominantẽ. Idcirco eorum caro melior eſt agnis & ouibus, quia ſi bene digeruntur, bonum ſanguinem generant, maxime ſi caſtrati ſunt, quia caliditas & humiditas eorum temperatæ ſunt, unde boni ſunt ſaporis.

Perdices & phaſia... ...ſũt ſani.

Perdices & phaſiani tẽperatiſſimæ ſunt qualitatis, & carnes habent leuiores ac ſubtiliores cæteris auibus ſyluaticis, ideo confortant hominem, & ſunt de alimẽtis euchimis.

...aro lepo ...ina qua... ...s.

Caro leporina & ſi ſicca ſit, &

groſſum

grossum generet sanguinem, melior tamen est hircinis & caprinis iuuenibus: proinde ualet siccas uolentibus habere complexiones, est tamen cõtraria tenuẽ seruantibus diætam, quia frigida & sicca est, stomachum tamen optime mundificat. Galli carnes grossiores sunt ad digerendũ, & minoris humiditatis, quàm gallinæ uel gallinacei: decrepiti tamen galli carnes teneriores habẽt quàm iuniores. Gallinaceus autẽ habet carnes ualidiores omnibus uolatilibus, bonũ sanguinem generat, & est optimum nutrimentum. Ex gallinis (Galeno teste libro tertio alimentorum capite 12.) in cibo melior est illa, quæ nondum parit oua: antiqua uero praua & difficilis cõcoctionis. Puluis optimus ad condiendum cibaria fit hoc modo, Recipe granorum paradisi, tormentille, dyptami albi ana unciam unam, cinamomi subtilis, gariofilorum ana unciam semis, puluerizentũ, & cũ sac caro misceantur. Tempore æstatis propter frigiditatem & laxationem poteris

Galli caro qualis.

Gallinacei caro q̃lis

Gallinarũ caro q̃lis.

Puluis ad condiend. cibos.

Quibus fructibus terræ sit

utendum tempore æstatis. uti terræ fructibus, q̃ sint leuissimæ digestionis, sicut sunt poma granata, cerasa, pruna, persica, nespili, mora immatura, sed tamen prius debent excorticari, & in aquam recentẽ poni, & in principio prandij uel cœnæ sumi. Quando uero ederis persica, nucleum quoq; ipsum mãducabis, deinde potabis de uino puro nõ limphato, & hoc propter nimiam frigiditatem eorũ, quia alioqui magis nocerent, quàm prodessent.

DE CIBIS NOCIVIS, CAPVT XII.

Vitanda sunt maxime alimenta pinguia, uirulenta, uiscosa, uncta, atq; glutinosa, uel quæ facile putrescere soleant, eo qđ malũ generent sanguinẽ. *Sanguis unde.* sanguis uero (ut nulli ferè est obscurũ) à uirtute naturali, quæ in iecore stomachoq; uiget, efficitur: si ergo stomacho grossa, putrida, ac dura exhibẽtur, grossum, putridum, atq; durum efficiunt sanguinem. *Caro agni lactantis qualis.* Caro igitẽ agni lactantis (ut Isaac in præmemorato refert libro) in uiscositate, ui-

cina

cina est porcis syluestribus propter uicinitatem uuluæ, & humiditatẽ lactis quo nutritur: proinde non est laudabilis, quia indigestibilis, & lubricitate sua de stomacho descẽdit. Indigestibilis autem præcipue, si comedentes, stomachum humidum ex defectu habeant, ideoq́; Galenus in libris alimentorum uituperat agnos lactantes. Annales uero mediocrem habent complexionem inter lactantiũ humiditatem, & iuuenum siccitatem, ideo cæteris sunt meliores, & ad digerendum faciliores, sanguinem melioremgenerãt. Agnina caro robustis & sanis ualde est sana, sed infirmis infirma, quia & si à stomacho facile descendat, difficile tamen à membris soluitur: ideoq́; uiscosum gene tat humorem. Hircina caro mala est abso lute, quia, Auicenna teste, frequenter generat febrẽ quartanam. Porcina caro (ut tradit Galenus libro tertio alimentorũ, capite 1.) est calidæ & humidæ complexionis, boni est nutrimenti, & multũ sanguinem generat, sed difficillimæ est cõ-

Agnina caro qualis.

Hircina caro qualis.

Porcina caro qualis.

coctionis, & salsa plus prodest hominibus subtilis complexionis quàm recens. Caro anserum & anatum (quemadmodũ tradit Rasis) grossa est plures habens superfluitates, & multum facit fastidire, & maioris caliditatis est, nõ tamen plus nutrit, quàm caro gallinacea: & dicunt quidam quod infrigidatum calefaciat, calefactum uero faciat febricitare. Gruis itẽ caro grossa est (eodem autore perhibente) quæ & tarde digeritur, & sanguinem melancholicum generat. Inter pisces aũt & si omnes sint humidæ & frigidæ naturæ, insanissima tamẽ est anguilla, quia ex uiscositate & limo aliorũ piscium nascitur. Lac quoq; (ita inquit Rasis in tertiũ Almansoris) dum adhuc est recẽs, est frigidæ & humidæ complexionis, multi est nutrimenti, pinguescere facit, & bonum sanguinem generat. Verũ ut tradit Hippocrates secũda particula aphorismorũ, est insanũ ualde, quia quandoq; coagulatur in stomacho, ex quo ulterius malus anhelitus efficitur: aliquando etiã lac in stomacho

Caro anserum & anatũ qualis.

Caro gruis qualis.

Anguilla insana.

Lac.

macho acescit & excoquit, & ex eo generantur iterum mali humores inficientes anhelitū. Omnia salsa, sicut pisces uiscosi non squamati, cancri fluuiatiles, & carnes suinæ tam syluestres quàm domesticæ, omnes denicꝫ uolucres palustres, omnes fructus herbarum & olerū, intestina boum, & uitulorum, siue pedes, cerebella, epar, pulmo, splen, cor, & cætera cuncta indigestibilia, quæ in patellis torreri solent, tēpore pestifero omnino sunt uetita. Est etiam summopere cauēdum, ne in tali tempore pisces & carnes in uno pastu simul edātur, quia ex hoc maximū periculum emergeret. Tempore ieiunij & diebus abstemijs, quibus nō uescimur carnibus, poteris manducare pisces squamatos in pura aqua fontis perbullitos, cū modico aceto, quibus comestis treis aut quatuor iuglandes recētes edes prius excorticatas, & in aceto positas, quia hæc est approbatissima tiriaca omnium piscium, & sanissima. Potes tamē etiam corrigere malitiam piscium cum puluere se-

Salsa oīa esse uitāda

Pisces & carnes non debent simul edi.

Tiriaca piscium optima.

Puluis corrigens malici ĩ piſciũ

quenti: Recipe zinziberis albi, cinamomi electi ana unciam unam, coriãdri præparati dragmas duas & ſemis, gariofilorum, cardamomi, nucis muſcatæ ana dragmam unam & ſemis, raſuræ eboris dragmam ſemis, coralli rubei dragmam unam, radicis tormentille, dyptami albi, ſandalorum trium ana dragmam ſemis, croci ſcrupulos duos, raſuræ unicorni ſcrupulum unum. fiat puluis, quo uteris omni uice, quãdo piſcibus eſt ueſcendũ.

Qualis debeat eſſe panis.

Panis tuus ſit bene piſtus, ſit de frumento nouo, quod nõ delituerit ſub terra, ſit coctus lignis non putridis, & ante comeſtionem piſtus duobus uel tribus diebus: bene fermentatus & ſalſus, ponendo in ipſam paſtam modicam quantitatem de aniſio. In omnibus conſidera hoc, cibus eſto duplus ad potum, panis duplus & ſeſquialter ad oua, triplus ad carnes, quadruplus ad piſces, herbas, & cæteros fructus humidiores, & ſemper ſtipticum aliquod abſq; potu uel modico mẽſam ſequatur. Diligenter etiam obſerua, quod

Proportio panis ad omnia genera alimẽtorum.

dicit

dicit Marsil. Ficinus de triplici uita, non confidendum esse, ex alimentis quæ breui putrescunt, humorem nos comparaturos diuturnum, & à putrefactione remotum, quocirca delectus in cibis peroptime habendus.

DE REGIMINE IN POTV SERuando, CAPVT XIII.

NVnquã incipiat à potu mẽsa, quia hoc est insanissimum, sed semper unum ferculum integrum, uel plus si potes, edendum est antequàm bibatur, quo fundamento cibariorum posito potes libere bibere, sed tamen modice, & eo sæpius. Immoderati enim haustus multarũ infirmitatum causa sunt. Vinum quod bibere uolueris sit tale, ut supra diximus, & sit antiquum duorum annorum & nõ ultra: & si nimis forte est debet limphari cum aqua fontis pura, & pro una parte aquæ pones sex partes uini, uel plus aut minus, secũdum quod ipsum uinum uel etiam cõplexio tua exegerit. Mixtio aũt & limphatura talis uini fiat una hora, uel

Moderate esse bibendum.

Quale debeat esse uinum.

duabus ante paſtum, ut perquàm optime unũ alteri incorporetur & inmiſceatur. Si uero non eſſet opportunum tale temporis habere ſpatium, merum ipſum in duobus cyathis, uel uaſculis ponatur, & de uno in aliud transfundatur tandiu, donec ſpumam albam & denſam acquirat, & ita erit ſaniſſimum. Sunt aũt nonnulli medicorum qui dicant potum debere miſceri cum aqua acetoſæ, & hoc maxime commendant. Alij uero imponunt ſaluiam recentẽ, hyſſopum, rutham, boraginem, & cætera. Volunt etiam nonnulli & conſulunt quod peracto paſtu bibatur hauſtus aquæ frigidæ, & dicunt qđ conſeruet calorem in ſtomacho, & proſit ne uapores aſcendant, & ij uidentur ſequi opinionẽ Raſis, quam ponit in tertiũ Almãſoris, ubi inquit, aquam frigidã humiditatem in corpore cõſeruare, quæ ſubtiliet ipſum cibũ, & per ipſam cibus penetrabilior fit: ſed moderate de ea bibendum eſſe cenſet, quia malas quoque habet qualitates. Cæterum ego facile dixerim

Aquæ frigidæ utilitas.

xerim, aquam frigidã bibere poſt paſtũ ualde eſſe periculoſum, & cauſa quæ me mouet eſt hæc: Vnum enim contrariorum expellit aliud, ut inquit Ariſtoteles primo de generatione & corrupt. Sed quia aqua eſt ſumme frigida, ergo ueniens ad ſtomachum impedit digeſtionem & calorem digerentem. Proinde nolo ſuaſiſſe uel diſſuaſiſſe, utrãq; enim opiniões ſuas habent confirmationes. A muſto uero caue, & non bibas de eo donec bene clarefiat. Inter prandium & cœnã, ſi uis eſſe ſaniſſimus nihil edas uel bibas, niſi forte aliquas ſumas medicinas; ſicut paulò infra dicet. Prãdio itaq; uel cœna peracta, facta gratiarum actione, ut dignũ & iuſtum eſt, parum in menſa quieſces, deinde deambulabis per mediam horã, poſt iterum quieſces modice, deinde ſecundum ritum & conſuetudinem tuã potes operari quod intendis. Si tamen inter paſtus uelis bibere, bolũ panis prius comedes. Panis enim uini catena eſt, teſte Galen. Ante cœnã, ſi fieri poteſt, deijcies

Incõmoda ex potu aquæ frigidæ emergẽtia.

Muſtum cauendũ.

Panis uini catena.

aluum, quia hoc est sanissimũ, & postea potes cœnare, sed modice, ita ut scita & modica cœna matutinam cruditatem di ligẽtissime euitemus. Cœna finita deambulabis ad omne minus per unam horã integram, & non ibis cubitũ, nisi duæ aut tres horæ à cœna effluxerint.

DE LVXVRIA VITANDA, CAPVT XIIII.

Quibus coitus maxime obsit

Almansor in quarto ait, habentes corpora sicca abstineant à coitu tanquam ab inimico interficiente, aliarũ tamẽ complexionum homines moderate eo uti possunt, hominibus eñ calidæ & humidæ complexionis plus licebit, ꝙ ijs qui frigidæ & humidæ sunt qualitatis.

Fructus coitus moderati.

Coitus enim si est moderatus alleuiat corpus (ut inquit Auicenna & Constantinus in libro de coitu) & animam exhilarat, caput & sensum cõfortat, & aufert multas ægritudines melancholicas, quia expellit fumum spermatis de cerebro, &

Immodici coitus pericula.

educit materias apostematicas: uerum si est immodicus, subitò spiritus corporis

subtiliores

ſubtiliores exhaurit, cerebrumq́ꝫ debilitat, labefactat ſtomachũ atqꝫ præcordia, & ſæpius inducit febres acutas, quum ſit amiſſio puræ humiditatis, ſecũdum Ariſtotelẽ ſecundo de generatione animalium, oẽs corporis uires eneruat, & ipſum corpus calore ſupernaturali & uehementi moleſtat, uexat & deſtruit, omnes deniqꝫ ſenſus debilitat & infringit, & totam complexionem humanam ad nihilũ deducit. & maxime abbreuiat uitã, ut uult Ariſtoteles de longitudine & breuitate uitæ. Venus certe ipſa adeò eſt noxia, nõ ſolum hominibus, uerum & plantis, ut ipſas etiã herbas ſtatim producto ſemine ſiccet, & marceſcere faciat. Hippocrates eam morbo comitiali ſimilem iudicauit, quia mentem quæ ſacra eſt percutit, tantũq́ꝫ obeſt, ut Auicenna in libro de animalibus dixerit: Si quid ſpermatis, ſupra quàm natura toleret, coitu proflu at, obeſſe magis quàm ſi quadragies tantundem ſanguinis emanarit. Ideoq́ꝫ non immerito à medicis conſultũ eſt, ut tem-

Coitus quid.

Coitus pilẽtiæ paratu[r] Hippoc[ra]te.

Quo potissimũ tẽpore sit coeundum.

pore pestifero quis à coitu abstineat, ne per ipsum in maius discrimen pestis scilicet incidat. Quod si contingat te uxoratum esse, fœminãq; opprimere uelis, ut aliquando ipsis assentiẽdum est, caue ne id fiat ante mediam noctẽ, quia digestio prius debet fieri in stomacho: nihil enim stomacho est adeò pestilẽs quàm coitus, si uel saturo uel esuriente concũbas: quo peracto, caue quantum poteris ab omni aëre per integram horã ad omne minus. Semper prouerbium hoc animo uolue, Ne quid nimis. Itaque assiduò prudẽtiæ frenis libidinem ipsam cohibebis.

DE TIMORE ET TRISTITIA fugienda, CAPVT XV.

Imaginatio cerebrũ exiccat.

TImor atq; imaginatio freques mentis cerebrum ualde exiccat. Igitur humore magna ex parte detrito & consumpto, quod caloris naturalis pabulum est, & ipse calor quoq; plurimũ solet extingui. Præterea ob frequẽtissimas tristitias, timores atq; graues & melãcholicas imagi-

imaginationes & phantaſmata, ſpiritus ipſi mouentur & reſoluuntur. Reſolu=tos autem ſpiritus ex ſubtiliori ſanguine inſtaurari eſt neceſſe, quapropter ſubti=lioribus clarioribusq́ʒ ſanguinis parti=bus ſæpe conſumptis, reliquus ſanguis neceſſario denſus redditur & ſiccus, & ater & putridus. Accedit & hoc, qđ na=tura in grauibus & anxijs imaginationi=bus cerebro, cordiq́ʒ prorſus intenta, ſto machum, eparq́ʒ deſtituit: quare alimen=tis præſertim uel uberioribus, uel durio=ribus male concoctis ſanguis inde frigi=dus craſſusq́ʒ & niger efficitur. Ideo hoc potiſſimum tempore omnis timor, triſti tia, imaginatio, & melancholia uitanda eſt, ne ſubtilem ſpiritum inficiat. Certe ſecundum omnes philoſophos, ſpiritus eſt uapor quidam ſanguinis purus, ſubti lis, calidus & lucidus: ſicut etiã apud o=mnes medicos deſcribit qui ab ipſo cor=dis calore & ſubtiliori ſanguine procrea tus uolat ad cerebrũ, ibiq́ʒ animus ipſo ad ſenſus tã interiores quàm exteriores

Spiritus quid.

Detrimen ta quæ ex grauibus imaginationibus mergũt.

exercendos assidue utitur. Si itaq; uolubilibus grauium phantasmatũ curis nos onerauerimus, reddemur absque dubio Ptisici & Ethici, omnemq; medullam & totius corporis uires perdemus, ex quo defectu quàm miram aptitudinem ad pestilentiam homo possit acquiri, omnibus ferè est liquidum. Sicut enim flãma duobus cõmuniter modis uiolẽtis extinguit, aut uelut difflata uentis, aut contrà quasi cõpressa cineribus: sic spiritum uel celeriter effectu uenereo dissipamus, uel sensim Saturnino effectu, hoc est melãcholico & imaginatorio suffocamus, ac sæpe exprimimus, comprimẽdo pariterq; resoluimus. Spiritus utiq; frequẽter ad extima uolans, intima reddit uel uacua, uel aliena uitæ: sed ad intima sæpe coactus, cætera circum mẽbra præstat uitæ minus idonea. Vnusquisq; igitur seipsum agnoscat, suiq; ipsius moderator atq; medicus sit. Iracũdia etiam summopere est euitanda tempore Epidimiæ. Ait enim Galenus de differẽtijs febriũ lib. primo,

Duobus modis conturbatur spiritus.

Iracundia uitãda.

capite

capite quarto: Iracundia est quasi ebullitio quædam, ac motus uehemẽs, irascentis facultatis in ipso corpore cordis residentis. Cõcalescit autem cum ea interdum spiritus, atq; interdum sanguis, & si prompte se habeant suscipientia corpora ad continendum diutius caliditatẽ, & quamuis ipsius cordis motus destiterit, hæc calida permanet præter naturã, tunc febricitare hominem necesse est. Non tamen uolumus dixisse, quod qui ob iracũdiam febricitet, propter putredinem febricitet: fit enim hoc propter ebullitionẽ sanguinis circa cor, ut Galenus prædicto libro cap. 7. Sed tamẽ potest corpus facere habile ad suscipiẽdam aliquã qualitatem, à qua postea in putredinẽ potest delabi. Nec etiã gaudia nimia sunt quærenda, in ocio præcipue, sed mediocriter delectandum in operando aliquid, & aliquando tempus exigendo in instrumentis musicis, uel cantãdo, & similibus, quæ timorem & angustiam, omnemq; tristitiam à corpore & mente abducũt, & ani-

Iracundia quid.

Gaudia nimia fugienda.

Cantus & instrumentorum musices utilitas.

mum lætum, hilarem atq; placatum reddunt. Cantus certe & instrumenta musica sæpissime solamina sunt maximorum laborum, & depulsiones grauissimarum ægritudinum, diuturnæq; pignora uitæ. Sicut enim res qualitate temperatissimæ simulq; aromaticæ, tum humores inter se tum spiritum naturalem secum ipsæ con temperant: & sicut odores eiusmodi spiritum uitalem, sic etiam concentus harmoniaci animalem oblectant, fouēt atq; sustentant. Per hos enim mēbra excitantur ab omni torpore, & uigore suo naturali magis enitescunt.

Timorem esse propellendum.

Timor etiā omnino est propellendus. plures enim moriūtur in Epidimia propter timorem aut uerecundiam, quàm qui ex mala negligentia, seu potius contemptu morbū flocci faciunt.

Lassitudo corporis simul atque animi pessima.

Est igitur mala defatigatio corporis, peior animi, utriusq; simul pessima, oppositis hominem motibus simul distrahēs, uitamq; disperdēs, & ideo à labore repentino & celeri, ex quo possit oriri sudor & exercitatio membrorum

nimia

nimia, prorſus abſtinendũ: ſicut fit ſaltando, currendo, atq; luctando, more etiam fabrorum cudendo, grauiter geſtãdo, & ſi qua ſunt ijs ſimilia: nam ex talibus natura maxime debilitatur, præcipue peſtilenti tempore. Cauẽdum etiam eſt ab omni re frigida generante celerem & ſuperabũdantẽ frigiditatẽ, quia, ut ait Galenus ſecũdo Tegni, natura eſt omnis motus uiolenti impatibilis. Itaq; ſi in corpore calor uel frigus ſupernaturale & repẽs oriretur, ſummopere homini eſſet mortiferum. Medium ergo ſemper ſeruandum eſt: medium tenuere beati. Eam ob cauſam ne humiditas & calor radicalis, in quo uita hominis, teſte Ariſtotele, cõſiſtit, deficiat, uel ad interitum tendat, diligenti indagine & ſcrutinio eſt præuidendum, & omnia unanimiter & æqualiter in humano corpore diſperſa, æque ac natura exigit temperari debent. Si eñ contingeret humiditatem excedere calorem maxima inde ſuccederet ægritudo, & contrà. Si etiam quis ultra modum læ-

Natura nil uiolenti patitur.

Temperãtiã in omnibus eſſe ſeruandam.

taretur, incommodum esset. Nam & cor & spiritus uitales per hoc aperirentur, & nimis ad exteriora dilatarētur, ex qua reseratiōe & dilatatione facillime aliquam attraherēt intoxicationem. Legimus enī hinc inde apud plerosque historiographos, multos ꝓpter nimia gaudia è uita discessisse. Ideoq; si quid prosperitatis tibi contingit, ex qua immoderata lætitia possit emergere, semper debebit cum aliqua tristitia admisceri. Nanq; est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, Quos ultra citraq; nequit consistere rectum.

DE VSU BALNEORUM, CAPUT XVI.

Omnia balnea stubarum, seu æstuariorum propter eorum qualitatem calidam & humidam, & propter uapores intensos sunt fugienda. Ait enim Auicenna & Hippocrates in libris de Epidimijs, balneantes esse aptiores ad contrahēdam pestem, quàm quemuis luxuriosum & ebriosum. Si uero ex compellēte necessitate cogereris lauari, fiat balneū seu

balnea detestantur.

ſeu lauacrum de aqua parũ tepida, in qua repente, non tamẽ longo tempore ſudabis, & ſi uentoſas aliquando appoſueris, & id in conſuetudinem deduxeris, id poteris omni menſe, uel eo potiſſimũ tempore quo cõſueuiſti antea, in balneo ſiue in domo prope fornacẽ ſeu lentũ ignẽ facere; antequàm autem lauacrũ ingrerieris, ſumes dragmam unam tiriacæ magnæ Andromachi uel Galeni, mixtæ cũ uino uel cum aqua roſacea, uel aqua aceſoſæ, poſt cuius ſumptionem tribus aut quatuor horis continuis ieiunabis. Poſt paſtum ſtatim nunquam ingredieris balneum, ſed ſaltim ſtomacho ieiuno, quod magis eſt ſanum. Sin peracto prãdio uelis balneari, id fiat longo intermiſſo ſpatio poſt paſtum, eo ſcilicet tempore, quũ cibus in ſtomacho ferè eſt digeſtus, ſicut plerunq; accidit hora ſecũda uel hora tertia poſt meridiem. Anteaquàm autẽ in lauacrũ deſcẽdis, exercebis te ad deiectionem alui, quia hoc eſt utiliſſimum, & deambulabis hinc inde operando aliquid,

Quãdo ingrediundũ balneum.

Exercitia ante igreſſum balneĩ obeunda.

ut corpus in calorẽ aliquem deducatur: tamen non est intelligendum de labore nimio, & repentinum sudorem progenerante, ne fiat aliqua in natura alteratio. Quod ubi factum fuerit, libere potes in lauacrum descendere, & ante omnia crebra fricatione expelles sudorem, hoc tamen nõ per te, sed per ministrum fiat. Et sudor semper debet abstergi cum linteis mundissimis, uel ablui etiam pauca aqua tepida. Quumq; fueris calefactus tali in balneo, tunc secundum consuetudinem antea habitam apponantur uentosæ, & plantæ pedum unà cũ scabroso pumice læuigentur fricenturq;, uel cũ cultro obtuso. Abstine autẽ in balneo ab omni potu & superfusione aquæ frigidæ. Quũ uero uolueris egredi, poteris lauari cum aqua parũper tepefacta, ut pori aperti rursus obstruantur. Ab hinc plantæ pedum debent optime lauari & fricari cum sale & aceto, & per hoc calor supfluus à corpore extrahitur, & appetitus prouocatᷣ. Hinc calide uestiaris & deambulabis in

In balneo abstine à superfusione & potu aquæ gelidæ

aëre

aëre temperato ſeu depurato, ut ſupra di
ctum eſt, per horam integrã uel longius,
donec ſupernaturalis calor corpus deſti-
tuat, & appetitus edendi ad prandiũ uel
cœnã te prouocet. Itaq; famelicus quo-
dãmodo cibis ſubtilibus, quæ ſint leuiſſi
mæ cõcoctionis ueſcebere, & bibes mo
dice de uino limphato ex aqua acetoſæ.
Cæterũ ut ingenue mentem meam pan-
dam, ego nihil de balneis hoc in loco ap
probo, quia quãto minus corpus eo tem
pore lauatur: & quanto minus pori ape-
riunt, tanto melius. Semper enim eſt for
midandum, ne aliquis calor ſupernatura
lis corpus offendat: ex quo aliquid ma-
gni diſcriminis & incõmodi poſſit oriri.
Sunt tamẽ aliqui medici his in partibus
Germaniæ, qui cõſulãt caput omni men
ſe ſemel uel bis debere lauari, & deinde
cum pannis mundiſſimis abſtergi: uerũ
apud Gallos, Italos, & Hiſpanos, omni-
no eſt extraneũ: quorũ eſt regula, Sæpe
laues manus, pedes raro, caput nunquã.
Sed ſuus cuiq; mos eſt.

dieta poſt balneum.

Tot ſenſus quot capita.

PHILIPPI VLSTADII NORICI DE LAXATIVIS, CAPVT XVII.

OMnium medicorum unanimis est sententia, uentrem ita debere regi, ut sedes nunquam durefiant, sed semper laxatiua sumenda cõsulunt omni hebdomada semel, scilicet post primũ somnum sumendo pillulas uitæ, uel pillulas pestilentiales, eo scilicet die quando nulla alia sumitur medicina uel tiriaca. Quod si cõtingat te sumpsisse aliud antidotũ, cauebis eo die uel nocte à pillulis: quod si pillulas sumis, cauebis magnope ab omni uento tali tempore. Est enim differentia inter aërem & uentum: quia aër est unũ ex quatuor elementis, quod quidem elementum semper manet in sphæra sua, & per uentos aliquando mutatur, sumendo bonam uel malam dispositionem. Quatuor enim sunt uenti capitales à quatuor mundi cardinibus spirantes, quorum ille qui ab oriente Eurus est nuncupatus, q à meridie Auster, qui ab occidente Zephirus uocitatur, qui uero à septentrione

Ventus & aër differunt.

Quatuor uenti capitales.

ne ſpirat, Boream appellarunt. Inter aũt quemlibet uentum prædictorũ ſunt duo alij mediani, ita ut numerũ faciant duodenariũ, quorũ aliqui ſunt boni, ſaniq́ʒ: alij uero peſtilentes & nociui. Hi enim qui circa Eurum, ſani ſunt: qui circa Boream, ſalubriores: qui circa Zephirum, peſtilentes: qui uero circa Auſtrũ, peſſimi. Boni ergo uel ſalubres uenti optimã aëris faciunt diſpoſitionem: & ideo talibus ſpirãtibus, bene potes aperire feneſtram cameræ, & corũ ſpiracula recipere. Peſtiferi uero & inſani uenti aërẽ corrumpũt, ideoq́ʒ à talibus ſummopere eſt cauendũ. Quando etiam tempus nebulis eſt obductũ, uel quãdo longæui hymbres inſtant, aut quando tempus eſt calidum, dum deberet eſſe frigidum: uel cõtrà, tali potiſſimũ tempore præſagiũ & indiciũ eſt certiſſimum, aërem eſſe corruptum & peſtilentem, & ideo ab eo quantum erit poſſibile elõgeris. Sin locus uel oppidũ, in quo degis ſit prope monteis ſitum ad meridiem uel occidentem, ubi

Venti ſalubres & peſtilentes.

Indicia peſtis.

peſtilentes flant uenti, & contingeret niuem montanam ſubſequi uentum: talis uentus eſt maximopere eligendus, & in habitaculũ recipiendus. Quo autem pacto aër corruptus debeat corrigi & purefieri, in præcedẽtibus diximus. Tamẽ quum uaria uarijs placeãt, quomodo linteamina & parietes debeant irrorari cũ aquis odoriferis, edocebimus.

DE AQVIS IRRORANDIS, CAPVT XVIII.

FOlia, herbæ, & fructus, quæ in caniſtris ponuntur, ſiue etiam linteamina poſſunt irrorari à diuitibus cum aquis odoriferis, quarũ permixtio hæc eſt: Recipe aquæ roſarũ librã unam, aceti optimi uncias treis, pulueris trociſcorum de ſandalis utriſq; ana dragmam unam, camphoræ dragmã ſemis, miſceantur omnia inſimul, & ſuper lintea aſpergantur. Vel fac hoc modo: Recipe aquæ roſarũ, uel uiolarũ, uel florũ nenufaris librã unã, aceti boni uncias duas, uini maluatici muſcatel-

Aqua camphorata.

Alia aqua camphorata.

ſcatellini, uel alterius boni & odoriferi uncias treis, ſandali utriuſq; ana dragmã unam et ſemis, camphoræ ſcrupulũ unũ, immiſce trociſcorum de camphora dragmam unam, & irrora ut prius. Nã quotieſcũq; tempus erit hymbriferũ uel nebuloſum, poteris in camera tua accendere ignem odoriferũ lignorũ, ſuperijciendo unum trociſcum de camphora, uel de ſequentibus, quorũ permixtio hæc eſt: Recipe corticis citri ſicci, corticis citranguli ſicci ana ſcrupulos duos. karabæ dragmam ſemis: terantur groſſo modo, & fiant trociſci cum aqua roſarũ dragmis duabus uel tribus: ex his unus conquaſſetur, & ſuper prunas iacteť, & hoc tempore æſtatis. Si autem paupertas quempiam impediret, ut nõ poſſit ſemper habere trociſcos prædictos, fiat fumigium de granis iuniperi. Qđ ſi cõtingat ſolem lucere, & tempus eſſe serenũ, poteris omni die bis uel ter aperire feneſtrã in camera tua uerſus partẽ orientalem uel ſeptentrionalem, & intromittere uentos à Trociſci.

ſole iam purgatos: & poſt modicũ temporis feneſtra iterũ claudatur, & aër intromiſſus corrigat̃, & purefiat, ut ſupra: hyeme rebus odoriferis calidis, æſtate frigidis. Et ſi ſol tempore hyemis nõ appareat, potes tamen intromittere in habitationem tuã uentos orientales & ſeptentrionales, aërem ſemper corrigendo, & feneſtram claudendo, ut iam dictum eſt. Et tali tempore peſtifero nunquam egredieris domum ante ortũ ſolis. Etſi in hominum cœtum uadis, ubi quid de diſcrimine eſt timendũ, poteris zedoariam in ore tenere, ſed non omni tempore propter conſeruationem dentium & gingiuarum: & ſemper geſtabis aliquid odoriferum in manibus, ſicut pomũ ambræ, uel ſimilia.

ZEDOARIAE EFFICACIA.

Zedoaria (ut ait Auicenna in libro de uiribus cordis) confortat cor, & generat bonum ſanguinẽ: euſtomacha eſt ſecundum Pliniũ, facit bonam digeſtionem, & appetitũ prouocat. Cõſtantinus in libro

bro graduum ait, maximam eam habere uim contra uenena, & putorem oris amputare: uentositates dissoluit, & confert morsui uenenoso. Sole uero lucente, & tempore claro, poteris causa recreãdi spiritum deambulare in hortis, pratis, montibus & riuulis: tamen à stagnis & locis palustribus caue, quia cõmuniter intoxicatio aëris ex pestilenti uaporũ circa stagna ebullitione oritur.

DE POMIS AMBRAE, CAPVT XIX.

AEstate res fragranteis frigidas tecum portabis, sicut sunt rosæ, uiolæ, poma recẽtia, pira, sandali, puluis florum nenufaris, citrangulorũ, corticis citri, florũ maioranæ, hyssopi, rhutæ, & alia huiusmodi: & si forsan nõ poteris hyeme habere flores uel herbas odorantes: accipe spongiam subtilem, in qua ponatur de aceto mixto cum aqua rosarũ, uel uiolarũ. Aliquando etiam odoretur urina hirci, & quanto sæpius odores permu

Pomũ ambræ, quod fit tempore æstatis.

taueris, tanto melius. Poteris etiam facere pomum ambræ in hunc modũ: Recipe florum nenufaris, florum uiolarũ, florum buglossæ, rosarũ rubearum, sandali utriusq;, spodij de canna ana dragmam unã & semis, camphoræ dragmas treis, corticis citri dragmas duas, macis, nucis muscatæ, maioranæ, ozimi, gariofilatæ, karabæ, storacis calamitæ, cardamomi maioris, masticis, zedoariæ, ligni aloës, cubebarũ recentium ana dragmam semis, ambræ electæ scrupulum unum, musci Alexandrini recentis scrupulum semis, laudani depurati uncias treis: conquassentur, & cum aqua rosarum incorporētur, ultimo uero addatur ambra & muscus: & omnibus insimul malaxatis, fiant poma perforata decentis magnitudinis. Hyeme uero res odoriferas calidas tecum portabis, sicut sunt cinamomũ, gariofili, nuces muscatæ, muscus, ambra, cupressus, lauendula, menta, rosmarinus, ozimũ, lignum aloës, & similia naturæ calidæ, quæ cor & cere-

brum

brũ mirabiliter confortant, & aërem intoxicatum expellunt. Poteris etiam facere pomũ ambræ in hũc modum: Recipe storacis calamitæ, corticis citri ana dragmas duas, been albi, been rubei, mẽtæ siccæ, gariofilorum, cardamomi, ligni aloẽs, ualerianæ, calami aromatici, mirtillorum ana dragmam unam, sandalorum trium, camphoræ, masticis ana dragmã unam & semis, macis, nucis muscatæ, cinamomi, ambræ, ozimi, gariofilatæ ana dragmam semis, musci optimi scrupulũ unũ, laudani purissimi uncias treis & semis: conficiantur poma cum aqua melissæ cũ pistello calido, addendo ultimo omniũ muscum & ambram. Si autem ab odore talium pomorũ abhorreres, poteris uti pulueribus ijs, de quibus infra dicemus.

Pomũ ambræ, quod fit tempore hyemis

DE PRAESERVATIVIS, CAPVT XX.

INter omnia potissimum præseruatiua hoc in tẽpore summopere excellit electuariũ de nucibus, quod fit hoc modo:

Electuarium de nucibus. Recipe iuglandiũ, siue nucum maiorum numero uiginti, ficuum pinguiũ numero quindecim, rhutæ manipulos duos, absynthij, camomillæ fœtidæ, scabiosæ ana manipulũ unum, aristologiæ longæ unciam semis, aristologiæ rotũdæ unciã unam & semis, tormẽtillæ, dyptami, pimpinellæ, baccarũ lauri ana uncias duas & semis, florum boraginis, corticis capparis, cornu cerui usti, macis, myrrhæ, boli armeni, terræ sigillatæ ana dragmas tres, salis marini dragmã unam & semis: puluerisanda puluerisentur, cõtundenda cõtundantur, & cum uncijs duabus mellis dispumati incorporentur, fiat electuariũ ad modum conseruæ. de hoc recipe ad quantitatem auellanæ, infundendo parũ de aceto, uel aqua scabiosæ, uel aqua acetosæ, bibatur stomacho ieiuno, & post sumptionem tribus uel quatuor horis cõtinuis ab omni cibo abstinebis. Et hoc in præseruatione: in uia autem curationis addatur tiriacæ magnæ Andromachi dragma una, uel dragma semis. Cæterũ qui

qui ſeſe infectos formidant, aut timoroſe credunt, primo ante omnia phlebotomiſent, poſtea dentur curatiua, ſicut paulò infra dicemus. Et caueat patiens cum ſumma diligentia ne dormiat, potiſſimũ autem in ſudore. Poteſt etiã fieri hoc ſequens electuarium, quo utebatur diuus Maximilianus Rom. imperator piæ memoriæ. & fit hoc modo: Recipe ouum ualde recens, in cuius apice fiat foramen admodũ paruũ, per quod debet extrahi albumen, deinde uacuum illud croco nõ pulueriſato impleatur, uitellum ab ipſo ouo non auferendo: quo repleto claudatur, & lento igne tandiu aſſetur, donec teſta ipſa oui ad nigredinem ſit deducta. exinde pulueriſetur in mortario minutiſſime, & addatur ſeminis ſinapis albæ pulueriſati in quantitate illa, quod totum ouum ponderabit, deinde adde dyptami albi, tormentillæ ana dragmas duas, nucis uomicæ dragmã unam. quælibet ſpecies debent ſegregatim pulueriſari, poſtea immiſceantur omnia inſimul, & ad-

Electuarium diui Maximiliani.

ſunge radicis angelicæ, pinpinellæ, ze‐
doariæ, camphoræ, tiriacæ bonæ ana par
teis æqualeis, ita ut tantũ põderent quan
tum prædicta omnia: miſceantur omnia
inſimul in mortario per ſpacium horarũ
duarum, donec omnia ſint optime incor
porata ad modum opiatæ: deinde ponan
tur in uaſculum mundiſſimũ, & aeri frigi
do exponãtur, quia tali modo poteſt hoc
electuariũ cõſeruari triginta annis abſq;
omni corruptiõe. Doſis eius eſt. Homo
ſanus de eo poteſt ſumere in quantitate
grani hordeacei & malaxetur prius cum
uino: & ſic erit præſeruatus à peſte per
horas uiginti & quatuor. Si uero iam eſ‐
ſet intoxicatus, ſumat pari modo, tamen
ante horam duodecimam poſt infectio‐
nem, quia alioquin oleum & operam lu‐
det. Si ſenex eſt infectus, dentur ei de di‐
cto electuario ſeu opiata ſcrupuli treis:
ſi uero ſit iuuenis uel fœmina, dentur ei
ſcrupuli duo. Et nota diligenter quod
ſi peſtis oritur cum frigore, debet admi‐
niſtrari prædicta medicina cũ uino albo:

Doſis prædicti electuarij.

ſi uero

ſi uero cũ calore, medicina ipſa exhibea-
tur cum aqua roſarũ, uel lactucæ, uel uio
larum, uel ſcariolæ, aut cum aqua fontis
permixta cum media parte aceti optimi,
aut cum aqua endiuiæ. Deinde patiẽs po
natur in lectum calidũ bene coopertus,
& ibi ſudet quatuor aut quinq; horis cõ-
tinuis. Qđ ſi cognoueris ipſum nõ poſſe
ſudorem elicere, ſupponantur pedibus
lateres calidi, & quãdo ſudauerit, abſter-
gatur cum pannis mundiſſimis. Patiens
etiam ſiue in calore ſit, ſiue nõ, poteſt bi-
bere de tiriaca magna, mixta cum aceto
& croco pulueriſato, acetoſa, pinpinella,
ſcabioſa, tormentilla, & ſimilibus. Aut
fac permixtionem in hunc modũ ſequen
tem: Recipe foliorũ canapi cum apici- *Aliud præ*
bus ſuis, & radicibus abiectis terãtur in *ſeruatiuũ.*
mortario, & per pannum colentur; ſi ue
ro nimium eſſent arida, addatur modicũ
aceti: & de hoc ſucco recipe partes duas
aceti boni partem unam, miſceantur inſi
mul, & ponantur in uitro in loco non ni
mis humido uel frigido; & quando quis

ſe infectum ſenſerit, aut ſaltem dubitarit, de hoc utatur, quanto citius, eo melius, in quantitate auellanæ, addendo de tiria- ca bona, & ſudet, ut ſupra diximus. Sunt nonnulli medici, qui aſſerunt grana ſina pis maxime eſſe præſeruatiua, & ideo o- mni die debere ſumi tria aut quatuor.

Aliud præ- ſeruatiuũ. Pro locupletibus autem & diuitibus po teſt fieri præſeruatiuũ hoc modo: Reci- pe confectionis liberantis uncias duas, boli armeni præparati unciam unam, ci- namomi electi unciam ſemis, boraginis, uiolarum ana uncias duas, conſeruæ ro- ſarum unciam unam, ſirupi de acetoſita- te citri uncias duas, ſirupi de bugloſſa un ciam unam: miſce totum in mortario in forma conditi cum q. ſemis aquæ roſa- rum, & erit ſatis delectabile. qui uult po teſt addere foliorũ auri numero ſex, fra- gmentorũ quinq; ana grana ſex, marga- ritarum ambarũ ana grana quatuor. De hoc detur cõtinuo infectis mane & ſero, quia mirabilitet cor & oĩa mẽbra cõfor- tat atq; refrigerat. Doſis aũt eius eſt, dra gmæ duæ.

DE VSU PILLVLARVM CAPVT XXI.

Pillularũ autem quæ sic debent sumi, sicut supra diximus, diuersa sunt genera & mixturæ. Potissimæ aũt & necessariores hoc in loco sic fiũt secundũ Auicennam quarta primi, tractatu 4. cap. 5. Recipe aloës epatici bene abluti dragmas duas, myrrhæ lotæ, croci oriẽtalis ana dragmam unam, fiant pillulæ cũ uino albo optimo, uel cũ sirupo de acetositate citri, uel cũ sirupo de limonibus, uel cum sirupo de ribes. Aloës uero & myrrha debẽt sic ablui secundũ Seruitorem, & Io. de sancto Amando: primo pulueris entur, postea dissoluantur in aquis caprifolij uel rosarum, uel acetosæ, postea exiccentur, & iterum puluerisentur, & iterum resoluantur, hoc identidẽ fiat tertio & quarto terendo & resoluendo: ultimo uero adiũges cæteris mixtionibus ad faciendũ pillulas. Sunt autem qui pillulas pestilentiales faciãt hoc modo: Recipe aloës succo citrini, ita loti, ut iam di-

Pillulæ cõmunes.

Ablutio aloës & myrrhæ.

Pillulæ pestilentiales

ctum est, dragmas sex, myrrhæ lotæ dragmas treis, agarici præparati dragmam unam & semis, croci orientalis dragmã unam, boli armeni præparati scrupulum unum & semis, & grana quatuor, confice cum aqua rosarum, & omni die sumatur una pillula: faciunt enim leuissimas operationes. Alij uero sic cõponunt pillulas pestilentiales, & melius quàm primi: Recipe aloës loti & puluerisati dragmas treis, myrrhæ lotæ, croci, masticis ana dragmam unã, fiant pillulæ cũ uno prædictorũ siruporũ. De his pillulis poteris sumere omni die unam uel duas ante cœnã: uel omni hebdomada cape bis post primũ somnum, una uice sumendo quinq; uel septem secundũ necessitatem.

Aliæ pillulæ pestilentiales preciosiores.

Sunt etiam nonnullæ aliæ pillulæ omnia mẽbra à superabundãti humore & phlegmate purgantes, caput, cor, epar, cerebrumq; mirabiliter confortantes, quarũ permixtio hæc est: Recipe rauedsceni electi dragmas treis, infundatur in aquam scabiosæ, buglossæ, uel rosarum ana uncias

Pillulæ eximiæ ad mẽbra uitalia cõfortãda

Alij pro reubarb. ponũt zinziber.

cias treis & ſemis, bulliatur uſq; ad conſumptionem tertiæ partis, & deinde fiat expreſſio, in qua pone agarici electi & pulueriſati unciã ſemis, & hoc mitte exiccari in ſole. Exinde recipe aloẽs loti ut ſupra unciam unam, myrrhæ lotæ, croci ana unciã ſemis, agarici præparati ut ſupra dragmas treis, mirabolanorũ citrinorum dragmas duas & ſemis, mirabolanorum kebulorũ dragmam unam & ſemis, radicis dyptami, tormentillæ, tunici ana dragmam unam, maſticis, cinamomi ana dragmas duas, ſpicæ nardi ſcrupulum ſemis, muſci in tẽpore frigido grana duo, fiant pillulæ cũ aliquo ſirupo prædicto. ijs quippe pillulis poteſt uti omnis ætas, etiam pueri, poſtq; ſaltem quartũ annũ exceſſerint.

Crocus, ſecundũ Auicennam in libro de uiribus cordis, cõfortat cor, & ſanguinem bonum procreat, & ducit ipſas medicinas ad cor, eodem teſte Fen quarta, canone primo, capite ſecundo. *Croci uis.*

Aloẽs uero, ſecundũ Meſuæ & pande- *Aloẽs efficacia.*

ctas cap. 33. educit cholerã & pituitam, atque atram bilem, & mundificat caput & stomachũ, & qui assiduat acceptionẽ eius, ut tradit Dioscorides, diebus continuis, non uidebit in corpore suo & in instrumentis sensuũ ægritudinem, quæ nõ sit habilis sanari: & præseruat nimirum à putrefactione.

Masticis us. Mastix secundũ quorundã opinionẽ, malitiam aloës corrigere perhibetur, stomacho ualde cõfert, omnem enim uiscositatem & humiditatem ab eo expellit, & secundũ quod Dioscorides ex sententia Humaij tradit, nõ est paucæ attractionis phlegmatis quando masticatur: & propter hoc miscetur cum aloë.

Myrrhæ utilitas. Myrrha itidẽ mundificat cerebrũ, & abstergit cũ tẽperamento, cõseruat etiã à putrefactione. Quidã uero faciũt pillulas in hunc modum: *Aliæ pillulæ excellentes.* Recipe tiriacæ antiquæ & probatæ dragmas sex, radicis gentianæ, pinpinellæ, serpẽtinæ, tormentillæ ana dragmas tres, rhutæ, absynthij, iuglandium, granorum iuniperi ana dragmas

gmas duas, pulueriſanda pulueriſentur, & cõtundenda contundantur, & fiat maſſa cum aceto, de qua recipe ſobrie dragmam unam, addendo boli armeni præparati, terræ ſigillatæ ana dragmas duas.

DE PVLVERIBVS PRAEſeruatiuis, CAP. XXII.

Fiant pulueres præſeruatiui & curatiui, ſi forſan inficereris. Ego uidi plurimos curari ſubſequenti puluere: Recipe radicis dyptami, radicis anthoræ, radicis tunici, radicis ſcabioſæ, radicis pinpinellæ, radicis tormentillæ, corticis citri ana unciam unam, terræ ſigillatæ unciã unam & ſemis, boli armeni præparati uncias duas, myrrhæ electæ, aloës epatici ana unciam unam, croci dragmã unam, maſticis dragmas treis, liquiriciæ dragmas duas, herbæ ſcabioſæ & acetoſæ ana dragmam unã, zuccari candidi quartam unam: pulueriſentur omnia, & reſeruentur in uaſe uitreo, argẽteo, uel aureo. Quumq; uolueris prædicto puluere uti,

Puluis præſeruatiuus & curatiuus.

Dosis prædicti pulueris.

hanc dosim sumes: Recipe prædicti pulueris dragmam unam cum uino limphato ex aqua rosarũ uel acetosæ, uel cũ brodio caponis, aut ciceris rubei, bibat̃ duabus aut tribus uicibus in hebdomada, & ieiunetur post sumptionẽ tribus uel quatuor horis continuis, & eris securus à peste eo die. Habet enim uirtutem, materiã uenenosam & pestilentialem expellendi à corde: & si post sumptionem prædicti pulueris peste inficereris, facillime cum dei adminiculo liberabere. Si quoq; ambigeres de infectione, absq; omni metu & cũcta posthabita dilatione, accipe dosim de prædicto puluere, quia citissime ab omni anxietate leuabere. Alius puluis præseruatiuus, & etiam curatiuus fit hoc modo: Recipe bolũ armenũ optime puluerisatũ, quẽ lauabis optime cũ uino maluatico, uel cum alio uino odorifero, aut in aqua rosarũ, uel buglossæ, uel acetosæ, uel absinthij, uel scabiosæ, postea euaporetur & exiccetur, iterumq; in puluerem deducatur; & sic reiterabis trina

Virtutes prædicti pulueris.

Præparatio boli armeni.

aut

aut quaterna uice lauando & puluerisan do: ultimo uero cum fuerit subtilissime tritus & cribellatus, seruetur in uase mũdo, & usui accõmodetur. Homines autẽ calidæ cõplexionis, si de hoc sumere uelint, capiant in cocleari cum aceto uel aqua acetosæ permixtum. Frigidæ uero naturæ homines id sumant in uino subtili, uel aqua rosarũ tẽpore matutino, quia conseruat corpus ab omni corruptione, humoresq́ꝫ consumit sup̃fluos, & omnia pestifera & noxia depellit. Alius itẽ puluis præseruatiuus fit hoc modo: Recipe terram sigillatam puluerisatam & lotam ut bolum armenum, & ea utere in omnibus, sicut de bolo iam dictũ est, quia oĩa uenena à corpore expellit, & ad morsus animalium uenenosorũ ualet, si cum aceto plagæ superponatur, & quotidie in potu sumatur: nec sinit ueneni operationẽ in humano corpore ꝓcedere. Alius puluis præseruatiuus in hunc modũ componitur: Recipe radicis dyptami puluerisatæ, sumatur omni mane cum uino uel cũ

Virtute boli armeni.

Alius puluis præseruatiuus.

Virtute terræ sigillatæ.

aqua rosarū. Item alij sic componunt pul
Alius pul. præseruatiuus. uerem: Recipe radicis tormentillæ exic
catæ in umbra & puluerisatæ dragmam
unam in uino limphato cum aqua rosarū
uel acetosæ, uel cū aceto, & hoc fiat sto-
macho ieiuno, quia mirabilē habet ope-
rationem. Sunt qui dicant acetosam sum
mam habere uirtutem circa expellendas
materias uenenosas: ideoq; uolunt fieri
puluerem de ea, quo utendum sit hyeme
modo & formis præscriptis unà cum pil
lulis pestilentialibus. Potest etiam sumi
ante pastum cum uino, uel cū brodio ca-
ponis, uel ciceris rubei, dicuntq; talē pul
uerem morsus scorpionū perfectissime
Contra morsus scorpionum. curare. Si ergo in æstate poteris habere
scabiosam recentē, lauabis eam optime
cum uino uel aqua, & à principio pastus
ipsa uescaris herba uel succo, quod à me-
dicis maximopere cōmendatur. Sarrace
ni se à peste præseruant cum uno prædi-
ctorum puluerum de dyptamo, pinpinel
la, tormentilla, scabiosa, bolo armeno,
& terra sigillata; quia singula diuinas ha
bent

bent operationes, & ideo de singulis po test fieri puluis.

DE POTIONIBVS PRAEseruatiuis, CAP. XXIII.

POtus quibus tempore pestis uti possumus uarij fiunt secundum uariam medicorũ mentem. Sunt nonnulli qui talem faciant: Recipe tormentillæ, ualerianæ, pinpinellæ, zedoariæ, dyptami, anthoræ, tunici, scabiosæ herbas & radices, terræ sigillatæ, boli armeni, cinamomi, nucis muscatæ, acetosæ, saluiæ, absynthij, rhutæ, buglossæ ana ad placitũ. Hæ herbæ & radices singulæ debent siccari in umbra, & in puluerẽ redigi, & de singulis pulueribus recipe dragmam unã, zinziberis albi puluerisati dragmas duas, granorũ iuniperi dragmam semis, nucis uomicæ dragmam unam, tiriacæ bonæ & probatæ unciam unam & semis: omnia ponantur in libras duas uini maluatici, & ponantur in cucurbitam bene opertam per dies nouem in loco calido ad solẽ, uel in fimo equino, omni die dua

Potus præseruatiuus optimus.

bus aut tribus uicibus agitando uitrum, ut materiæ ipſæ inſimul miſceātur. Peractis itaq; diebus nouem potus erit præparatus, q debet adminiſtrari phlegmaticis cum aqua uitæ: cæteris autem poteſt exhiberi cum uino albo, uel cū aqua roſarum, uel ſcabioſæ. Tēpore matutino igitur antequàm domum egrediaris, ſumes de dicto potu bene mixto coclear plenū, & geniū defraudabis tribus uel quatuor horis continuis poſt ſumptionem, & ſic ab intoxicatione es ſecurus per horas uiginti & quatuor. Si uero iam peſte eſſes oppreſſus, cum ſupraſcriptis pulueribus tibi ſuccurrendum erit, quia præſens potus magis eſt præſeruatiuus quàm curatiuus, qui nō debet ſumi tempore frigido uel humido, ſed tranquillo & ſereno. Nec etiam in æſtate debet capi cū aqua uitæ, ſed ipſæ herbæ debent in mortario conteri, & cum alijs ſpeciebus incorporari addito uino uel aceto. Poteris autē & in hebdomada ſemel uel bis ſumere dictum potum iniecto puluere de bolo armeno

Adminiſtratio potus.

meno

meno, uel terra ſigillata, aut aliꝭs ſupraſcriptis pulueribus. Dicunt enim unanimiter Galenus, Auicenna, Raſis, Auerrois, & cæteræ medicorum ſcholæ, bolū armenum & terram ſigillatam cōtra peſtem diuinas habere operationes atq; efficacias. Ideo recipe boli, terræ ſigill. ana partes æquales, fiat puluis qui ſumatur ī potu prædicto ponderis unius dragmæ, uel aliquando in uino mixto cum aqua roſarum uel acetoſæ; quia inuenies magna iuuamina.

DE OPIATIS PRAESERuatiuis, CAP. XXIIII.

Opiata præſeruatiua magnæ utilitatis ſic fit: Recipe boli armeni ut ſupra præparati unciam unam, radicis tormentillæ, tunici, dyptami, ſandali rubei ana dragmam unam, raſuræ eboris, ſpodiꝭ, corticis citri, anthoræ ana dragmam ſemis, margaritarum ſplendidarum ſcrupulos duos, fragmentorū rubini, ſapphiri, granati, ſmaragdi, hyacinthi, raſuræ unicorni ana ſcrupulū unum. Fiat pul-

Opiata ualde precioſa.

Puluis fit.

uis ſubtiliſſimus & impalpabiliſſimus. Et anteq̃ margaritæ pulueriſentur, & in medicinã ponanẽ, debẽt prius ita præparari, ſicut abũde diximus in libro noſtro quẽ cœlũ philoſophorũ inſcripſimus. Et poteſt hic puluis ſumi unà cũ uino ſicut iam crebro dictũ eſt de alijs pulueribus. & tunc doſis eius eſt dragma ſemis uel ſcrupuli duo: fit tamẽ crebrius in modũ cõfectionis q̃ in formã pulueris, ſic: Recipe pulueris ſupra ſcripti, ſine zuccaro unciã unã, zuccari Tabarſeth librã unã, ſucci acetoſæ, ſucci pomorum recentiũ: aut ſi non habes ſuccos, pone aquæ roſarum, uel acetoſæ ana uncias ſex. Bulliant uſque ad conſumptionem tertiæ partis ſemper diſpumando, deinde diſſolue ſuccos, & fac confectionem in tabulis decentis magnitudinis, de qua confectione ſume omni die unicam tabulam cum modico uini. Sũt qui ad modum opiatæ hoc componunt ſic: Recipe pro qualibet libra zuccari huius pulueris dragmas decẽ, cũ iam zuccarũ quaſi frigi-

Doſis huius opiatæ

Electuarium fit.

Opiata fit.

dum

dum fuerit, ne puluis ipſe aliquam à zuccari caliditate alterationem recipiat. De hac opiata potes ſumere in magnitudine iuglandis, bibendo poſt ſumptionem, ut ſupra. Et potes ad quamlibet librã zuccari addere tiriacæ bonæ & probatæ uel methridati unciam ſemis. Pro potẽtibus hæc opiata poteſt deaurari. Eſt etiã alius puluis, qui poteſt præparari ad modum pulueris electuarij, uel opiatæ, cuius hæc eſt permixtio: Recipe boli armeni ut ſupra præparati uncias duas, cinamomi electi unciam ſemis, radicis tormentillæ, dyptami, tunici, ſandali rubei ana dragmas duas, raſuræ eboris dragmam unam & ſemis, ſpodij, anthoræ ana ſcrupulos duos, margaritarum, corticis citri ana dragmã unam, quinq; fragmentorum ana ſcrupulum unũ, karabæ ſcrupulum ſemis, unicornu grana ſexdecim, oſſis de corde cerui dragmam ſemis, auri foliati, argẽti foliati ana ſcrupulũ ſemis. Fiat puluis, cui adde zuccarum, & fac confectiones ut ſupra, uel opiatã, Sarraceni autẽ loco ele-

Alia opiata.

Puluis diuinus Saracenorũ. ctuarij contra pestem, faciunt puluerem quem diuinum appellant, quem sic permiscēt: Recipe boli armeni ut supra praeparati unciam unam & semis, cinamomi electi unciam unam, radicis tormētillae, dyptami ana unciã semis, radicis tunici, coriandri praeparati ana dragmas treis, reubarbari electi dragmas duas & semis, zīziberis albi, terrae sigillatae, corticis citri, been albi, been rubei, coralli rubei, sandali citrini, rasurae eboris, margaritarum nouarum, centonici per uiginti & quatuor horas infusi in aceto, ana dragmas duas, karabae, macis ana scrupulos treis, seminis acetosae, endiuiae, portulacae, spodij, ligni aloës, ossis de corde cerui ana scrupulos duos, setae cōbustae scrupulum unũ & semis, limaturae auri, limaturae argenti ana scrupulos duos, ambrae bonae grana sex, spicae nardi, musci Alexandrini recētis ana grana duo. In aestate pone loco musci cãphorae grana sex. Et si habes unicornu scrupulum unum, & anthorae dragmam unam, fiat puluis, quem ad li-

ad libitũ poteris redigere in electuariũ, uel in opiatam. Fuit olim quidã Iudæus in partibus Germaniæ, qui puluerẽ operationis mirabilissimæ cõposuit, & tempore magnæ pestilentiæ multos miraculose curauit. & fit sic: Recipe cinamomi electi unciam semis, zedoariæ dragmas duas, boli armeni præparati dragmas sex, seminis acetosæ, seminis citri, corticis citri ana dragmas treis, radicis centonicæ, dyptami, tormentillæ, limaturæ eboris ana dragmam unã & semis, ossis de corde cerui dragmam unam, fragmentorũ smaragdi, rubini, granati, saphiri, ana scrupulũ unũ: fiat puluis, &c. De hoc puluere præfatus Iudæus confectionem faciebat cum conseruis acetosæ, & buglossæ, de qualibet sumendo uncias treis, zuccari albi libram unã & semis: melius tamen esset, quia magis delicatum, ponere zuccari libras treis, quia nimis esset de puluere ad comparationẽ zuccari, quod ipse posuerat. Pro pueris uero, quoniã sæpissime lumbricis & asca

Puluis Iudæi cuiusdam efficacissimus.

puluis preseruatiuus pro pueris

ridibus infeſtantur, ex quibus etiam eis poteſt prouenire epidimia: ideoq; ut à talibus præſeruentur, & à peſte ſecuri fiant, fac puluerem ſequentem: Recipe cētonici in aceto fortiſſimo per diem naturalem infuſi, luti armeni præparati ana unciam unam, radicis dyptami albi unciam ſemis, raſuræ cornu cerui uſti, ſeminis caulium ana dragmas duas, ſeminis citri, corticis citri, radicum tormentillæ, tunici, terræ ſigillatæ, margaritarũ ſplēdidarũ, coriādri præparati ana dragmas duas & ſemis, fragmentorũ quinq; ana dragmam unam, coralli rubei dragmam ſemis, ſerici combuſti, ſeminis plantaginis ana ſcrupulos duos, oſſis de corde cerui, raſuræ eboris aną ſcrupulũ unũ & ſemis, ambræ bonæ dragmam unam, unicornu ſcrupulum unum: fiat puluis, & miſceatur cum ſaccaro roſaceo, & detur puero ſtomacho ieiuno in aqua portulacæ uel acetoſæ, uel uino mixto cum una aquarũ prædictarũ: lactantibus uero detur cum lacte, Poteſt etiam fieri in modũ

electuarij

electuarij, & dari infãtibus forma & mo modo iam dictis. Sunt qui faciunt opiatam, cuius uis nõ minor esse perhibetur, quàm ueræ & approbatissimæ tiriacæ, cuius permixtio hæc est: Recipe seminis iuniperi dragmas duas & semis, gariofilorum, macis, nucis muscatæ, zinziberis albi, zedoariæ ana dragmas duas, utriusque aristologiæ, radicis gentianæ, tormentillæ, dyptami, tunici, radicis enulæ campanæ ana dragmas duas, saluiæ, rhutæ, balsamitæ, mentastri, pulegij ceruini ana dragmam unam, baccarum lauri, deronici Romani, seminis acetosæ, seminis citri, cinamomi, masticis, olibani, luti armeni præparati, terræ sigillatæ, spodij, ossis de corde cerui, rasuræ eboris, quinque fragmentorũ, margaritarũ splendidarum, coralli rubei, ligni aloës, sandali rubei, & mustellini ana unciam semis, conseruæ rosarũ, buglossæ, nenufaris, tiriacæ optimæ ana unciam unam, succari tabarzet libras treis: fiat electuariũ cum aquis scabiosæ, & rosarũ, & modico cam

Opiata præseruatiua ualde excellens.

phoræ,deauretur,& usui reseruetur. Et quamuis sit optimũ & preciosissimũ, tamen præcedentes opiatæ & electuaria magis laudantur cõmuni omniũ medicorum suffragio. Sed tamen potentibus & diuitibus non est importunũ diuersas habere medicinas. Est etiam potus omniũ præseruatiuorũ & curatiuorũ longe utilissimus: cuius uirtutes amplissimas paulò inferius enarrabimus: eius autẽ permixtio hæc est: Recipe radicũ tormentillæ uiridiũ (si modo haberi possunt) libram unam,radicis enulæ campanæ uncias quatuor,acetosæ cum seminibus (si modo habẽtur) libras duas, uel acetosæ librã unã & semis,& seminis eius uncias quatuor,boraginis & buglossæ cũ floribus suis, rosarũ rubearũ syluestriũ ana librã unã,pinpinellæ,scabiosæ ana librã semis,succi limonũ libram unam, tiriacæ optimæ libram semis,aquæ uitæ septies reiteratæ uncias treis,sandali utriusq;, been utriusq;,spodij, margaritarum splendidarum ana unciã unã & semis, ossis de

Potus præseruatiuus longe optimus.

cor-

corde cerui unciã unã, rasuræ eboris unciam semis, croci dragmas treis, camphoræ dragmas duas, foliorũ auri unciã unã: fac sic aquam ipsam: Primo recipe folia auri, et cum cardone uel forfice diuide in bracteas minutissimas quantũ maxime poteris, uel cũ melle diu ducas super porphyrio, deinde in puluerem inpalpabilissimum redigantur: quæ debent deinde poni in aqua uitæ, bene obturãdo ampullã ne respiret, & dimitte sic stare per dies quĩdecim: deinde accipe margaritas subtiliter tritas & puluerisatas, & ipsas pone in aliud uasculũ cum succo limonũ, nam et citissime soluet omnem materiam quũ sit solutiuus omniũ metallorũ calcinatorum: & uitrũ ipsum claude, dimitte quoque ita requiescere per dies quindecim, ut fecisti cum auro: Postea omnes radices præscriptas ablues cũ uino optimo, et quamsolerter ab omni impuritate mũdabis. Quũq; in umbra fuerint bene exiccatæ, ponantur in mortario, et cõquassentur subtiliter unà cũ cæteris floribus,

Succus limonũ oĩa metalla calcinata soluit.

herbis,& rosis: & omnia in uas terreum uitreatũ abintus collocentur, adiungendo tiriacam cum puluerибus & alijs speciebus. Misce exinde aquam uitæ cũ folijs auri, & margaritas insimul, uas cũ sigillo Hermetis obstruendo ne respiret.

Sigillum hermetis.

Post hoc fac foueam in terra in loco humido profunditatis trium pedum, & fiat stratum siue solariũ dimidij pedis ex calce uiua in foueæ fũdo, deinde uas signatum in medio colloca, undequaq; cum fimo equino ipsum circumuoluendo: uel si mauis, collocetur tempore autumni in uinacijs recentibus: superfunde dehinc urnam unã uel duas aquæ, & dimitte sic sepultũ in fimo per dies quindecim, semper de tribus in treis dies fimũ uel uinaciam renouando: quibus diebus cõpletis, extrahatur ipsum uas & euacuetur, atque ipsa materia in cucurbitam uitreã collocetur, superapponẽdo alembicum rostratum, & omnia optime lutentur cũ luto sapientiæ, deinde applicetur alembico receptaculũ, quod pari modo lutetur ne

ne ſpiritus exhalent: & extrahe aquã per diſtillationem igne lento, ter ipſam aquã ſuper feces ſuas fundendo. Quarto uero & ultimo ſine fecibus diſtilleť in balneo mariæ, demum in ampulla optime clauſa materia diſtillata uſui reſeruabiť. Quod ſi quis poneret treis partes huiuſmodi aquæ, & unam partem auri potabilis, ſine comparatione fieret uirtuoſior. Aurum enim & omnes lapides precioſi poſſunt redigi in formã potabilem abſq; ſalis armoniaci ſiue alicuius alterius corroſiui, & uenenoſi admixtione: quia cum ſola quinta eſſentia aquæ uitæ ipſum poſſumus facere fluere ad modum ceræ: ſicut copioſiſſime & pulcherrime alibi expoſuimus, & declarauimus.

Aurũ fit potabile.

DE EXHIBITIONE TIRIACÆ, CAPVT XXV.

OMnes ſine cõtrouerſia medici conſenſerunt, nihil eſſe ſalutarius tiriaca, fouendis cõfirmandisq; tum ſingulis membris & uiribus, tũ ſpiritibus atq; ingenio. Quamuis enim non tam ſubito

Tiriacæ utilitas.

omnino ueneni naturam mutet: non em̄ hæc adeò debilis atq; mutabilis est, spiritum tamē uitalem, potius ualde tenuem & mutabilem, subitò conformi quadam ad ipsum proportione corroborat, usque adeò etiā, ut ipse iam ualidus tanq̄ agens unà cum tiriaca, uelut instrumento, partim superet uenenum, partim mutet, partim uero à præcordijs arceat, uirtute quadam solari atq; Iouiana, quam ex mixtione multarum rerum secūdum certā proportionem inuicem confusarū sibi uendicasse uidetur. Consulunt ergo omnes medici tempore pestilentiæ quēlibet debere penes se habere optimam tiriacam, sicut est tiriaca magna Andromachi uel Galeni. Huius igitur ī primis utetur dragma semis, aut scrupulo uno, bis qualibet hebdomada hyeme & autumno. Sed æstate atq; uere semel: uel sola, uel si placet frigidis & humidis temporibus cum pauculo mero claro & suaui. Temporibus uero calidis, siccisq;, præsertimq; si natura uel ætas sit calidior, cum aquæ rosa-

[D]osis tiriacæ.

rosaceæ uncijs duabus uel tribus stomacho ieiuno & uacuo, sex aut septem horis ante cibum. Verum ubi desit tiriaca, Methridatum dabimus: & quando tiriaca methridatúmue sumimus, eo die ab omni re calida omnino est abstinẽdum, & si æstas uel uer fuerit, frigidis est utendum, & sic uidebis quod multum à ueneno & intoxicatiõe præseruabit. Aliquando tamen debet permisceri cũ opiata aliqua, & cõmuniter cũ ea, quam posuimus in principio capitis 24. & identidẽ permisces cũ aqua acetosæ, rosarũ, cardonũ, bulglossæ, aut cum brodio caponis uel ciceris rubei. Si uero non potes habere tiriacam magnam Andromachi uel Galeni, perquires meliorem quam habere poteris, aut loco tiriacæ potes capere rhutam, saluiãq; in aqua frigida optime ablutam, superaspergendo de sale, & intingendo in aceto rosaceo odorantissimo, addẽdo treis aut quatuòr iuglãdes, quas nuces usuales appellamus: & hæc ita ex aceto mãducabis tempore matutino an-

quid loco tiriacæ sumi poßit.

tequàm domum egrediaris ſtomacho ad huc ieiuno. Et ſi in hyeme non potes habere prædictas herbas, ſaluiã atq; rhutã, loco herbarũ accipies puluerem de eis, & utere modo & forma prædictis. Aliquãdo etiam edes morſellum ſeu bolum panis ſiliginacei cum talibus herbis, uel earum puluerıbus, uel abſq; herbis cum nucibus & aceto. Sunt qui tiriacæ loco hoc utantur antidoto præſeruatiuo: Recipe iuglandes excorticatas & mũdas numero duas aut treis, granorum iuniperi numero quinq; uel ſeptem, zedoariæ, radicis tormentillæ, radicis pinpinellæ, radicis ualerianæ, radicis dyptami, radicis ſcabioſæ ana in quantitate auelanæ, & ueſpere ponãtur in acetum optimum & odoriferum, mane autem eiſdem utere. Sunt qui aſſant duo aut tria cæpe, & cum toſta fuerint excorticataq;, etiã in acetũ ponunt, & comedunt ita ſtomacho ieiuno cum tribus uel quatuor bolis panis ſiliginacei, aliquando etiam addunt modicum tiriacæ. Tradit Auicenna, quod ſi quis

Aliud præſeruatiuũ.

Aliud præſeruatiuũ.

Aliud præſeruatiuũ.

quis cæpe crudum ex lacte comedat tempore matutino, stomacho existente adhuc uacuo & ieiuno, eum tota die ab epidimia certissime præseruari. Cæpe quoque in alijs cibarijs cocta sunt utilissima, præcipue hominibus frigidæ cõplexionis, quia siccant & calefaciunt, fumositates uenenosas à cerebro expellunt, & humiditates atq; uiscositates nociuas à stomacho maxime educunt. Pari modo etiã prodest allium, quo rustici sæpissime utuntur loco tiriacæ. Non est autem operæpretium omnia prædicta habere insimul præseruatiua, uel etiã omnibus iam supra scriptis uti, sed his potissimũ quæ habere poteris: Si tamen omnia habere potueris, tanto melius, quia secundũ opinionem omniũ doctorum, medicinæ debent de die in diem alterari.

Cæpe uis.

Allium.

DE PHLEBOTOMIA, ET quare inuẽta sit, CAP. XXVI.

QVum multiiugæ pergraueis ægritudines uitio indigestionis & san-

Vnde pleræq; ægritudines ortum sumãt

guinis corruptione in corporibus hominum generari soleant: haud immerito à peritioribus medicæ artis professoribus per mixturam quatuor qualitatũ seu elementorum, secundũ uniuscuiusq; hominis complexionem sanguinem mundandi, & superfluitatem ipsius à uenis extrahendi, ars inuenta est: quam minutionẽ uel phlebotomiã appellare solẽt. Autor certe est Rasis, Galenũ ipsum propter nimiam excellẽtiam minutionis inuentorẽ clausis et obstrictis oculis fecisse perimi, ne ars tam secreta omnibus manifesta fieret: timuerat enim margaritas seminare ante porcos. Certe, ut omnes attestantur medicorũ scholæ, ꝑpter quinq; principaliter adinuenta est: Primo, propter sanguinem nimiũ, & superfluitatem humorũ, quæ ex uenis plenis & grossis extrahi debet, quum per solutiua nõ possit educi. Secundo propter confortationem naturæ, ut eductis superfluis humoribus natura sit eo robustior ꝑ alio cruore conseruando, tum propter extractionẽ cruoris

Nobilitas phleboto-miæ.

Cur phle-botomia inuenta sit

ris nimium calefacti, ex qua innumerabiles sæpe ægritudines in corpore humano solent oriri. Quarto propterea reperta traditur phlebotomia, ut sanguis de uno loco ad aliũ possit transire, sicut aliquando in tibia uel crure fit minutio, per quam sanguis de superioribus partibus corporis ad inferiores trahitur. Quinto ad diuertendum sanguinem superfluum ad alia membra: sicut si quis profluuium sanguinis de naso patiatur, aut qui hemoptoica laboret ægritudine: tũc enim potest fieri phlebotomia de cephalica ĩ brachio uel in manu inter pollicem & indicem, & sanguis dispergetur statim ad alium locum.

QVANDO CONVENIAT PHLEBOTOMARE, & CUI COMPLEXIONI UEL QUALITATI HOMINUM MINUS CONUENIAT,

CAPVT XXVII.

RAsis autor est super septimo libro Almansoris, uenas incidendas ho-

quibus potissimũ venæ incidendæ sint. minibus iis qui maxime latas atque plenas habeant sanguine coloris rubicundi uergentis ferè ad nigredinẽ, qui sint corpulenti atque pilosi, quiq; ocio uitã transigẽtes, inordinatæ potationi, comestioniq; adhærẽt: per talia enim sanguis plurimum augmẽtatur in uenis. Qui etiam raro balneantur, qui raro luxui insistunt, qui multa habẽt ulcera uel apostemata, q sæpius febribus occupãtur, qui multũ & sæpe sudant; talibus utilissimũ, immo & necessariũ est sanguinem aliquando à uenis extrahere. Est autem potissimũ aduertendum omni uolenti uenam scindere, ad complexionem, robur, & ætatem suam, & maxime ad cõsuetudinem, quæ quodammodo est altera natura. Proinde qui sunt robustæ qualitatis, et sanguineæ complexionis, magis, quàm qui sunt frigidi atque sicci, debent minuere. Refert Almansor, hominem optimæ & sanæ cõplexionis raro & modice debere cruorẽ elicere, ne forte natura sana in deterius uergat, aut appetitus minuat, uel deniq;

Sanguis per quæ augeatur.

Ad quid aduertendũ uolenti phlebotomisare.

Homines sani raro & modice phlebotomisent.

corpus

corpus ipsum aptitudinem ad hydropen uel passionẽ cordis, stomachi, epatis, tremorem membrorũ, paralysim, apoplexiam, & syncopim attrahat, quia superfluas tales minutiones aliquando mors ipsa comitatur.

QVO TEMPORE, ET QVIbus signis sit secanda uena homini sano ante intoxicationem, CAP. XXVIII.

Minutioni duo attribuit tẽpora Galenus lib. primo de phlebotomia unà cum Auicenna quarta primi, capite uigesimo, quorum unum est electionis, potissimũ ad cõseruationem sanitatis in hominibus, per quod morbi aduenĩẽtes possunt facile abigi & depelli. Aliud necessitatis est tempus, maxime ad morbos corpus humanũ iam infestantes arcendũ & propulsandum. Electionis uero tempus pro tuenda bona ualetudine & abigendis ægritudinibus maxime eligendũ est, quando luna est in bono signo, uel

Duo tempora phlebotomiæ.

Tẽpus minutionis p sanitate cõseruanda.

aſpectu tribus diebus ante minutionem, & tribus diebus poſt, ita quod ſit expers omnis contagionis extraneæ: quã, teſte Ptole. parte prima quadripartiti, poteſt de aliquibus planetarũ aſpectibus, cõiunctionibus, uel oppoſitiõibus, uel quadraturis attrahere. Sæpiſſime em̃ accidit lunam eſſe in bono ſigno per ſe, uerum ab alijs planetis, ſicut de Saturno, Marte, et cauda draconis, & per talium aſpectum, coniunctionem, oppoſitionem, uel quadraturam creberrime inficitur, comburitur, & impeditur: & eo tempore cauendum eſt lethaliter ab omni phlebotomia, & ſi ſignũ hoc aptũ minutioni. Porrò non inconſultũ foret ſemper aduertere ad ephemerides, uel quæ dici ſolẽt Kalendaria. Nec admirandum, ſi aliquando ponitur in eiſdem, phlebotomiã optimã in Cancro, mediocrem in Aquario, & ſimilia, cum per ſe cancer ſit mediocre ſignum, aquarius uero optimũ. Ex eo em̃ uenit quod quandoq; planeta quis bono aſpectu reſpicit ad ſignũ mediocre, quandoq;

Lunæ impedimẽta.

Cur quandoq; in mediocri ſigno ſit optimũ phlebotomiſare, & contrà.

docq; etiã malo intuitu ſigno optimo ſe adiungit, per quod mediũ fit optimum, & optimũ ſiue etiam mediocre fit peſſimum. Eligatur ergo minutioni dies clara, nulla uentorũ exiſtente procella, ſed leni quadam ſpirante aura; nam per hoc aër nimirũ rectificatur, ſicut Borea flante, qui uenit à Septentrione tempore æſtatis: hyeme uero ad iuſtificationem aëris conducit ſpiratio Auſtri, qui uenit à meridie. Certe phlebotomia ipſa exigit tempus mediocre, quod nõ ſit nimis calidum, uel nimis frigidum. Sic æſtatis tempore aptiſſime poteſt fieri hora tertiarũ ante meridiem, hyeme uero circa meridiem, concoctione iã facta in ſtomacho: & hæc omnia tẽpore electionis. Neceſſitatis uero tẽpore, ſi qui morbi corpus occuparint, quemadmodũ in pleuriſi, epidimia, ſquinantia, phreneſi, apoplexia, et pleriſq; alijs morbis, non eſt reſpiciendũ ad tempus, neceſſitas enim ferijs caret. Quicunq; truſus, percuſſuſue fuerit, quiue ex alto ceciderit, ſanguinem quamce-

Dies minutionis qualis eſſe debeat.

Neceßitas non habet legem.

herbis,& rosis: & omnia in uas terreum uitreatū abintus collocentur, adiungendo tiriacam cum pulueribus & alijs speciebus. Misce exinde aquam uitæ cū folijs auri, & margaritas insimul, uas cū sigillo Hermetis obstruendo ne respiret. Post hoc fac foueam in terra in loco humido profunditatis trium pedum, & fiat stratum siue solariū dimidij pedis ex calce uiua in foueæ fūdo, deinde uas signatum in medio colloca, undequaq; cum fimo equino ipsum circumuoluendo: uel si mauis, collocetur tempore autumni in uinacijs recentibus: superfunde dehinc urnam unā uel duas aquæ, & dimitte sic sepultū in fimo per dies quindecim, semper de tribus in treis dies fimū uel uinaciam renouando: quibus diebus cōpletis, extrahatur ipsum uas & euacuetur, atque ipsa materia in cucurbitam uitreā collocetur, superapponēdo alembicum rostratum, & omnia optime lutentur cū luto sapientiæ, deinde applicetur alembico receptaculū, quod pari modo lutetur ne

Sigillum hermetis.

ne ſpiritus exhalent: & extrahe aquã per diſtillationem igne lento, ter ipſam aquã ſuper feces ſuas fundendo. Quarto uero & ultimo ſine fecibus diſtillet in balneo mariæ, demum in ampulla optime clauſa materia diſtillata uſui reſeruabit. Quod ſi quis poneret treis partes huiuſmodi aquæ, & unam partem auri potabilis, ſine comparatione fieret uirtuoſior. Aurum enim & omnes lapides precioſi poſſunt redigi in formã potabilem abſq; ſalis armoniaci ſiue alicuius alterius corroſiui, & uenenoſi admixtione: quia cum ſola quinta eſſentia aquæ uitæ ipſum poſſumus facere fluere ad modum ceræ: ſicut copioſiſſime & pulcherrime alibi expoſuimus, & declarauimus. *Aurũ fit potabile.*

DE EXHIBITIONE TIRIAcæ, CAPVT XXV.

OMnes ſine cõtrouerſia medici conſenſerunt, nihil eſſe ſalutarius tiriaca, fouendis cõfirmandisq; tum ſingulis membris & uiribus, tũ ſpiritibus atq; ingenio. Quamuis enim non tam ſubito *Tiriacæ utilitas.*

omnino ueneni naturam mutet:non eñ hæc adeò debilis atq; mutabilis eſt, ſpiritum tamẽ uitalem,potius ualde tenuem & mutabilem, ſubitò conformi quadam ad ipſum proportione corroborat,uſque adeò etiã,ut ipſe iam ualidus tanq; agens unà cum tiriaca,uelut inſtrumento, partim ſuperet uenenum,partim mutet, partim uero à præcordijs arceat,uirtute quadam ſolari atq; Iouiana,quam ex mixtione multarum rerum ſecũdum certã proportionem inuicem confuſarũ ſibi uendicaſſe uidetur. Conſulunt ergo omnes medici tempore peſtilentiæ quẽlibet debere penes ſe habere optimam tiriacam, ſicut eſt tiriaca magna Andromachi uel Galeni. Huius igitur ĩ primis utetur dragma ſemis,aut ſcrupulo uno, bis qualibet hebdomada hyeme & autumno. Sed æſtate atq; uere ſemel:uel ſola, uel ſi placet frigidis & humidis temporibus cum pauculo mero claro & ſuaui. Temporibus uero calidis, ſiccisq;, præſertimq; ſi natura uel ætas ſit calidior, cum aquæ roſa-

)oſis tiriacæ.

rosaceæ uncijs duabus uel tribus stomacho ieiuno & uacuo, sex aut septem horis ante cibum. Verum ubi desit tiriaca, Methridatum dabimus: & quando tiriaca methridatúmue sumimus, eo die ab omni re calida omnino est abstinēdum, & si æstas uel uer fuerit, frigidis est utendum, & sic uidebis quod multum à ueneno & intoxicatiōe præseruabit. Aliquando tamen debet permisceri cū opiata aliqua, & cōmuniter cū ea, quam posuimus in principio capitis 24. & identidē permisces cū aqua acetosæ, rosarū, cardonū, bulglossæ, aut cum brodio caponis uel ciceris rubei. Si uero non potes habere tiriacam magnam Andromachi uel Galeni, perquires meliorem quam habere poteris, aut loco tiriacæ potes capere rhutam, saluiáq; in aqua frigida optime ablutam, superaspergendo de sale, & intingendo in aceto rosaceo odorantissimo, addēdo treis aut quatuor iuglādes, quas nuces usuales appellamus: & hæc ita ex aceto māducabis tempore matutino an-

quid loco tiriacæ sumi poßit.

tequàm domum egrediaris stomacho ad huc ieiuno. Et si in hyeme non potes habere prædictas herbas, saluiā atq; rhutā, loco herbarū accipies puluerem de eis, & utere modo & forma prædictis. Aliquādo etiam edes morsellum seu bolum panis siliginacei cum talibus herbis, uel earum pulueribus, uel absq; herbis cum nucibus & aceto. Sunt qui tiriacæ loco hoc utantur antidoto præseruatiuo: Recipe iuglandes excorticatas & mūdas numero duas aut treis, granorum iuniperi numero quinq; uel septem, zedoariæ, radicis tormentillæ, radicis pinpinellæ, radicis ualerianæ, radicis dyptami, radicis scabiosæ ana in quantitate auelanæ, & uespere ponātur in acetum optimum & odoriferum, mane autem eisdem utere. Sunt qui assant duo aut tria cæpe, & cum tosta fuerint excorticataq;, etiā in acetū ponunt, & comedunt ita stomacho ieiuno cum tribus uel quatuor bolis panis siliginacei, aliquando etiam addunt modicum tiriacæ. Tradit Auicenna, quod si quis

Aliud præseruatiuū.

Aliud præseruatiuū.

Aliud præseruatiuū.

quis cæpe crudum ex lacte comedat tempore matutino, stomacho existente adhuc uacuo & ieiuno, eum tota die ab epidimia certissime præseruari. Cæpe quoque in alijs cibarijs cocta sunt utilissima, præcipue hominibus frigidæ cõplexionis, quia siccant & calefaciunt, fumositates uenenosas à cerebro expellunt, & humiditates atq; uiscositates nociuas à stomacho maxime educunt. Pari modo etiã prodest allium, quo rustici sæpissime utuntur loco tiriacæ. Non est autem operæpretium omnia prædicta habere insimul præseruatiua, uel etiã omnibus iam supra scriptis uti, sed his potissimũ quæ habere poteris: Si tamen omnia habere potueris, tanto melius, quia secundũ opinionem omniũ doctorum, medicinæ debent de die in diem alterari.

Cæpe uis.

Allium.

DE PHLEBOTOMIA, ET quare inuẽta sit, CAP. XXVI.

QVum multiiugæ pergraueis ægritudines uitio indigestionis & san-

Vnde ple… ræq; ægri… tudines or… tum sumãt

guinis corruptione in corporibus homi-
num generari ſoleant: haud immerito à
peritioribus medicæ artis profeſſoribus
per mixturam quatuor qualitatũ ſeu ele-
mentorum, ſecundũ uniuſcuiuſq; homi-
nis complexionem ſanguinem mundan-
di, & ſuperfluitatem ipſius à uenis extra-
hendi, ars inuenta eſt; quam minutionẽ
uel phlebotomiã appellare ſolẽt. Autor
Nobilitas phlebotomiæ. certe eſt Raſis, Galenũ ipſum propter ni-
miam excellẽtiam minutionis inuentorẽ
clauſis et obſtrictis oculis feciſſe perimi,
ne ars tam ſecreta omnibus manifeſta fie-
ret: timuerat enim margaritas ſemina-
Cur phlebotomia inuenta ſit re ante porcos. Certe, ut omnes atteſtan-
tur medicorũ ſcholæ, ꝑpter quinq; prin-
cipaliter adinuenta eſt; Primo, propter
ſanguinem nimiũ, & ſuperfluitatem hu-
morũ, quæ ex uenis plenis & groſſis ex-
trahi debet, quum per ſolutiua nõ poſſit
educi. Secundo propter confortationem
naturæ, ut eductis ſuperfluis humoribus
natura ſit eo robuſtior, ꝑ alio cruore con-
ſeruando, tum propter extractionẽ cruo
ris

ris nimium calefacti, ex qua innumerabiles sæpe ægritudines in corpore humano solent oriri. Quarto propterea reperta traditur phlebotomia, ut sanguis de uno loco ad aliũ possit transire, sicut aliquando in tibia uel crure fit minutio, per quam sanguis de superioribus partibus corporis ad inferiores trahitur. Quinto ad diuertendum sanguinem superfluum ad alia membra: sicut si quis profluuium sanguinis de naso patiatur, aut qui hemoptoica laboret ægritudine: tũc enim potest fieri phlebotomia de cephalica ĩ brachio uel in manu inter pollicem & indicem, & sanguis dispergetur statim ad alium locum.

QVANDO CONVENIAT PHLEBOTOMARE, & cui complexioni uel qualitati hominum minus conueniat,

CAPVT XXVII.

RAsis autor est super septimo libro Almansoris, uenas incidendas ho-

*quibus potißimū ue-
næ inciden
dæ ſint.*

minibus ijs qui maxime latas atque plenas habeant ſanguine coloris rubicundi uergentis ferè ad nigredinē, qui ſint corpulenti atque piloſi, quiq́ ocio uitā tranſigētes, inordinatæ potationi, comeſtioniq́ adhærēt: per talia enim ſanguis plurimum augmētatur in uenis. Qui etiam

*Sanguis
per quæ
augeatur.*

raro balneantur, qui raro luxui inſiſtunt, qui multa habēt ulcera uel apoſtemata, q ſæpius febribus occupātur, qui multū & ſæpe ſudant; talibus utiliſſimū, immo & neceſſariū eſt ſanguinem aliquando à uenis extrahere. Eſt autem potiſſimū ad-

*Ad q̄d ad-
uertendū
uolenti
phleboto-
miſare.*

uertendum omni uolenti uenam ſcindere, ad complexionem, robur, & ætatem ſuam, & maxime ad cōſuetudinem, quæ quodammodo eſt altera natura. Proinde qui ſunt robuſtæ qualitatis, et ſanguineæ complexionis, magis, quàm qui ſunt frigidi atque ſicci, debent minuere. Refert

*Homines
ſani raro
& modice
phleboto-
miſent.*

Almanſor, hominem optimæ & ſanæ cō plexionis raro & modice debere cruorē elicere, ne forte natura ſana in deterius uergat, aut appetitus minuat̄, uel deniq́

corpus

corpus ipſum aptitudinem ad hydropen uel paſſionẽ cordis, ſtomachi, epatis, tremorem membrorũ, paralyſim, apoplexiam, & ſyncopim attrahat, quia ſuperfluas tales minutiones aliquando mors ipſa comitatur.

QVO TEMPORE, ET QVIbus ſignis ſit ſecanda uena homini ſano ante intoxicationem, CAP. XXVIII.

MInutioni duo attribuit tẽpora Galenus lib. primo de phlebotomia unà cum Auicenna quarta primi, càpite uigeſimo, quorum unum eſt electionis, potiſſimũ ad cõſeruationem ſanitatis in hominibus, per quod morbi aduenĩetes poſſunt facile abigi & depelli. Aliud neceſſitatis eſt tempus, maxime ad morbos corpus humanũ iam infeſtantes arcendũ & propulſandum. Electionis uero tempus pro tuenda bona ualetudine & abigendis ægritudinibus maxime eligendũ eſt, quando luna eſt in bono ſigno, uel

Duo tempora phlebotomiæ.

Tẽpus minutionis p ſanitate cõſeruanda.

aſpectu tribus diebus ante minutionem, & tribus diebus poſt, ita quod ſit expers omnis contagionis extraneæ: quã, teſte Ptole. parte prima quadripartiti, poteſt de aliquibus planetarũ aſpectibus, cõiunctionibus, uel oppoſitiõibus, uel quadraturis attrahere. Sæpiſſime em̃ accidit lunam eſſe in bono ſigno per ſe, uerum ab alijs planetis, ſicut de Saturno, Marte, et cauda draconis, & per talium aſpectum, coniunctionem, oppoſitionem, uel quadraturam creberrime inficitur, comburitur, & impeditur: & eo tempore cauendum eſt lethaliter ab omni phlebotomia, & ſi ſignũ hoc aptũ minutioni. Porrò non inconſultũ foret ſemper aduertere ad ephemerides, uel quæ dici ſolẽt Kalendaria. Nec admirandum, ſi aliquando ponitur in eiſdem, phlebotomiã optimã in Cancro, mediocrem in Aquario, & ſimilia, cum per ſe cancer ſit mediocre ſignum, aquarius uero optimũ. Ex eo em̃ uenit quod quandoq; planeta quis bono aſpectu reſpicit ad ſignũ mediocre, quandoq;

Lunæ impedimẽta.

Cur quandoq; in mediocri ſigno ſit optimũ phlebotomiſare, & contrà.

docq; etiã malo intuitu signo optimo se adiungit, per quod mediũ fit optimum, & optimũ siue etiam mediocre fit pessimum. Eligatur ergo minutioni dies clara, nulla uentorũ existente procella, sed leni quadam spirante aura: nam per hoc aër nimirũ rectificatur, sicut Borea flante, qui uenit à Septentrione tempore æstatis: hyeme uero ad iustificationem aëris conducit spiratio Austri, qui uenit à meridie. Certe phlebotomia ipsa exigit tempus mediocre, quod nõ sit nimis calidum, uel nimis frigidum. Sic æstatis tempore aptissime potest fieri hora tertiarũ ante meridiem, hyeme uero circa meridiem, concoctione iã facta in stomacho: & hæc omnia tẽpore electionis. Necessitatis uero tẽpore, si qui morbi corpus occuparint, quemadmodũ in pleurisi, epidimia, squinantia, phrenesi, apoplexia, et plerisq; aliis morbis, non est respiciendũ ad tempus, necessitas enim feriis caret. Quicunq; trusus, percussusue fuerit, quiue ex alto ceciderit, sanguinem quamce-

Dies minutionis qualis esse debeat.

Necessitas non habet legem.

lerrime eliciat. Cæterũ aëre existente pestifero, nebuloso, turbido, & intẽpecto, flãte meridionali Austro, nõ est opportunum incisam uenã deligare, ne forte intoxicatus aër introiens, bonum & sanũ sanguinem putrefaciat & intoxicet suo pestilenti spiraculo, ex quo ultimus error fieret peior priore. Quũ uero tali tempore necessitas exigat sanguinis minutionem, poterit cõmodissime fieri in habitaculo clauso, aëre prius rectificato fumigijs & rebus fragrantibus, de quibus à principio libri copiosissime, arbitror, dictum est. Et nõ te lateat sanis hominibus Vere & æstate deberi uenas secari in dextro latere, autũno & hyeme in sinistro. ægrotis uero eo potissimum in latere qđ infirmitas ipsa & ægritudo exegerit. Denique sub ortu caniculæ quantum possibile erit caueatur phlebotomia, sicut & omnia purgatoria & pharmaca eo tempore fugienda, suadent, Hippocrates aphorismo quinto, particula quarta, & Auicenna quarta primi, capite quinto, nisi

Quo tempore nõ sit aptum deligare uenã infectam.

ex

ex consuetudine aut necessitate compellatur quis.

DE REGIMINE EIVS QVI sanguinem uoluerit minuere, CAPVT XXIX.

ANte omnia operæpretium est uolenti sanguinem à uenis educere, ut eligat barbitonsorem gnarum, expertum, scientem, lætum atq; iocosum, qui calleat artem phlebotomandi, & hic sit ingeniosus, qui sciat uolentem phlebotomare à tristitia dehortari, & uarijs salibus atque iocis recreare: quiq; sit boni uisus, non luscus, aut cocles, qui non solicitus sit uel anxius, uel temulentus: per talia enim potissimum in uenarum apertione uacillabit, tremet & consternabitur, aut uenam unam pro alia incidet, aut nimis profunde ferrum infliget, per quæ phlebotomans in anxietatem, tristitiam, timorem, & pusillanimitatem incidit. Debet autem ante omnia aluum deijcere, atque lotiũ, qui minuere intendit, ne

Exercitiũ ante minutionẽ obeundũ.

uapores & fumositates superfluæ uenas ipsas occupēt: per talia enim sanguis inficeretur. Tussiendo etiam atque quàm sæpe excreando excitet arterias pulmonis atq; cordis, quod facit sanguinē mobiliorem, & magis fluxibilem. Et membrum in quo uena est incidenda, calefiat & irroretur aqua calida, quia sanguis fluxibilior reddetur, & eo facilius ad uenā insectam manabit. Sunt nonnulli qui stomacho ieiuno phlebotoment, & est opinio multorū medicorum. Sunt tamē qui dicant prius debere sumi ouū sorbile cū haustu uini ante meridiem, & statim insecandam uenam post talem pastum: & ratio qui talia affirmant adducitur in hunc modum. Dicunt enim stomacho ieiuno naturā ipsam firmissime retinere sanguinem, ne sibi nutrimentum deficiat: dum autē stomachus sit aliquo cibo refectus, naturam dimittere facilius sanguinē fluere. Proinde, si Galeno atq; Hali fides adhibenda est, nullus ante decimūquartum ætatis annum, nullus etiam post sexagesimum

[A]n post e[...]um uel sto[m]acho ieiu[n]o sit faciū[d]a minutio

[Q]uibus æ[t]atibus mi[n]utio sit p[ro]hibita.

ſimum, ſanguinem extrahat.

DE REGIMINE BARBITONſoris, CAPVT XXX.

Barbitōſor in primis, & ante omnia inſtrumentū habeat idoneum & accōmodum cui confidere auſit, quod cuticulam uenæ incidendæ penetrare poſſit: ſit autem eiuſmodi inſtrumentū terſiſſime atque politiſſime elaboratum, aciem habens non obtuſam, uel rotundam, uel quadratam, ut uena optime poſſit tangi, ne poſt inſectionē intumeat: ſed ſit acie optima atq; procera, ut à uena inciſa ſanguis limpidiſſime exiliat. Quod ſi inſtrumentum ſuum habuerit ita paratum, ut iam dictum eſt, uenā libere & leniter inſecet: & caueat ne aciecula inſtrumenti abrumpatur, atque in uena ipſa remaneat, néue tangendo uenam ferrum ipſum cedat, aut cutem omnino non penetret. uideat quoq;, & ad amuſſim perpendat, ne nimis profunde uiolenterq; infligat: ſic enim uena utraq; ex parte aperiretur. quod ſi ita fiat, certiſſimo ſigno habeto

Quale debeat eſſe iſtrumenti quo uena ſecanda.

Solertia in incidenda uena.

uel paralysin subsequuturam, uel spasmum, uel quod magis est expauescendum, ipsam mortem. Porrò ei qui uenas subtiles atque graciles habet, quæ profunde latent in carne, fortius est infligendum, quàm qui uenas habet amplas, grādes, sanguine distentas atque altius eminentes. Quod si uires phlebotomantis erunt hebetes & sanguis subtilis, aut si tempus sit calidum, apertio uenæ sit modica: uerum homini robusto superflua humiditate impleto in hyeme maiori instrumento, & quod acieculam etiam habeat latiorem uena est aperienda: hyeme itaque debet esse maius quàm æstate. Ligamenta uero superligentur uicinius loco ubi phlebotomandum est, sed non nimis astringantur, ne uena intumescat, & ictum instrumenti effugiat. Si times fugam, ligabitur eo propinquius circa locum ubi debet fieri ictus, & uena oblique erit insecanda. Si uero uena infra ligamentum non apparet, deligabitur, & optime cum oleo camomelino locus illinien-

liniendus eſt. Tradit autem ſolertiſſimus Galenus, ſi uiderimus ſanguinē eſſe impurum & inſanum, modice de eo emittendum eſſe. Sunt autem nonnulli in ſanguine mittēdo audaciores, ferè dixerim dementiores, quos medici ſapientes, qui ſpiritus fomitem, uitæq́ꝫ theſaurū, & caloris uitalis pabulum appellant ſanguinem, non iniuria deteſtantur: ideo non admodū conſulte & ſapienter agunt hi, qui quum uidēt ſanguinem malum, tandiu emittunt donec boni coloris appareat eſſe. Cæterum ſi modicum boni ſanguinis, immo ferè nullum penes te haberes, quandiu emittendus erit malus? Nō ergo abs re modico effluxo ſanguine uena claudenda eſt, & phlebotomans cibis leuiſſimæ digeſtiōis, & bonum ſanguinē generantibus utatur: & ſi uis poteris poſtmodum alia uice phlebotomare: melius enim eſt ter uel quater reiterare, quàm ſemel & immodice.

Quantum ſanguinis debeat emitti.

Sanguis uitæ theſaurus.

DE COGNITIONE VENARVM, & quæ in quoque morbo omni tempore poſſit aperiri,

CAPVT XXXI.

Duplices eſſe uenas. IN corpore humano duplices eſſe uenas nulli ferè, ſaltem prima medicinæ limina ingreſſo, eſt obſcurũ, quarũ aliæ generales ſeu cõmunes, aliæ uero ſpeciales ſeu propriæ. Generales ſeu cõmunes ſunt tres, quæ reperiuntur in medio brachij cuiuſq; circa cubitum in inflexura: quarum quæ ſuprema, cephalica dicitur, uel capitalis: quæ infima, baſilica ſiue regia; & hæc in dextro latere alio nomine uocitatur epatica, in ſiniſtra uero corporis parte pulmatica: media uero inter duas has dicitur mediana, & hæc appellatur cordiaca. *Cephalica* Cephalica autẽ uena eſt accõmodatiſſima ad eliciendũ cruorem de ſuperioribus corporis partibus, & incidi tur propter dolorem capitis & oculorũ. Hæc ergo uena ſi tacta de primo ictu ſanguinem non emittat, poteſt ſecundario incidi, quia nihil erit timendum de mure

aut

aut de uita. Quam si nõ potes uidere aut tangere, quære stipitem eius qui est circa finem pollicis. Epatica uena effundit san guinem de medijs partibus corporis, incisa ualet ad dolores & passiones stomachi & splenis, sed indiget summa opera, ut bene tangatur propter murẽ. Si est difficilis uisu aut tactu, stipitem eius inuestiga inter quartũ & minimũ digitum. Cordiaca sanguinem tàm de inferioribus, quàm de superioribus corporis partibus eijcit; nam est composita ex cephalica & epatica, & minori indiget diligẽtia in tangendo, quàm uel hæc uel illa. Qui sentit cordis debilitatẽ, summoperè caueat ne hãc uenam insecet, sed si opus est phlebotomia, sanguis extrahatur de cephalica uel epatica. Simili modo fiat de alijs duabus. Vena cordiaca incisa sedat dolores totius corporis à calore procedentes, præcipue uero cordis & pulmonis. Summa ergo industria est insecanda, quia sub ipsa est ipse mus; quod si nimis profunde inciditur, periculũ est de uita hominis non

Epatica.

Cordiaca.

minimum. Generalis autē erit canon in omnibus phlebotomijs cuiuscunq; etiam uenæ. Quū enim uolueris sanguinem minuere, brachium ipsum in quo fit incisio lauabitur in aqua tepida, foramine ipso aperto atque patulo, ut sanguis eo libentius effluat. Diligenter etiam aduerte in quocunq; sit tempore (dummodo nō sis infectus) inter illas tres speciales uenas semper maiorē tumidiorem & repletiorem esse insecandam, quū indicet membra ad se concernentia superuacuo sanguine & nimis calido infestari. & hæc sufficiāt de generalibus uenis, modo de specialibus specialis sermo erit habendus.

Quæ potissimū uena sit incidenda tempore sano.

Nam uena in superiore parte frōtis incisa, mitigat dolores capitis & cerebri inueteratos, & lepram nouam curat. Duæ uenæ retro aures ad memoriam, faciem mundificandā, fluxus & rheuma à capite depellendum incidūtur: & ualent generaliter ad omnes morbos oris & gingiuarū. Duæ uenæ circa tempora capitis ad dolorem aurium, & ad fluxum oculorum

rum. Duæ uenæ in angulis oculorũ, ad maculas oculorũ, ophthalmiã, nebulã, albulam, rubedinem: ualent etiam pro uisu clarificando. Duæ uenæ in concauitate aurium, ad scotomiam, uertiginem, tremorem capitis, tinnitum aurium, surditatem recentem, immunditiamq; oris ualent. Vena in acie nasi, contra apostemata & rheuma capitis, atq; oculorũ fluxum sedat, cerebrum atque memoriam purgat. Hæc uena maxima indagine est disquirenda, quia profunde latet: qui autem eam perquirere uult, in medio duarum gibbositatum eam inueniet. Duæ uenæ in naribus insecantur ad mitigandam grauedinem capitis. Vena labiorũ inciditur opportune cõtra ulcera oris & gingiuarum. Duæ uenæ in ore ualent ad maculas faciei, dolores capitis, dentium, mandibulorũ, gutturis atq; oris. Quatuor uenæ palati insectæ ualent ad catarrũ & rheuma capitis, & ad dolorẽ dentiũ. Venæ duæ in occipite maniam, scotomiam, attonitionem, atque omnem dolorẽ

Venæ i angulis oculorum.

capitis minuunt. Duæ uenæ ſub lingua contra fluxũ capitis, paralyſim, anginã, quæ & ſquinantia dicit̃, ſcrophulas, apoplexiam, tuſſim, dolores oris, dentiũ, & gingiuarũ, contra loquelæ impedimentum, & generaliter ad omnes morbos pectoris, cordis, pulmonis, atq; arteriarum inciduntur. Vena quæ ſita eſt inter mentum & labium imum contra putridum oris anhelitum inſecatur. Vena quæ ſub mento eſt contra dolorem capitis, pectoris, contra anhelitum fœtidum, cõtra polypum in naſo, cõtra dolores maxillarũ, contra fœtorem narium, & contra ſtrophulas atq; maculas faciei minuit̃. Duæ uenæ colli, quarũ una ante, alia retro eſt inciduntur contra pleuriſim, contra lepram nouam, tremorem membrorũ, cõtra omnes humores & rheuma capitis, et cõtra nimiam extenſionem membrorũ. Duæ uenæ axillares ad dolorem pectoris, pulmonis, ſepti tranſuerſi, & contra aſma quoque inciduntur. Duæ uenæ ſuper duobus cubitis contra peripneumoniam,

niam, asma, scotomiam, spasmũ, atq; epi lentiam insecantur. Vena purpurea quæ est quærenda in dextro brachio prope epaticam uersus manum ipsam inquiren do, aperitur ad passiones membrorũ & uiscerum interiorum. Vena iliaca dolori bus inferiorũ medetur, si sanguis debite de ea elicitur; est autem propinqua pur pureæ. Vena pulsatilis cõtra tremorem cordis, cõtra syncopim, & cõtra cardia= cam insecatur. Duæ uenæ in pollicibus contra dolorem capitis, contra lippitudi nem oculorũ, & cõtra omneis febres po test aperiri. Vena quæ est inter pollicem & indicem debet insecari in repletioni= bus capitis, in superabũdãtia atræ bilis, in febribus, in oĩbus deniq; uitijs oculo= rũ. Vena quæ est inter annularẽ & auri= cularẽ si incidit̃, dolores capitis, pulmo= nis, splenis tollit. Saluatella dextræ ma= nus, quæ ĩter annularẽ & auricularẽ est, insecat̃ in oppilationibus pectoris, cõtra nauseam, contra albuginem oculorũ & faciei, contra iteritiam citrinã, contra tor-

Saluatella leuæ manus.

ſiones quoq; dextri lateris. Saluatella uero ſiniſtræ manus, ſi de ea ſanguis extrahitur, omnia uitia ſplenis ex repletiōe & oppilatione emergentia curat; ualet etiā in phreneſi, hemorroidibus, & torſionibus ſiniſtri lateris; uitia renum tollit, atq; nimium profluuiū menſtruorum ſedat. Vena lateris dextri aperta ualet in lienteria, diſſuria, hydropiſi, & cæteris ægritudinibus à cauſa frigida promanantibus. Vena lateris ſiniſtri inſecta cōducit apoſtematibus et excoriatiōibus ueſicæ, doloribus lumborū, & inflationibus atque oppilationibus ſplenis mirum in modū medetur. Vena gibbi ſi aperitur, atram bilem educit, atq; doloribus renum mirabiliter ſubuenit. Venæ quatuor circa pectinem ex utroq; latere uerendorū cōtra nimium fluxum hemorroidarū aperiuntur, omnia uitia ueſicæ ac pudibundorū ſedant, hemorrhagiā, lienteriam, & ſtranguriam tollūt. Vena ſuper præputio ualet contra hydropiſin, & omnes dolores membri uirilis. Vena ſub præputio contra

trà ſpaſmum,colicam,herniam, calculũ renum atq; ueſicæ,ſtranguriam,diſſuriã. contra inflationes teſtium,atq; contra omnia uitia renum atq; ueſicæ inſecatur. Duæ uenæ in poplitibus cõtra dolorem renum & ueſicæ ſingularẽ habent uim, ſi de eis ſanguis eliciatur. Duæ uenæ in coxis hydropiſi,doloribus & apoſtematibus ueſicæ atq; renum & pudendorum auxiliantur,& contra podagram atq; genugram nõ modicum habent adminiculum. Sophena domeſtica,quæ introrſus à partibus tibiarũ deſcendit, cõtra nimiã retentionẽ menſtruorum inciditur:ualet etiã ad oĩa uitia matricis,renũ,coxarum, lumborum,uuluæ,uirgæ,atq; teſtiũ. Sophena ſylueſtris ſiue ſciatica quæ extrorſus à partibus tibiarũ deſcẽdit, cõtra dolorẽ ueſicæ & inteſtinorũ,cõtra arteticã, ciragrã,podagrã,genugrã,ſciaticã,& cõtra paralyſin inſecatur. Duæ uenæ exteriores ſuper talis ualent ad nimiam retentionem menſtruorũ, omnia uitia ſplenis auferunt, doloribus ueſicæ atq; renũ medenẽ, ſtrãguriã deniq; & calculũ abigũt.

Sophena domeſtica

Duæ uenæ sub minimo digito pedũ mẽstrua educunt, scrophulas faciei & tibiarum depellunt. Duæ uenæ pedum minimo digito inhærẽtes, apoplexiam, flauã bilem, paralysin, & omnes dolores renũ auferũt. Duæ uenæ pedũ in minimi digiti articulo minimo sitæ, ophthalmiæ, tussi inueteratæ, pustulis quoq; medentur. Duæ uenæ in magno digito pedum contra scrophulas & maculas faciei, & ad rubedinem & tuberositatem, & fluxũ oculorum, contra cancrum, contra scirrhos, contra nimium deniq; fluxum menstruorum minuunt. Vena minimi articuli pollicis in pedibus, si sanguis de ea extrahitur ophthalmiæ, maculis faciei atq; crurium, pruritui quoque & doloribus ulcerosis opitulatur, & menstrua retẽta ciet. Et hæc de cognitione uenarũ sufficiant.

PER QVAE SIGNA POSSIMVS cognoscere hominem esse peste infectum, CAP. XXXII.

...estis un... le oria... ur.

QVia ergo pestis in homine ex naturalis humiditatis corruptiõe, & sanguinis

guinis intoxicatione generari perhibeť, ſolerti ſcrutinio diſquirendum & prouidendum eſſe arbitror, ne uitalia membra ex infectione lædantur, quia uenenũ ſemper & ſubitò deſiderat ad cor: quod ſi ad ipſum peruenerit ante ſumptionem medicinarum, cõclamatum eſt de patiente, quia nũquam aut difficillime curabitur. Nam uenenũ illud adeò eſt præſens, ut ipſam medicinam à corde expellat. Si autem medicina ad cor tranſierit antequàm uenenum, facillime ipſum uenenũ à corde per eam arcebitur: & talis depulſio fit per ſudorem. Et quia ſæpius homo intoxicatur, & peſte inficitur ſeipſo ignorante & alijs circumhabitantibus: qua ex re maxima ſæpe oriunť pericula, Quia una morbida ouis totum ſæpe corrũpit ouile, ut in adagio eſt: ideo ſumme neceſſariũ eſt, ut quilibet ad ſe habeat reſpectũ, & ſubſequentia ſigna (per quæ peſtis ut in plurimũ dignoſciť) diligentiſſime cõſideret, quia quanto maior in hoc ſolicitudo extiterit, tanto minus periculi ori-

Venenum ſemper ad cor deſiderat.

tur. Quod si quis deprehensum se ambigat, citò de deo cogitet, quia est ægritudo quæ de momento & in ictu oculi potest hominẽ uita exuere. Primum ergo signum est, si sub axillis uel circa pudibũda, uel circa collum senseris oriri apostema, uel antracem nigrum aut uiridẽ discoloratum in alijs partibus corporis, certissimum est indicium pestis imminẽtis: in peste tamen nõ semper oriuntur talia ulcera uel apostemata, ideoq́ magis ad signa subsequẽtia est uidendum quàm ad indicium prælibatum. Sed quî ergo accidit quod apostemata nõ soleant semper oriri in corporibus humanis? Quando enim ipsum toxicum est adeò intense ualidatũ in corpore humano, & natura ipsa ex uelocitate ipsius impedita sit, quo minus possit succurrere, tunc non oriuntur ulcera uel apostemata. Sicq́ maius est discrimen, quàm si antraces apparerent. Quãdo uero ipsa natura se defendere atque toxicum à corde expellere pro uiribus nititur, tunc eisdem in locis oriuntur apostema-

Signa pestis undecim.

Cur nõ oriantur semper antraces.

aposte-

apoſtemata, ubi maxime ipſa natura patitur. Secundũ ſignum eſt, ſi crebras in *Secundum* corpore quis ſentit punctiones. Tertiũ, *Tertium.* ſi intrinſecus habes magnum calorem ſicut ſi arderes, qui quidem calor aliquando in totum corpus ſpargitur; aliquãdo uero oritur frigus intenſum, ſicut ſi quis febre concuteretur. Circa quod diligenter animaduertes occupati ab epidimia, à principio exterius non ſentiunt calorẽ intenſum, ſed interius maximũ, ita etiam ut uideãtur uelle comburi cum maxima capitis grauedine, oris ſiccitate, extrema ſiti, ex quo aliqui citò fiunt ad ſomnum propenſi, aliqui uero ex natura materiæ uenenoſæ conceptæ plus æquo uigilant, & ſunt maxime ingeti, quos planè phreneticos iudicaris. Quartum, ſi magni uapores & fumoſitates in corpore ſeſe eleuant, ſicut quum uideatur quis in balneo eſſe, & uelle ſudare, ſed nec poſſe. Quintũ, ſi grauitas anhelitus oritur, unde plerique uidentur uelle ſuffocari, quia non poſſunt libere ſpirare: & ſi aliquãdo etiã
Quartum
Quintum

ſpirant,fit tamen cum magno conatu &
Sextum. difficultate. Sextum,dolor capitis uehe
mens,qualis ferè ſolet eſſe in phreneſi.
Sunt tamē etiam aliqui,qui in principio
intoxicationis paruum dolorem capitis
ſentiunt,& non ita uehementem, ut iam
dictum eſt. Scias tamen quod nūquam,
uel ſi aliquando, rariſſime tamen abſq; ta
Septimū. li dolore peſtis initium ſumit. Septimū,
ad ſomnum inclinatio, à qua uix aliquis
poteſt abſtinere,nec à circūſtantibus cu
Octauum. ſtodiri. Octauū, uariatio & mutatio ui-
ſus: quia tunc oculi aſſumunt aliquando
citrinum,aliquando uero uiridem colo-
Nonum. rem. Nonum,oris dolor, uel aliqua in-
Decimū. conſueta ſapiditas amara & acetoſa. De-
cimū,uomitus creber, amarus, uarij co-
Vndecimū loris. Vndecimū,grauedo & hebetudo
totius corporis:& quando ſingula mem
bra crebro ſyncopizāt & exanguia fiūt.
Et hæc ſunt principaliora ſigna, quibus
intoxicatio in aliquo homine cognoſci-
tur.Quum itaq; unū uel plura prædicto-
rum ſignorum quis apud ſe cognouerit,
nequa-

nequaquam floccifaciat, nec temere cõfidat robustissimæ cõplexioni suæ, sicut multi pauco etiam elapso tempore fecerunt, ex quo uita decesserunt; nec etiam quisquam colori urinæ confidat, uel mutationi pulsus, quia sæpissime calor est adeò intensus, ut hominem opprimat antequàm ipsæ naturales uires sint disposi tæ ad succurendũ, & uenenum à præcordijs arcendum. Et in hoc quandoq; fuerunt decepti sagacissimi medici & male admodum iudicauerunt de patientibus. Ideo quantũ maxime, & quamcitissime aliqua prædictarum medicinarum adhibenda est, ut ante intoxicationem ad cor possit penetrare; quia (ut supra iam diximus) si aliter fieret, desperatum ferè esset de patiente. Sunt enimuero quidã fatui, qui expectãt usq; ad horam duodecimã, uel etiam usq; ad uigesimamquartam ab infectione, & putant se bene posse adhuc curari, quod est falsissimũ: quia si quoq; tales aliquando conualescunt, ex fortuito fit casu, unusq; uix in tali discrimine

Colori urinæ, & mutationi pulsus nõ esse cõfidendũ

potest euadere, ubi mille alij pereunt. Quocirca ne contemnas in principio statim adhibere remedia, quũ præcedentiũ signorum aliquod apparuerit, quia uenenum citius ad cor cholerici est penetratiuum, quàm ad cor sanguinei uel melancholici. Homines certe calidæ & humidæ cõplexionis citissime inficiunt, homines uero calidæ & siccæ naturæ minus periculi habent. Hinc melancholici non facile inficiuntur: uerum ubi pestis eos quandoq; corripuerit, cura circa eos est multo difficillima, quàm apud alios. Et ideo tali in re nullum certum tempus sumendi medicinam præscribi potest: Necessitas enim ipsa ferijs caret. Ergo principijs obsta. Sero medicina parat, quum mala per longas conualuere moras. Sume citissime medicinam, & fiat phlebotomia: nec deum certe neglexeris, sed quamprimum tali in re auxilio omnipotentis dei utere, post hoc consilio & industria experti medici. Et sic deo adiuuante, citissime ad pristinã sanitatẽ reduceris

Colerici citius inficiũtur, quàm sanguinei uel melancholici.

Principijs obstãdum.

De

DE MEDICINIS CVRATIVIS, CAPVT XXXIII.

QVum quē toxico hoc uideris ſuccumbere, ex intimo amore & charitate, qua erga proximū (Euangelio etiam atteſtante) obligamur, adiuuabis eū conſolando, ſuſcipiendo, & cuſtodiēdo, ſicut ſi eſſet proprium corpus tuum. De fuga nolo ſuadere uel diſſuadere, faciat unuſquiſq; ut lubet. Primo ergo & ante omnia diligenti animaduerſione conſidera, ſi in infecto lethalia & mortifera appareant iudicia, qualia ſunt, ſyncopis crebra, ſudores frigidiſſimi, creber uomitus color faciei diuerſus, præcipue ſi nigreſcit, uiſcoſa atq; glutinoſa egeſtio nigra uel plumbea, urina putrida, anhelitus fœtens, creber ſpaſmus, tumor totius corporis. Quod ſi ex prædictis indicijs conſideraueris patientem uſq; adeò debilitatum, nequaquam phlebotomia eſt faciūda, ſed exhibebis ei de ſubſequenti electuario, quod ſic ſit: Recipe boli armeni, terræ ſigillatæ, ambo ſint abluta & præ-

Signa mortifera quæ plerunque in infectis apparent.

Electuarium curatiuum.

parata, ut ſupra diximus, tormentillæ, dy ptami albi, radicis ſigilli Salomonis ana dragmas quatuor, foliorũ acetoſæ & me liſſæ ana pugnũ ſemis, ligni aloës, croci ana ſcrupulũ unũ & ſemis, tiriacæ antiquæ & ꝓbatæ ad pondus oĩum: fiat electuarium, de quo dabis infecto dragmã unam cum aqua roſarũ, uel cum uino, ut ſupra quoqꝫ de electuario ouorum fecimus mentionem: & ſudabit, atqꝫ per omnia faciet, ut de prædicto docuimus. Sed ſi æger non eſt admodũ debilitatus, ante omnia faciẽda erit phlebotomia, & cauebit patiens ab omni ſomno: nam & ante ipſam dormire ſumme mortiferum eſt: ſomnus enim ueneno locum dat, & cum calore naturali infundit ſeſe in cor ipſum, unde poſt difficillime aut nunquã poteſt eradicari. poſt phlebotomiã quoque in ſex horis nõ eſt dormiendum, neque tam protinus eſcæ capiẽdæ ſunt. Et potes ei adminiſtrare doſim de eo precioſiſſimo potu, de quo ſupra ĩ capite de potionibus præſeruatiuis eſt dictũ. Do-

Ante phlebotomiam nõ eſſe dormiendum.

ſis

ſis ipſa ſit uncia ſemis uel uncia integra, ſecundũ neceſſitatem exigentem: & immiſcebis unam dragmã puluerũ uel electuariorũ ſupra ſcriptorũ. Quod ſi prædictum potum precioſum non poſſis habere, accipies aquæ roſarũ, aquæ tormẽtillæ, ſirupi de acetoſitate citri, ſirupi de ribes ana unciam unam & ſemis: miſceantur omnia peroptime inſimul, addendo de uno puluerum prædictorũ & dabitur patienti. Sin nec hoc habere poteris, Recipe de uino claro & ſubtili in modica quantitate miſceatur cũ aqua roſarũ, iniiciendo unũ de pulueribus prædictis, detur ut ſupra. Qđ ſi nec prædictos quidem pulueres potes habere, quorum tamen ſinguli ſunt ualde utiles & accõmodati ante phlebotomiam, fiat puluis in hunc modum: Recipe tunici, dyptami, tormentillæ, gentianæ, ſcabioſæ herbarũ & radicum, croci ana dragmam unam: fiat puluis de quo dent patienti dragmæ duæ cũ uino limphato ex aqua acetoſæ. Item ſi ſupradictorum omnium nullum

Potus curatiuus.

Alius potus curatiuus.

Puluis curatiuus.

omnino habere poteris, unicus bolus ar-
menus præparatus tibi sufficiet. Virtu-
tes nanque eius sunt, conferre apostemati
bus pestilentialibus, & prohibere ambu
lationem putredinis membrorum, lætifi-
cat etiam & confortat sanguinem & cor.
debet autem sic sumi: Recipe pulueris.
boli armeni præparati dragmam unam,
uini albi clari & odoriferi unciam unam,
aquæ rosarũ uncias duas, misceantur &
dentur patiẽti ante phlebotomiam. Quod
si patiens prædictum potum secum reti-
net nõ euomendo, optimum est signum
uenenum ante medicinam nõ accessisse
ad cor, & ideo continuò æger phleboto-
misabit. Sin prædictum potum patiens
euomit, signum est uenenum ante medi-
cinam ad cor accessisse, & ibidem iam fir
mas radices egisse. Ideoque quamcitissime
os infirmi debet ablui cum uino, uel cũ
aqua scabiosæ, acetosæ, aut rosarum: &
debet optime abstergi atque mundificari.
Deinde rursum dabitur una dosis de præ
dicto potu unà cum puluere prælibato,
&

[Margin: ...oli arme... efficatia] [Margin: ...osis boli ...meni.]

& torreatᷣ crusta panis, ipsaq́ꝫ ante nares & os patientis teneatur, ut eo facilius po tum secum retineat. Et si quoqꝫ secundario non potest abstinere à uomitu, debet iterũ os lauari, & sumi de potu, ut supra: & hoc fiat quinis aut senis uicibus, & siue talis potus remaneat cũ ægro siue nõ, statim tamen debet fieri phlebotomia. Quod si infirmus ultra horas uigintiquatuor erit correptus, iam non erit phlebotomia bona, sed exhibẽdæ erunt pillulæ de reubarbaro, aut de agarico in quantitate dragmæ unius: aut dabis pillulas pestilentiales, de quibus supra. Alia medicina curatiua præparatur in hunc modũ: *Alius potus curatiuus.* Recipe radicum gentianæ, tormentillæ, dyptami, serpentinæ, ualerianæ, pinpinellæ ana unciam unam & semis: pulue risentur & cribrentur subtilissime, & po nantur in uitrum cũ collo longo, superfundendo aquæ uitæ rectificatæ libram unam & uncias duas, dentur patiẽti tria coclearia plena. Si autem æger esset iuuenis, loco aquæ uitæ infundes acetum, &

detur ei de electuario de nucibus, de quo supra dictum est. Item si in homine appa ret aliquod signum pestilentiæ seu apo stema, considerandum est, quod si est ru beum colore sanguineo uel croceo, non est timendum de maximo periculo: si au tem antraces sunt nigri uel plumbei co loris, sunt uenenosissimi, anxij, timorosi, & citissimum finem in ægrotis operant. Quanquam & in tali colore nigro uel plum beo non sit desperandum: sed aperiatur, si modo maturũ est lanceola acutissima, & superponantur uentosæ magnæ: caue tamen ne repercussiuis utaris, immo ma turatiuis nihil est melius. Sunt qui dicãt prope apostema deberi apponi cucurbi tam: quia secundum opinionem multo rum medicorum attrahit ad se uenenum de corde, & adiuuat naturam (quæ de se metipsa semper operatur in melius) ex pellere ipsam materiã uenenosam de cor de usque ad locum ubi uentosa ipsa est ap plicata. Et talis quidem uentosa cum pa tiens cœperit phlebotomisare debet de poni,

Quid de antracibus indicandũ

Natura se[m]per in melius operatur.

poni, & post minutionẽ iterũ applicari. Quod si infirmus tam robustæ complexionis est, ut possit sufferre aperturã, perforabitur à barbitõsore expertissimo admodum solicite, cauendo ne aliquas uenas tangat: & recluso ipso apostemate, superponatur uentosa magna, in quã tota uenenositas, & materia pestilentialis transibit. Sunt qui adurunt ferro ignito, & superligant radicem raphani in orbes incisam, & est expertum in multis.

QVOMODO SIT PHLEBOtomisandum contra pestem, CAPVT XXXIIII.

QVoniamquidem tria membra capitalia, quæ & uitalia dicimus, cor scilicet, epar, & cerebrũ per sanguinem infectum, currentem de uno ad aliud facillime mortaliter polluuntur & coinquinantur: haud ergo immerito medici omnes, patienti uenas quamcelerrime incidendas suadent, siue aspectus bonus sit siue malus, de die uel de nocte: quanto

Vbi debeat fieri minutio. enim citius, tanto melius. Debet autem fieri minutio eo in latere, ubi ipsum est apostema. Vt si est in sinistro latere, fiat phlebotomia de pede uel brachio eiusdē lateris sinistri: & summopere caue, ne è regione apostematis sanguis minuatur; quia bonus & sanus sanguis de tali parte efflueret, & malus in locum effluxi congregaret, & à tali causa homo ex utroq; latere inficeretur, unde & mortalia emergerent incōmoda. *In capite uel collo.* Quod si patiens habeat apostema retro aures, circa mentū, uel in aliis partibus capitis uel colli, in quocunq; latere sit, de tali debet extrahi sanguis de cephalica, quæ & capitalis dicit; *In fronte.* si autem in fronte est ipsum apostema, uena sub lingua est incidenda. Licet sint aliqui qui dicant, quod si signum apostematis sit in collo, tunc debere fieri minutionem de mediana in tali latere, ubi est ipsū apostema. *Sub axillis* Si sub axillis, cordiaca uena est secanda, eo quod tali ex loco mirum in modum debilitatur cor. *In superficiebus corporis.* Si in superficie capitis, uel super dorso, uel lacertis, uel

uel ſupra cor, uel pectus, uel in alijs ſuperficiebus corporis, fiat minutio de mediana. Si intrinſecus in medio corporis, in tali latere ubi apoſtemati eſt ꝓpinquius, mediana incidatur. Si intrinſecus infra medium corporis in dextro latere, de epatica: ſi in ſiniſtro, de baſilica ſiue pulmatica ſanguis eſt eliciẽdus. Si circa pudibũda, uel in poplice in interioribus partibus oſſium, ſignum eſt ipſum epar eſſe morbidum & debilitatum, ideoq; continuo abſque omni prorogatione & mora phlebotomiſandũ erit de ſophena in pede lateris eius, ubi eſt ſignum uel apoſtema. Nequaquam aũt fiat minutio in brachio diſpoſitione tali exiſtente, quia uenenum & materia corrupta, quæ eſt circa pudibunda, uel circa genu, aſcenderet in ipſum corpus circa cor uel cerebrum, per quod prædicta tria capitalia mẽbra lethaliter inficerentur, & conſequenter de patiente nihil eſſet ſperandũ, quàm ultimum omnium miſeriarum & ægritudinum remediũ, ipſa mors. Si deniq; ipſum

In medio corporis

Infra medium corporis.

Circa pudibunda.

circa poplitem. apostema sit ortum infra, supra, uel circa poplitem in exteriori parte ossium, sciatica (quæ inter quartū & minimū est digitum) scindenda erit. *Si in nullū signum apparet.* Si autem in ægro to nullum signum apparet; in quacunq; parte corporis habebit maiorē dolorē, & eo semper latere ubi dolorem sentit, faciat extrahi cruorē: *superio parte rporis.* si in superiori parte corporis, de cephalica. *In latere trinsecus* Si in latere uno intrinsecus uel etiam in medio corporis, tali loco ubi erit apostemati propinquius uel dolori, minutio fiat de mediana. *inferio parte rporis.* Si in inferiori parte corporis, inferior uena brachij dolori uicinior debet scindi epatica scilicet uel basilica. Si deniq; homo nullum indicium uel signū pestis habet, sed saltem nauseam habeat & debilitatē, nec facile possit percipi ubi dolor sit intensior, is phlebotomiset in brachio dextro; & fortasse ex tali minutione absq; ullo alio curatiuo sanabitur. Sin esset adeò intoxicatus, statim post minutionē certa orietur signa, quæ ubi apparuerint iterum minuendus est sanguis; & demū

potibus

potibus & pulueribus supraſcriptis utẽdum. Quod ſi forte qua uena nõ iuſtè poteſt tangi & incidi, ſtipes eius uel radix inſecanda erit, ut ſi non poſſis tangere cephalicam, ſtipitem eius qui eſt inter pollicem & indicem. Si medianã, ſtipitem eius qui eſt inter ſindicum & mediũ. Inferiorum autem uenarũ radices ſunt inter auricularem & ſindicũ. Sanguis etiã dum fit minutio (ſecundũ quoſdam) ſi niger eſt, debet emitti uſq; ad lippytomiã: & ſi patiens eſt adeò exilis & debilis cõplexionis, ut non poſſit tantũ ſanguinis in una uice emittere, parum de eo emittatur, & patienti dentur potus & pulueres, de quibus paulò infra dicetur. Deinde quieſcat æger aliquibus horis, donec ad robur puenerit maius, & ſanguis medico experto demõſtrabitur, qui cognoſcet in mutatione eius, unde proceſſerit talis infirmitas. Et ſi magis oporteat fieri minutionem, Secundatio facienda eſt, quæ apud multos approbatiſſimos medicos pluris æſtimatur. Et ſi patiens eſt ſan

Stipites uenarum.

Stipes cephalicæ.

Stipes medianæ.

Stipes inferiorum uenarum.

Secũdatio

guineus, plus debet in lipothymia & fe-cundatione de ſanguine eius extrahi, q̃ de alterius complexionis homine. Innu-mera hic forent præſcribenda, nõ ſolum in hoc capitulo, ſed in omnibus aliis: ſed ne mens pij lectoris multa lectione obru atur & confundatur, aliquanto breuius ſcribimus, omittendo etiam plura futilia & anilia, quæ diligẽs medicinæ alumnus ad placitum poterit ſupplere uel addere.

DE COGNITIONE SAN guinis boni & mali, CAPVT XXXV.

Iudiciũ de ſanguine. FActa phlebotomia ſanguis debet ſi-tuari ad locum non nimis frigidum, nec nimis calidum, donec parum infri-geſcat & reſideat, quem poſtea ita iudi-cabis: Si in ſuperficie eſt albicans, ſicut *Albus ſan-guis.* ſaliua uel ſputũ humanũ, ſignificat dolo rẽ à pulmone procedere. Si tendit parũ *Sanguis niger.* ad nigredinem, portendit ipſum epar la-borare ex calore nimio. Si natat tanquã *Sanguis aqueus.* in aqua, oſtendit hominem dolore renũ & ue-

& uesicæ occupatũ iri uel esse. Si sanguis est siccus absq; omni humiditate, & colores habet uarios, paralysin fore præmonstrat. Si est uiridis atq; aquosus, dolorem cordis & pectoris indicat. Si lucidam & tenuem habet cutem, morbum significat intercutaneũ. Si multa grana habet, indicat corpus esse aptum apostemari. Conducit autem summopere scire qualis debeat esse sanguis hominis sani & temperatæ qualitatis, ne scilicet sit nimiũ subtilis, néue nimiũ grossus. Bonus ergo & sanus sanguis, esto non frigidus, nõ siccus, non turbulentus, sed calidus, humidus, atque limpidus. Calidus quidem calore non acri, humidus uero humore non aqueo, clarus quoque & limpidus, nec tamen interea tenuissimus. Certe sanguis plus æquo calidus, naturalem tum calorem augmentat & exacuit, tum uero deprimit atq; exiccat humorem: & quem ipse humorem infert & calorem, resolubilem præstat atq; fugacem. Sanguis etiã nimis humidus (& ut ita dicam) aqueus,

Sãguis siccus uarij coloris.

Sanguis uiridis.

Sãguis habens cutẽ.

Sãguis habẽs grana.

Qualis debeat esse sanus sãguis

Sanguis plus æquo calidus.

Sanguis plus æquo humidus.

naturalem obtundit calorẽ, humoremq́ꝫ naturalẽ uel hebetat uel impellit ſub calore liqueſcere, uel ſuffocat humore caliditatem: & ita prorſus ſi qua portio naturalis humoris ex aqueo ſanguine trahitur, tum putrefit facillime, tum uero diffluit atqꝫ diſſoluitur celerrime. Sanguis ergo ſubſtantiæ ſit mediocris atqꝫ temperatæ, nec igneus nec aqueus, ſed planè aërius, non aëri quidem craſſiori ſimilis, ne procliuior ſit ad aquam: nec aëri ſubtiliſſimo par, ne facile in ignẽ incaleſcat, habeatq́ꝫ medius aër dominatũ plurimũ. Si quoqꝫ ueremur ſanguinẽ nimis ſubtilem fore, ubi etiam ſtomachus ſit aliquãtum debilis atqꝫ inualidus, minoribus ad craſſitudinem ſemitis accedendũ eſt, dũ gracilem hominẽ craſſioribus nutrimentis alamus, & fouendum etiã ſtomachũ non negligamus, producamus ſomnum, exercitationem corporis pro uiribus augeamus, animi uero minuamus: plurima enim ſæpiſſime affert incõmoda. Quod ſi ſtomachus minus toleret alimẽta glutinoſa

Sãguis ſit mediocris

Ad corrigendũ ſanguinem nimis ſubtilem.

tinosa, quæq́ sint frigida & duræ concoctionis, corallis, sandalis, mira bolanis, coriãdro, rosis, cidonijs, atq́ diacidonio saccaro deniq́ rosaceo, & rebus stipticis eam sanguinis humorisq́ firmitatem cõsequemur, quam res uiscosæ, frigidæ, & perduræ digestionis nõ sinunt adipisci.

DE VENTOSARVM APPLICAtione, CAP. XXXVI.

HOminibus quibus propter ætatem iuuenilem uel senium uel etiam ob alias euidentes causas non debent incidi uenæ, uentosæ applicabũtur. Et si deberet fieri minutio de cephalica, apponantur uentosæ in dorso circa collum. Si de mediana, super humeros. Si de inferioribus, super femora. Si de sophena, super femora identidem, uel in iuncturis pedum circa poplites, aut in plantis pedum: & in talibus uentosis plus sanguinis extrahi debet, quàm patiens antea cõsueuerit. Post talem etiam phlebotomiã, uel uentosarum applicationem, si nõ po-

teris habere de eo potu quem supra praescripsimus, dabis ei de puluere primo, de quo supra est scriptum in capite de pulueribus, cuius dosis est dragma una, & adde tiriacae magnae Andromachi, uel Galeni, uel etiam Methridati experti in quantitate nucis auellanae, & hoc si patiens non est infestatus & oppressus calore, & detur cum aqua rosarũ & acetosae. Potest autem contingere, ut nullum ex praedictis potibus uel pulueribus possis habere: fac ergo potum in hunc modum subsequentem, quem scio habere singularem efficaciam & uirtutem diuinã: & fit hoc modo: Recipe rhutae, absynthij, herbae mori ana partes aequales, chelidoniae herbae & radicis in quantitate trium praedictarũ herbarũ, ita ut omniũ sit pondus manipuli unius. Radix chelidoniae abluatur tersissime, deinde omnia imponantur in ollam nouã uitreatam, superfundendo de aceto odoriferi meliori qđ habere poteris libram semis; cooperiatur olla cum operculo ad hoc facto, et rimae

Potus curatiuus optimus.

omnes

omnes lutentur cum luto sapientiæ, uel cũ pasta facta ex farina & albumine oui, ne materia ipsa respiret, aut ne aliqd immundi incidat: & coquatur octo uel nouem horis lento igne usq; ad cõsumptionem tertiæ partis, & nõ ultra, deinde sensim infrigidetur, & per pannũ mundissimum in phialam coletur, & herbæ in aliud uas exprimant̃, misce omnia insimul, & pone ad rectificandũ in sole, & erit paratus. Et quando quis pestẽ habet, citissime (ut etiam iam sæpius narratũ est) debet fieri phlebotomia, postquàm dabit̃ coclear plenum de hoc præscripto potu, admixta tiriaca in quãtitate auellanæ, tepefacto, torreatur crusta panis, quæ ori patientis anteponatur, ne sumptũ potum euomat. Et si patiens calore infestatur, tiriaca non est addẽda, uel si addis, in quãtitate grani triticei dabis. Si ergo æger sumptum potum uomit, lauetur os eius cum uino puro, & iterũ una dosis de prædicto potu exhibeatur: & hoc fiat ita per quatuor, quinq;, aut sex uices, donec pa-

dosis prædicti potus.

tiens secum possit retinere: quem si retinuerit, optimum est indicium, itaq; collocetur in lectum, in quo peroptime tectus aliquandiu sudabit: & quicquid intoxicati uel uenenosi penes ipsum remanserit in phlebotomia, hoc totum per sudorem expelletur. Talis autem sudor debet semper abstergi cũ pannis mundissimis, & tandiu sudet quoad erit possibile. hinc facile cum dei adminiculo à tali morbo leuabitur: caueat tamen ante omnia sub uitæ discrimine ne dormiat. Poteris etiã prædicto potui immiscere unum de antea dictis pulucribus.

DE PVLVERE CVRATIVO, expellente pestem per sudorem, CAP. XXXVII.

QVibusdam Germaniæ in locis tempore magnæ pestilitatis factus fuit à solertissimis quibusque medicis puluis paucarũ expensarum, summi tamen ualoris, ad expellendum per sudorem oẽm pestem, & fuit saltem exhibitus his qui propter senium, iuuenilẽ ætatem, uel ali-

quod

quod aliud accidens non audebant phlebotomiſare, quanquam & his quoq; dari poſſit qui minuũt. & fit hoc modo: Recipe zinziberis albi mundati unciam unam, zuccari canditi unciam unam & ſemis, camphoræ unciam ſemis, quodlibet per ſe ſubtiliſſime teratur, & omnia poſtmodum inſimul miſceãtur, & incorporentur, cribrentur per ſtaminam ſubtilem, & ponantur in uaſculum mundiſſimum, uel uitrum bene coopertũ, ne materia ipſa euentiletur. Quod ſi quis à peſte læſus fuerit, ſumat dragmam unam, & ſi non habet calorem intenſum, poteſt addi de tiriaca ad quantitatem auellanæ, miſceatur cũ uino limphato ex aqua roſarum uel acetoſæ. Quo ſumpto patiens uadat ad lectũ ubi bene cooperiatur, & ſudet horis octo uel nouem cõtinuis, ſudorem ſemper abſtergendo cum linteis albiſſimis, & caueat eo tẽpore à ſomno, & à cibo, & à potu. Quo facto ſurgat, ueſtiatur calide, & uitet omnino aërem extraneum, manẽdo in domo, uel in came-

Puluis curatiuus ualde eximius.

ra ſua, & tribus horis elapſis poſt ſudorē edat ius gallinæ mixtū cum optimo aceto, & ueſcatur continue cibis leuiſſimæ concoctionis, nihil omnino bibendo. Si tamen non poteſt à potu abſtinere propter nimiam ſitim, bibat modicum de uino claro & ſubtili, tepefacto & mixto cū aqua acetoſæ. Et quāto citius ſumpſerit prædictum puluerem tanto melius, quia ſi nimium expectauerit, cura erit difficillima. Quod ſi infirmitas foret adeò intenſa, ut in primo ictu puluis ſumptus omnino nihil proſit, ſumat iterum unā doſim cum tiriaca ut ſupra: & per omnia gubernabit ſe, ſicut iam dictum eſt. Poteſt autē hic puluis adminiſtrari infātibus in quantitate ſcrupulorū duorū, uel dragmæ ſemis: & ſi uis potes eum ſumere cum uno prædictorum potuum.

Doſis prædicti pulueris.

DE CATAPLASMATIBVS ET emplaſtris curatiuis,

CAPVT XXXVIII.

EMplaſtra hic exigunt̄ duplicia, maturatiua ſcilicet, & curatiua. Maturatiua

ratiua optima sunt: Recipe ficuum pinguium, uuarum passularũ ana unciã semis, pistentur & addant̃ salis petrosi dragmæ duæ, mellis dragma una, incorporentur ad modum emplastri cum oleo camomillæ, calefiat, & superponatur. Vel fac emplastrum sequens: Recipe dyptami albi unciam unã & semis, radicis ebuli unciam unam, radicis nasturtij unciam semis, cæpe albi uncias duas, radices in aqua coquãtur, & super prunis cæpe assentur, deinde pistentur, addendo olei camomillæ uncias tres, resinæ pini unciam unam, seminis urticæ dragmas sex, ceræ quantum sufficit, fiat uel emplastrũ, uel unguentum, ut lubet, quod mirabiliter facit maturare, & abigit uenenũ, & prodest tam iuuenibus quàm senibus. Caue ante omnia ne repercussiua ponantur super ipso apostemate, quia totum uenenũ iterum ad cor pelleret. Vbi ergo omnis materia uenenosa erit extracta, patiens per clisteria leuia purgabitur, uel cum sequenti purgatione: Recipe electuarij de

emplastrũ maturatiuum.

Aliud emplastrum maturatiuum.

Purgatio optima.

Aliud emplaſtrum maturatiuum.

ſucco roſarum, diacatholiconis, cathartici imperialis ana dragmas duas, caſſiæ fiſtulæ recentis nouiter à canna extractæ unciam ſemis, aquæ roſarũ quantũ ſufficit, exhibeatur ut moris eſt. Aliud emplaſtrum maturatiuũ fit hoc modo: Recipe radices maluauiſci in aqua dulci bene coctas, amoto prius interiori trũco, piſtentur fortiter, de quibus capies poſtea libram unam, muſcilaginis ficuũ pinguiũ numero uiginti, farinæ fœnugræci librã ſemis, totum inſimul coquatur ad debitã ſpiſſitudinem, & emplaſtretur. Nec attendendũ erit donec apoſtema de ſeipſo matureſcat & rumpatur, ſed materia illa uenenoſa extrahenda erit cũ applicatione uentoſarum, ut iam ſupra prælibauimus. Antequàm autem ſecundario uentoſa apoſtemati applicatur, lauandũ erit ulcus cum aqua ſalſa tepida, & ſi patiens non poteſt ſufferre uentoſas, fiat uſtura cum ferro candenti, uel perforetur cũ lanceola, uel cũ corroſiuis quibuſdam aperiatur, poſtea ſuſtineatur cum emplaſtris

& un=

&unguentis decentibus. Sunt qui faciũt emplastrũ hoc modo: Recipe tiriacæ bonæ & approbatæ in quantitate iuglãdis, quam pones in medio cæpe, tegendo caput ipsius cũ luto, uel alia re ne respiret, assetur super ignem lentũ, postea excorticetur à pelle rubea, & per pannũ mundissimum unà cum tiriaca assata coletur, de quo succo dabis patienti bibere unà cum aqua rosarũ uel buglossæ: reliquũ uero quod in pãno remanserit, seruandũ est pro emplastro, addendo fermentũ siliginaceum cum melle, torreatur in patella ærea cum axungia porcina, superseminãdo de primo puluere, de quo supra diximus ĩ capite de pulueribus, uel de uno alio: & optime omnia insimul misceanť, fiat emplastrum, quod in medio habebit foramen, sicut debet fieri in omnibus emplastris curatiuis, scilicet ut uapores & uenenositates ab apostemate exeuntes, possint per id respirare. Aliud emplastrũ curatiuum fit hoc modo: Recipe tria uel quatuor cæpe parua, uel unum magnũ, *Aliud.* *Aliud.*

abſcindatur caput,& perforetur locus q̃ implebitur cum optima tiriaca addendo parum de ſucco rhutæ uel ſaluiæ cũ aceto permixta,& foramen iterum perlutetur & torreatur ſuper prunis, ut ſupra. Et quũ fuerit ſatis toſtum depiletur, & in mortario malaxetur,fiat emplaſtrum, quod apoſtemati ſuperponatur, ut iam de alio dictum eſt. Hoc emplaſtrũ ualet ad omnia apoſtemata uel ulcera,ſiue etiã ad morſum canis rabidi, & aliorum animalium uenenoſorũ. Aliud emplaſtrum in hunc modum conficitur: Recipe uitellum de ouo uno, concutiatur & optime ſaliatur,fiat emplaſtrum, & ſuperligetur: & hoc debet omni hora renouari. Aliud: Recipe mellis,olei oliuarũ ana partes æquales, adde ſalis quantum ſuffi cit,coquantur inſimul,& fiat emplaſtrũ. Ad hoc ualet etiam emplaſtrũ factum ex radice acori bullita in aqua,& ſuperpoſi ta.emplaſtrum factum ex mica panis ſiliginacei iam primum è furno extracti, & in uinum permixtum cum aceto poſiti: uel intingatur in ſuccum arnogloſſæ, &

Aliud.

Aliud.

Cataplaſma ex radice acori

emplaſtrũ ex mica panis.

formetur emplastrũ ut decet. Sũt qui bulliant lentes in aceto, & misceant cum dicta mica panis, ita intincta & madefacta, ut iam dictum est. Sed quando fit emplastrũ de mica panis, sæpius debebit renouari, quia ualde exiccatiuũ est. potest etiã fieri cataplasma de radice scabiosæ puluerisata, & subtiliter trita, aut de radice caudæ equinæ minoris, aut de tapho barbato. Cæterũ Albertus magnus homo secretissimæ scientiæ, & experimentorũ abstrusorum summus indagator, eo in libro, quo agit de uirtutibus herbarũ & lapidũ preciosorũ, dicit, qđ si teneas sapphirum orientalem in superficiebus, uel circumferentijs apostematis, aliquandiu ipsum circunquaq; ducendo, & per horam integram uel plus super ipso antrace tenendo, statim interimere & mortificare ipsum ulcus, sed tamẽ uirtus lapidis corrumpitur. dicit se uidisse experientiã idem Albertus. Alij uero accipiunt gallum gallinaceũ, de quo abstrahunt caudam per uim, & per anum ligant ipsam carnem super apostemate, obstruẽdo ro

Aliud cataplasma.

Experimẽtũ Alber. magni de sapphiro.

Aliud curatiuum.

ſtrum galli, ut nulla ĩ parte ſpirare poſſit præterq́; in poſtica: quando fuerit ſuffocatus alius ſimili modo ſuperligabit. hoc idem fit & de rana, & ambo ſunt expertiſſima. Facies aũt hoc toties, donec tota materia uenenoſa ab apoſtemate fuerit extracta. Quod ſi contingat antracem ui deri, quaſi in corpus ipſum introeat, dũ patiens fuerit quietus, & nullo modo calore infeſtatus, fiat emplaſtrum de arnogloſſa, lentibus & pane ſiliginaceo. Qui non poterit habere prædictorum emplaſtrorũ aliquod, diaquilone utatur, quod eſt optimum, fiatq́; in medio foramen, ut ſupra dictũ, non tamen ſuperponatur antequàm apoſtema ſit maturum.

DE REGIMINE INFECTI, CAPVT XXXIX.

Infecto cameræ duæ præparentur.

ANte omnia ſi fieri cõmode poteſt, habeanť & præparẽtur duæ cameræ pro ægroto in ſuꝑmitate alicuius domus, quæ ſint longe à nebulis & uentis; uel ex palude flantibus, uel etiam ex anguſto irrumpentibus; ſint etiam remotæ ab eis

ab eis locis ubi aër mouetur uiolentius, uel ubi nullo modo mouetur, & ab habitatione quauis humidiore, fœtore squallente aliene, habeantq; fenestras uergentes uersus septentrionẽ, & aër in eis semper debet alterari & purefieri cũ herbis odoriferis, & fumigijs fragrãtibus, omni die quatuor aut quinq; uicibus. Quo facto, patiens de una in alteram portabitur sæpius in die, & fiet ignis in camera, ut aëris infectio expellatur. Patiens etiã aërem ab oriente & septentrione libere potest suscipere ore patulo & aperto, & talem intromittat per fenestras omni tempore matutino, dum tẽpus fuerit clarũ, & sol iam apparuerit super terram. Post hoc fenestræ debent claudi, & iterũ aër cameræ particularis rectificandus, & patiens ad talem fragrantiam fumigationũ deferetur, quia multũ sustentabitur & cõfortabitur. Cibaria ægroti erunt lac amygdalinũ, pultes de farina hordei uel tritici uel lentiũ, cocti cum pauco aceto. Vtatur etiam sæpius brodio gallinarũ iuue- *Nutrimẽta ægroti.*

num, ſeu pullorũ, ſeu capreolorũ: & omni die permutabit regimen edendi, coquendo carnes ipſas cũ lactuca, aliquando cũ acetoſa, aliquãdo cũ cucurbitis, aliquãdo cũ portulaca: & tales herbæ debẽt ſemper colligi tẽpore ſano in bono aſpectu Iouis & Veneris, dum res eleuatus & conſumptus eſt. Sin herbas ipſas non potes habere, accipiantur ſemina earundem, & ligentur in panniculo mundiſſimo, & ſuſpendant̃ in ollam in qua carnes bulliũtur. Sunt qui ligãt ſandalũ rubeũ, & citrinũ cũ modico cãphoræ & ſpodij inſimul, & mittunt ſimiliter in uas in quo caro ipſa excoquitur, & hoc mirabiliter confortat cor & omnia mẽbra totius corporis. Vt aũt maiorẽ habeat efficaciam, carnes ipſæ debent tandiu bulliri, donec ab oſſibus ſeparentur. Deinde ponantur in ebullitiõe ſuccus limonũ uel acetoſæ, uel agreſtæ, uel mali punici, uel parũ aceti, & caro ipſa intra duos orbes ſeu diſcos exprimat̃, cuius ſuccus ægroto adminiſtrabitur, quia nutrit mirabiliter, ſuſtentat &

Reſtauratiuũ optimum.

tat &

tat & cõfortat. In primis etiã diebus quũ aliquod signũ apparuerit, ægrotus ab omni somno est abstrahendus, & omni conatu ad uigilandũ incitandus est usq; ad auroram, deinde si habet somniũ, potest parũ quiescere. In secunda aũt nocte dormiat quantũ naturale solet esse: & si non potest dormire, adhibeantur remedia & ꝓuocatiua somnij, ne spiritus ipsi per nimias uigilias resoluantur & hebescant. Item ægroto exhibebũtur statim uel electuaria, uel opiatæ suprascriptæ, quæ si non possunt haberi, fiãt electuaria & cõfectiones, cor & membra principaliora confortantes: fiant etiã cõfortatiua, quæ in modum pulueris supra pectus ponant ab extra supra sinistrã mammã, & hoc debet sæpius reiterari. Quamprimũ etiã patiens circa pectus senserit calorẽ, madefiat pannus lineus ex aqua rosarũ iniecto puluere sandali rubei, & ponat̃ supra pectus, aut exhibeat̃ dosis sirupi uiolacei, uel sirupus endiuiæ temperatus cũ aquis acetosæ, boraginis, & endiuiæ, & sæpius

Quãdo æger à sono sit abstrahendus.

Potus refrigerans, confortãs, & uenenũ expellens.

reiterabitur. Aut detur ægroto potus sequens: Recipe aquæ acetosæ libram semis, aquarũ endiuiæ, portulacæ, rosarũ ana uncias treis, ſucci granatorũ acriũ: uel ſi non habenẽ, aceti uncias treis, zuccari panis libram unam, camphoræ dragmas duas, fiat iulep & exhibeatur, quia frigefacit & confortat, & uenenũ mirabiliter expellit. caue ne dederis ægroto potum, niſi aliquid prius comederit, & potus eius erit aqua hordeacea, quæ debet miſceri cũ aqua acetoſæ, ſi patiens calore infeſtetur, aut cum aceto, uel cũ ſucco berberorũ, arengiarũ: aut ſi eſt tempore

Aqua hordei optia.

æſtatis, cum ſucco ribes. Dum aũt bullieris ipſam aquam hordei, igneſcat lamina aurea, quæ ſæpius in prædicta aqua extinguatur: quia quanto ſæpius, tanto melius & ſanius pro ægroto, præcipue ſi ægrotus ſit cholericus. Poteris etiã in ipſa hordei aqua permiſcere ſuccũ roſarũ uel acetoſæ, uel limonũ, uel agreſtæ, aut acetũ, ad mitigandũ & tollendũ calorem patientis. Si uero patiens abũdet phlegmate

uitreo

uitreo (quod frigidius est inter cætera) sicut fit in febri epiala & lippiria, quod tamen rarissime contingit secundũ Auicennam & Serapionem, tunc dabitur patiẽti uinum albũ clarum, & subtile lymphatum cum aqua rosarũ, & nõ sit nimis forte. Vinum autẽ purũ uenenũ est infecti. Plantæ etiã pedũ ægroti terna aut quaterna uice omni die fricari debent cum sale & aceto, & pholæ manuũ sæpius abstergantur cum pannis calidis mundissimis, & aliquando totum corpus tergatur cũ talibus linteis tepefactis, principaliter uero quum patiens sudauerit. Et si patiens non est nimium debilitatus, sudor debet prouocari. Item tribus uel quatuor diebus continuis detur ei de uno puluerum prædictorũ, quo facto optime tegatur, & ab omni uento custodiatˀ, & sudet tandiu quantum erit possibile, sed tamen caput nõ debet abscondi infra tegumẽtum lecti, debet tamen mũdissimis pannis bene tegi: & facies ipsa sit discoopta, ut possit aërem & anhelitum ad se attrahere, &

Vide de his Arnal de uilla noua libr. 4 breuiarij cap. ult.

Vinum purũ ueneni infecti.

per tales ſudores expellitur materia ue-nenoſa ab ipſo ægroto. tamen (ut iam ſæpius diximus) caueat ne in tali ſudore e-dat hora integra elapſa, donec bene quie uerit, & infrigidatus fuerit. Si autem cō-tingeret ægrotū ualde eſſe infectū, poterit de quatuor ad quatuor horas ſemper phlebotomiſare ſecundū conſiliū medici experti. Super omnia imaginatiões grà ues ab ægro tollantur, & fiant ioci, & di-uerſa gaudia coram ipſo in cantibus, in-ſtrumentis muſicis, & ſimilibus, quæ ſpiritum mœſtum recreāt. Quod ſi infectus foueatur, ſuſtentetur, & gubernetur ſu-pradicto modo, cum dei omnipotētis auxilio facillime abſq; dubio cōualeſcet.

EPILOGVS.

HVcuſq; ſcribere ſat ſuperq; uiſum eſt, cādidiſſime lector, quæ diuina & ſecretiſſima cōperimus: quæq; in plu-ribus fuerunt experta & inuenta ueriſſi-ma, & deo dante in futurū multis auxilio opitulationi & ſuſtentationi erunt. Ta-

men